

THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN

FACULTEIT GODGELEERDHEID EN
GODSDIENSTWETENSCHAP

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0735

© 2020 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD VAN DE PANELVOORZITTER	5
RAPPORT OVER DE BACHELOROPLEIDING THEOLOGIE, DE BACHELOROPLEIDING RELIGIEWETENSCHAPPEN EN DE MASTEROPLEIDING THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN VAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN	6
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN.....	6
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	7
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	7
WERKWIJZE VAN HET PANEL	7
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL	11
INTRODUCTIE	18
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING - BACHELOROPLEIDING THEOLOGIE	19
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING - BACHELOROPLEIDING RELIGIEWETENSCHAPPEN	31
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING - MASTEROPLEIDING THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN	41
BIJLAGEN	53
BIJLAGE 1: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER.....	55
BIJLAGE 2: BEOOGDE LEERRESULTATEN	61
BIJLAGE 3: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S	65
BIJLAGE 4: BEZOEKPROGRAMMA	71
BIJLAGE 5: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	72

Dit rapport is vastgesteld op 14 februari 2020

VOORWOORD VAN DE PANELVOORZITTER

Dit rapport bevat de bevindingen van het visitatiepanel Theologie en Religiewetenschappen in uitvoering van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen Theologie en Religiewetenschappen in Nederland.

Het doel van het rapport is drievoudig: de resultaten van de beoordeling van de voorgelegde opleidingen weergeven, mee in het licht van de opvolging van de bestuurlijke afspraken die opleidingen met de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) hebben gemaakt na de visitatieronde in 2013; terugkoppelen over de duurzaamheid van de interne kwaliteitszorg van de betrokken instellingen en opleidingen; adviezen aanreiken voor de accreditatie van die opleidingen door de NVAO.

Het panel dat de opleidingen in het cluster Theologie en Religiewetenschappen in 2019-2020 heeft bezocht, heeft bij de zeven deelnemende instellingen – Vrije Universiteit Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Radboud Universiteit en Tilburg University – tweeëntwintig zorgvuldig geprofileerde en goed georganiseerde opleidingen aangetroffen, die zich bewust zijn van het belang van de kwaliteitszorg in opleidingsaanbod en onderwijs. Het panel heeft de diepgaande kennismaking met die opleidingen als bijzonder leerzaam en bemoedigend ervaren.

Het panel heeft zijn werk op voortreffelijke wijze kunnen verrichten. De zelfevaluatierapporten waren doorgaans doordacht samengesteld en vormden een relevante basis voor de eerste kennismaking met de opleidingen, de visie waarop ze steunen, de doelstellingen die ze willen realiseren en de aandachtspunten die ze voor zichzelf bepalen. De grondige gesprekken met de diverse geledingen van de opleidingen tijdens het locatiebezoek waren verhelderend.

Het panel heeft waardering voor de openheid waarmee de instellingen intern in gesprek zijn gegaan over het opleidingsaanbod, de organisatie van het onderwijs en de kwaliteitsborging daarvan. Hierdoor heeft het panel zich een duidelijk beeld kunnen vormen van de kwaliteit van de beoordeelde opleidingen en van de duurzaamheid van de borging daarvan. Het panel hoopt dat zijn rapport bijdraagt aan een helder (zelf)beeld van de betrokken opleidingen en een stimulerende rol mag vervullen in de cyclus van kwaliteitszorg die de instellingen en hun opleidingen krachtig willen verderzetten.

Dank gaat uit naar bestuur, naar academische en administratieve staf, en naar studenten en alumni van de betrokken universiteiten en opleidingen. Hun inspanningen voor de voorbereiding van de visitatie en hun medewerking aan de uitvoering van de beoordeling verdienen waardering.

Verder ben ik zeer erkentelijk jegens de leden van het panel alsook de projectleider en de secretarissen van QANU voor de uitstekende samenwerking, voor hun deskundige inbreng en voor de professionele ondersteuning. Elk van hen heeft vanuit haar of zijn eigen perspectief, ervaring en achtergrond bijgedragen aan het welslagen van de visitatie en aan de totstandkoming van dit rapport.

Aan de betrokken universiteiten en opleidingen wensen we een succesvolle uitvoering van hun opdracht tot vorming van studenten die beslagen zijn op de gebieden van theologie en religiewetenschappen. In een razendsnel veranderende 21^e-eeuwse wereld zonder grenzen is het van groot belang dat universiteiten deskundigen blijven vormen die op verstandige wijze nadenken over religie in haar veelvormigheid en over haar maatschappelijke impact, zodat hun alumni met kennis van zaken breed maatschappelijke en kerkelijke verantwoordelijkheden kunnen opnemen.

Prof. dr. Marc Vervenne
Voorzitter visitatiepanel

RAPPORT OVER DE BACHELOROPLEIDING THEOLOGIE, DE BACHELOROPLEIDING RELIGIEWETENSCHAPPEN EN DE MASTEROPLEIDING THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN VAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Dit rapport volgt het Beoordelingskader Accreditatiestelsel Hoger Onderwijs Nederland voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. september 2018).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN

Bacheloropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
CROHO-nummer:	56109
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	
Locatie:	Groningen
Varianten:	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Inleverdatum NVAO:	01/05/2020

Bacheloropleiding Religiewetenschappen

Naam van de opleiding:	Religiewetenschappen
CROHO-nummer:	50902
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	
Locatie:	Groningen
Variant:	voltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Inleverdatum NVAO:	01/05/2020

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Naam van de opleiding:	Theologie en Religiewetenschappen
CROHO-nummer:	60824
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	1. Religion and Pluralism, Ancient and Modern 2. Religion, Conflict and Globalization 3. Religion and Cultural Heritage 4. Religion, Health and Wellbeing
Locatie:	Groningen
Varianten:	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	01/05/2020

Het bezoek van het visitatiepanel Theologie en Religiewetenschappen aan de Faculteit der Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap vond plaats op 2 en 3 oktober 2019.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Rijksuniversiteit Groningen
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 27 juni 2019 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de bacheloropleidingen Theologie en Religiewetenschappen en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen beoordeelde bestond uit:

- Prof. dr. M. (Marc) Vervenne, emeritus hoogleraar Bijbelwetenschap aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven en ere-rector magnificus van de KU Leuven (België) [voorzitter];
- Prof. dr. H.C. (Hijme) Stoffels, emeritus hoogleraar Sociologie van Kerk en Godsdienst aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Dr. M. (Mariëtte) van den Hoven, universitair hoofddocent aan het Ethiek Instituut van het Departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. A.F. (Ab) de Jong, hoogleraar Vergelijkende Godsdienstwetenschap aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden;
- Prof. dr. M.G.K. (Mirjam) van Veen, hoogleraar Kerkgeschiedenis aan de Faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- A. (Annemarie) Foppen, MA, MSc, alumna van de masteropleiding Theology and Religious Studies (research) en van de masteropleiding Policy, Communication and Organisation en promovenda Religie en Leiderschap aan de Vrije Universiteit Amsterdam [student-lid].

Het panel werd ondersteund door drs. L.C. (Linda) te Marvelde, die optrad als secretaris.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

De beoordeling van de bachelor- en masteropleidingen Theologie, Religiewetenschappen en Theologie en Religiewetenschappen van de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen was onderdeel van de visitatiegroep Theologie en Religiewetenschappen. Wegens de grootte van het aantal deelnemende instellingen, is het cluster opgedeeld in het "grote" cluster, de reguliere instellingen, en het "kleine" cluster, de particuliere instellingen. De visitatie aan de Rijksuniversiteit Groningen viel binnen het grote cluster.

Van september 2019 tot en met januari 2020 beoordeelde het panel van het grote cluster in totaal tweeëntwintig opleidingen aan zeven universiteiten. Het grote cluster bestond uit de volgende deelnemende instellingen: Vrije Universiteit Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Radboud Universiteit en Universiteit van Tilburg.

Het grote cluster Theologie en Religiewetenschappen heeft de logistieke en praktische begeleiding van de visitatie en de rapportage uitbesteed aan evaluatiebureau QANU. Dr. A.H.A.M. (Alexandra) Paffen begeleidde het cluster als coördinator van QANU. Alexandra Paffen, A.P. (Anke) van Wier MA., dr. F. (Floor) Meijer, drs. L.C. (Linda) te Marvelde, en dr. J. (Jetje) De Groof traden op als secretaris in het cluster Theologie en Religiewetenschappen.

Tijdens de visitatie van de Rijksuniversiteit Groningen werd het panel ondersteund door Linda te Marvelde. Zij is door de NVAO als secretaris gecertificeerd.

Het visitatiepanel

Bij de samenstelling van het visitatiepanel is rekening gehouden met de expertise, beschikbaarheid en onafhankelijkheid van de panelleden. Het visitatiepanel bestond uit de volgende leden:

- Prof. dr. M. (Marc) Vervenne, emeritus hoogleraar Bijbelwetenschap aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven en ere-rector magnificus van de KU Leuven (België) [voorzitter];
- Prof. dr. T.H. (Hetty) Zock, bijzonder hoogleraar Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen;
- Prof. dr. H.C. (Hijme) Stoffels, emeritus hoogleraar Sociologie van Kerk en Godsdienst aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Dr. M. (Mariëtte) van den Hoven, universitair hoofddocent aan Ethiek Instituut van het Departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. P.A.P. (Patrick) Nullens, hoogleraar Systematische Theologie aan de Evangelische Theologische Faculteit Leuven (België);
- Prof. dr. A.F. (Ab) de Jong, hoogleraar Vergelijkende Godsdienstwetenschap aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden;
- Prof. dr. C. (Camilla) Adang, hoogleraar Islamitische Studies aan het Departement Arabic and Islamic Studies van Tel Aviv University (Israël);
- T.A.J.H. (Tom) van Vilsteren MA, hoofdkrijgsmachtaalmoezenier bij Diensten Geestelijke Verzorging van het Ministerie van Defensie;
- Dr. D.J. (David) Bos, docent Sociologie aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. J.T. (Thijl) Sunier, hoogleraar Antropologie van Religie aan de Faculteit van Sociale Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Prof. dr. M.G.K. (Mirjam) van Veen, hoogleraar Kerkgeschiedenis aan de Faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Prof. dr. T (Todd) Weir, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom en Moderne Cultuur aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen.
- Drs. J. (Jochem) Quartel, Vakdidacticus godsdienst/levensbeschouwing aan de Faculteit der Gedrags- en Bewegingswetenschappen (team voortgezet onderwijs) aan de Vrije Universiteit Amsterdam.
- A. (Annemarie) Foppen, MA, MSc, alumna van de masteropleiding Theology and Religious Studies (research) en van de masteropleiding Policy, Communication and Organisation en promovenda Religie en Leiderschap aan de Vrije Universiteit Amsterdam [student-lid];
- S. (Simone) Landman, BA, bachelorstudent Theologie en bachelorstudent Religiewetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen [student-lid];
- L.L.M. (Laura) Rolsma, BA, alumna van de bacheloropleiding Religiewetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen en momenteel masterstudent Politicologie aan de Universiteit Leiden [student-lid].

Vorbereiding

Op 19 december 2018 vond de voorzitterstraining plaats. Daarbij informeerde QANU de panelvoorzitter over zijn rol tijdens de visitaties. Ook is hij geïnformeerd over de van toepassing zijnde beoordelingskaders, de werkwijze en de planning van bezoeken en rapportage. Het panel kwam voor de eerste keer bijeen in een startvergadering op 7 augustus 2019, waarin de beoordelingskaders, het visitatieproces en de planning aan bod kwamen. Tevens werd een werkwijze voor de visitaties afgesproken.

De coördinator stelde een bezoekprogramma op in overleg met de contactpersonen van de faculteit. De faculteit selecteerde vervolgens voor elke gespreksronde representatieve gesprekspartners. Het bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als bijlage 4.

In de aanloop naar het visitatiebezoek aan de Rijksuniversiteit Groningen ontving QANU de zelfevaluatie-rapporten van de opleidingen en stuurde deze door aan de panelleden. De coördinator

en de panelvoorzitter maakten een selectie van vijftien eindwerken van elk van de te beoordelen opleidingen. Deze eindwerken zijn geselecteerd uit een lijst van afgestudeerden over de periode 2016-2019. Daarbij hielden de coördinator en voorzitter rekening met variatie in onderwerpkeuze, afstudeervariant, begeleiding en beoordeling.

De panelleden bestudeerden het zelfevaluatie-rapport, de eindwerken en de bijbehorende beoordelingsformulieren en stuurden hun bevindingen op naar de secretaris. De secretaris verzamelde de vragen en opmerkingen van het panel in een document en verspreidde dit onder de panelleden.

Voorafgaand aan het bezoek hield het panel een vooroverleg waarin de voorlopige bevindingen naar aanleiding van de zelfevaluatie-rapporten, de gelezen scripties en de taakverdeling ter sprake kwamen.

Bezoek

Het visitatiebezoek aan de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 2 en 3 oktober 2019. Tijdens het bezoek bestudeerde het panel aanvullend materiaal. Een overzicht van dit materiaal is te vinden in bijlage 5. Het panel sprak met studenten en docenten, het management en verantwoordelijken, alumni en vertegenwoordigers van de examencommissie. Tevens bood het panel studenten en docenten de gelegenheid om informeel met het panel te spreken tijdens een inloopspreekuur. Van deze gelegenheid is geen gebruik gemaakt.

Het panel beëindigde het bezoek met een intern overleg om de voorlopige bevindingen te formuleren. Ter afsluiting van het bezoek gaf de voorzitter een publieke mondelinge toelichting, waarin hij de voorlopige indrukken en algemene observaties van het panel presenteerde.

Consistentie en ijking

De consistentie in de beoordeling is op diverse manieren geborgd:

1. Het panel is zodanig samengesteld dat de voorzitter en/of een aantal panelleden bij meerdere visitatiebezoeken aanwezig was/waren.
2. De coördinator was aanwezig bij het opstellen van de voorlopige bevindingen aan het eind van elk bezoek.

Rapportage

De secretaris schreef een conceptrapport op basis van de bevindingen van het panel en legde dat vervolgens voor aan de coördinator voor een collegiale toets. Daarna heeft de voorzitter het ontwerp van rapport doorgenomen en aangevuld, om het vervolgens voor te leggen aan de andere panelleden met het verzoek het rapport te bekijken en van feedback te voorzien. Na verwerking van de feedback en na akkoord van het panel stuurde de coördinator het rapport naar de faculteit met het verzoek om feitelijke onjuistheden te melden. De feitelijke onjuistheden zijn na overleg tussen de coördinator en de voorzitter door de secretaris gecorrigeerd. Vervolgens heeft het panel het rapport vastgesteld en heeft de secretaris het toegestuurd aan de Faculteit en aan het College van Bestuur van de universiteit.

Definitie oordelen

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een *associate degree*-, bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Voldoet

De opleiding voldoet op de standaard aan basiskwaliteit.

Voldoet ten dele

De opleiding voldoet in belangrijke mate aan basiskwaliteit op de standaard, maar er zijn verbeteringen nodig om volledig aan de standaard te voldoen.

Voldoet niet

De opleiding voldoet niet aan basiskwaliteit op de standaard.

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities gehanteerd voor de beoordeling van de opleiding als geheel:

Positief

Op alle standaarden 'voldoet'.

Positief onder voorwaarden

Standaard 1 'voldoet' en maximaal op twee standaarden een 'voldoet ten dele' waarbij het panel het opleggen van voorwaarden adviseert.

Negatief

In de volgende situaties:

- 'voldoet niet' op een of meer standaarden;
- 'voldoet ten dele' op standaard 1;
- 'voldoet ten dele' op een of twee standaarden waarbij het panel niet adviseert om voorwaarden op te leggen;
- op drie of meer standaarden 'voldoet ten dele'.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

Bacheloropleiding Theologie

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De bacheloropleiding Theologie is een brede theologische opleiding waarin de bestudering van joodse, christelijke en islamitische tradities in hun diversiteit, dynamiek, onderlinge interactie en wisselwerking met de omringende cultuur centraal staat. De nadruk ligt daarbij op de studie van christelijke tradities. Gymnasiasten die hun eindexamen Grieks hebben gedaan in het voortgezet onderwijs kunnen de opleiding zonder Grieks volgen; studenten met een andere vooropleiding volgen de opleiding met Grieks.

Het panel heeft uitgebreid gesproken over het niet-confessionele karakter van de opleiding. Het komt tot de conclusie dat de opleiding zeer goed heeft nagedacht over (de invulling van) haar profiel. De bepaling van dat profiel is het resultaat van een intensief proces van reflectie en ontwikkeling onder inspirerende aansturing van het faculteitsbestuur en het heeft een groot draagvlak onder alle docenten, ondersteunende diensten, staf en studenten. Deze niet-confessionele benadering van religie is ook stevig verankerd in het onderzoeksprofiel van de faculteit, met name van het *Centre for Religious Studies (CRS)*.¹ De opleiding is voortdurend zoekende naar het op vernieuwende wijze relevant maken van theologie als wetenschappelijke discipline in de hedendaagse samenleving. Het panel stelt vast dat de opleiding goed weet wat ze doet, beredeneerde keuzes maakt, en zich bewust is van de consequenties daarvan, alsook van haar maatschappelijke verantwoordelijkheid in de context van een brede universiteit.

De beoogde leerresultaten van de bacheloropleiding Theologie voldoen aan de (internationaal) gestelde eisen en beschrijven duidelijk wat de opleiding verwacht van haar afgestudeerden. De leerresultaten zijn helder geformuleerd en sluiten nauw aan bij de uitstekende onderzoeksomgeving waarin de opleiding is ingebed.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het panel is van oordeel dat gewaarborgd is dat de beoogde leerresultaten binnen het curriculum van de opleiding kunnen worden gerealiseerd. De opleiding realiseert een samenhangend en breed aanbod waarin voldoende ruimte blijft voor verdieping en specialisatie. Er is binnen het curriculum sprake van een duidelijke niveauopbouw, en de leerdoelen van de afzonderlijke vakken werken toe naar de uiteindelijke beoogde leerresultaten. Het programma is studeerbaar, coherent en de onderdelen zijn op elkaar afgestemd. De opleiding maakt haar claim waar dat het *onderwijs research-based* is. Het programma heeft evident een wetenschappelijke oriëntatie, wat het panel prijzenswaardig acht. Daarbij verliest de opleiding niet uit het oog dat studenten ook behoefte hebben aan een arbeidsmarktperspectief.

De kleinschaligheid van de opleiding kent veel voordelen. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort, waardoor het een hechte leergemeenschap is waarin studenten worden gezien en zich prettig voelen. De kwaliteit van de interactie is groot. Tegelijk spant de faculteit zich in om het potentieel van de opleiding te laten groeien door haar zichtbaarheid binnen de RUG te vergroten, maar ook door zich sterker te manifesteren in het maatschappelijke veld. Het panel moedigt de faculteit aan de academische en maatschappelijke relevantie van de studie van theologie en religiewetenschappen uitdrukkelijk aan de orde te brengen binnen de RUG en in de brede samenleving daarbuiten.

De (internationale) staf zorgt ervoor dat studenten kennis maken met verschillende perspectieven en culturen. De faculteit zet in op internationalisering en hanteert hierbij een deugdelijk taal- en cultuurbeleid. Het Engels is in de faculteit een belangrijke communicatietaal en dat sluit aan bij een

---

¹ Zie International Peer Review Committee (2018). *Research Review Centre For Religious Studies Faculty of Theology and Religious Studies University of Groningen*. Utrecht: QANU, pp. 5, 14.

brede internationale trend in het hoger onderwijs. Ondanks de beperkingen die de RUG stelt aan het voorschrijven van anderstalige studiematerialen, wil het panel graag een lans breken voor meertaligheid die breder gaat dan tweetaligheid. Kennis van taalkundige diversiteit, toegang tot bronnen in diverse forumtalen en culturele diversiteit acht het van bijzonder groot belang voor de vorming van studenten, ook met het oog op een brede internationale arbeidsmarkt, waar meertaligheid gewenst is.

Het panel concludeert dat er sprake is van een betrokken docententeam, dat de opleiding vormgeeft en uitvoert. Het panel constateert dat de opleiding met haar docenten beschikt over alle deskundigheden die nodig zijn om het programma uit te kunnen voeren. Docenten koppelen hun onderzoek, dat internationaal hoog scoort, onmiskenbaar aan het onderwijs. Er is ruim voldoende aandacht voor docentprofessionalisering. Het panel is positief dat het management onderwijsprestaties van docenten waardeert. De docenten vertegenwoordigen volgens het panel een ruime expertise, zijn gemotiveerd en toegewijd. Het panel heeft gesproken met enthousiaste studenten die bijzonder tevreden zijn met hun studie.

Standaard 3: Toetsing

Het panel is nagegaan of de opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing. Het heeft vastgesteld dat de opleiding gebruik maakt van een recent en deugdelijk toetsplan, alsook van duidelijke protocollen en richtlijnen. De opleiding zet diverse toetsvormen in die aansluiten bij de beoogde leerresultaten.

De procedures rond de beoordeling van de eindwerken zijn in beginsel adequaat, maar het gebruik van het beoordelingsformulier kan verbeterd worden. Een kwalitatieve onderbouwing van de deeltcijfers is belangrijk om het eindcijfer inzichtelijk te maken. Ook is de onafhankelijkheid van de individuele beoordelingen niet altijd zichtbaar in de beoordelingsformulieren. De kleinschaligheid van faculteit en opleiding geeft des te meer reden om geen twijfel te laten bestaan over de onafhankelijkheid van alle vormen van toetsing. Het panel stelt vast dat dit verbeterd moet worden; een constatering die de examencommissie in het gesprek onderschreef. Ook is het zinvol om tot een gedeeld normkader te komen voor de becijfering van eindwerken bij de docenten met verschillende expertises en achtergronden, bijvoorbeeld in kalibratiesessies.

Het panel is positief over het functioneren van de examencommissie en de werkwijze die zij hanteert. Het heeft vertrouwen dat deze commissie de gesignaleerde aandachtspunten zal opvolgen.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

Na bestudering van de eindwerken heeft het panel geconcludeerd dat deze van voldoende wetenschappelijke kwaliteit zijn.

Het panel oordeelt ook dat alumni voldoende baat hebben bij de opleiding. Het panel adviseert de opleiding deze groep structureler te betrekken bij het onderhouden en verbeteren van de kwaliteit van haar programma.

Bacheloropleiding Religiewetenschappen

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De bacheloropleiding Religiewetenschappen is een brede religiewetenschappelijke opleiding waarin de bestudering van diverse wereldreligies in uiteenlopende contexten en vanuit verschillende disciplinaire perspectieven centraal staat. De opleiding stelt zich ten doel studenten kritisch academisch te vormen en breed te scholen op het terrein van de religiewetenschap.

De huidige opleiding Religiewetenschappen bestaat vanaf het studiejaar 2014-2015. Tot het studiejaar 2014-2015 was de benaming bacheloropleiding Godsdienstwetenschap. Het panel heeft in verschillende gesprekken stilgestaan bij de keuzes die de opleiding heeft gemaakt ten aanzien

van haar profiel. Daarbij viel op dat de opleiding in de huidige vorm stevig draagvlak geniet onder de docenten en goed aansluit bij de facultaire onderzoeksexpertise. Het panel concludeert dat de opleiding goed heeft nagedacht over (de invulling van) haar nieuwe profiel. Het is het resultaat van een intensief proces van ontwikkeling onder inspirerende aansturing van het faculteitsbestuur en het heeft een groot draagvlak onder alle docenten, ondersteunende diensten, staf en studenten. Het panel stelt vast dat de opleiding goed weet wat ze doet en beredeneerde keuzes maakt.

De beoogde leerresultaten van de bacheloropleiding Religiewetenschappen voldoen aan de (internationaal) gestelde eisen en beschrijven duidelijk wat de opleiding verwacht van haar afgestudeerden. De beoogde leerresultaten van de opleiding zijn helder geformuleerd en sluiten nauw aan bij de sterke en stimulerende onderzoeksomgeving waarin de opleiding is ingebed.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het panel is van oordeel dat studenten de beoogde leerresultaten binnen het curriculum van de opleiding kunnen realiseren. Het curriculum is volgens het panel doordacht opgebouwd. De opleiding blijkt in staat een samenhangend en breed aanbod te realiseren, waarin ruimte is voor verdieping en specialisatie.

Er is binnen het curriculum sprake van een duidelijke niveauopbouw en de leerdoelen van de afzonderlijke vakken werken toe naar de uiteindelijke beoogde leerresultaten. Het programma is coherent en de onderdelen zijn op elkaar afgestemd. Het programma heeft evident een wetenschappelijke oriëntatie. Daarbij verliest het niet uit het oog dat studenten ook behoefte hebben aan een arbeidsmarktperspectief. Hoewel het beroepsperspectief voor religiewetenschappers niet eenduidig is, spant de opleiding zich in samenwerking met de faculteit in om haar studenten voor te bereiden op een maatschappelijke carrière.

De kleinschaligheid van de opleiding kent veel voordelen. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort, waardoor sprake is van een hechte leergemeenschap waarin studenten worden gezien en waarbij zij zich prettig voelen. De kwaliteit van de interactie is groot. Tegelijk spant de faculteit zich in om het potentieel van de opleiding te laten groeien door haar zichtbaarheid binnen de RUG te vergroten, maar ook door zich sterker te manifesteren in het maatschappelijke veld. Het panel moedigt de faculteit aan de academische en maatschappelijke relevantie van de studie van theologie en religiewetenschappen uitdrukkelijk aan de orde te brengen binnen de RUG en in de brede samenleving daarbuiten.

Er is een internationale staf- en studentenpopulatie die ervoor zorgt dat studenten kennismaken met verschillende perspectieven en culturen. Het panel benadrukt wel dat meertaligheid – ruimer dus dan de tweetaligheid Nederlands en Engels – een belangrijk aandachtspunt is. Het panel zou het toejuichen wanneer studenten kennis hebben van taalkundige diversiteit, toegang hebben tot bronnen in diverse forumtalen, culturele diversiteit, en verschillende wetenschapstradities, zoals de Duitse en de Franse. Het panel vraagt de opleiding ook blijvende aandacht te schenken aan de kwesties die ontstaan bij de overgang van het Nederlandstalig programma naar het Engelstalige programma.

Het panel concludeert dat er sprake is van een betrokken docententeam. Het constateert dat de opleiding met haar docenten beschikt over alle deskundigheden die nodig zijn om het programma uit te kunnen voeren. Het onderwijs van de docenten is onmiskenbaar gekoppeld aan hoogstaand onderzoek. Er is ruim voldoende aandacht voor docentprofessionalisering. Het panel vindt het positief dat het management onderwijsprestaties waardeert. De docenten vertegenwoordigen volgens het panel een ruime expertise, zijn gemotiveerd en toegewijd. Het panel heeft gesproken met enthousiaste studenten, die bijzonder tevreden zijn met hun studie.

Standaard 3: Toetsing

Het panel is nagegaan of de opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing. Het heeft vastgesteld dat de opleiding gebruikmaakt van een recent en deugdelijk toetsplan, alsook van

duidelijke protocollen en richtlijnen. De opleiding zet diverse toetsvormen in die aansluiten bij de beoogde leerresultaten.

De procedures rond de beoordeling van de eindwerken zijn in beginsel adequaat, maar het gebruik van het beoordelingsformulier kan verbeterd worden. Een kwalitatieve onderbouwing van de deeltijfers is belangrijk om het eindcijfer inzichtelijk te maken. Ook is de onafhankelijkheid van de individuele beoordelingen niet altijd zichtbaar in de beoordelingsformulieren. De kleinschaligheid van faculteit en opleiding geeft des te meer reden om geen twijfel te laten bestaan over de onafhankelijkheid van alle vormen van toetsing. Het panel stelt vast dat dit verbeterd moet worden; een constatering die de examencommissie in het gesprek onderschreef. Ook is het zinvol om tot een gedeeld normkader te komen voor de becijfering van eindwerken bij de docenten met verschillende expertises en achtergronden, bijvoorbeeld in kalibratiesessies.

Het panel is positief over het functioneren van de examencommissie en de werkwijze die zij hanteert. Het heeft vertrouwen dat deze commissie de gesignaleerde aandachtspunten zal opvolgen.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

Na bestudering van de eindwerken heeft het panel geconcludeerd dat deze van voldoende wetenschappelijke kwaliteit zijn.

Het panel oordeelt ook dat alumni voldoende baat hebben bij de opleiding. Het panel adviseert de opleiding deze groep structureler te betrekken bij het onderhouden en verbeteren van de kwaliteit van haar programma.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen stelt zich ten doel studenten kritisch academisch te vormen en specialistisch te scholen in een themagebied in het veld van de theologie en religiewetenschap.

De opleiding heeft enkele veranderingen ondergaan in de afgelopen jaren. In de opleiding staan nu vier themagebieden (tracks) centraal in het veld van theologie en religiewetenschap: 1) *Religion and Pluralism, Ancient and Modern*, 2) *Religion, Conflict and Globalization*, 3) *Religion and Cultural Heritage*, en 4) *Religion, Health and Wellbeing*. Studenten kunnen zich specialiseren in een van deze themagebieden en zich grondig verdiepen in (tenminste) een specifiek onderwerp binnen dat gebied. Afgestudeerden uit alle tracks kunnen zelfstandig en kritisch reflecteren over vraagstukken, debatten en onderzoek op het deelgebied en zelfstandig een positie bepalen in debatten over de rol van religie in de samenleving. Ze hebben zich georiënteerd op de arbeidsmarkt en met een verplichte stage enige relevante werkervaring opgedaan.

De opzet van de opleiding was onderwerp van gesprek tijdens het locatiebezoek. Het panel onderschrijft de keuzes die de opleiding heeft gemaakt en is bijzonder positief over de relatie tussen de gekozen thema's en de onderzoeksexpertise die in huis is. Ook de wijze waarop de opleiding de beroepsgerichte specialisatie Geestelijke Verzorging vormgeeft, kan op waardering van het panel rekenen.

De beoogde leerresultaten van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen voldoen aan de (internationaal) gestelde eisen en beschrijven duidelijk wat de opleiding verwacht van haar afgestudeerden. Zij zijn helder en concreet geformuleerd. De opleiding is stevig ingebed in het wetenschappelijke onderzoek van de faculteit, met aansluiting bij de drie onderzoeksgebieden van het *Centre for Religious Studies: Jewish, Christian and Islamic Origins, Comparative Study of Religion*, en *Christianity and the History of Ideas*.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het panel is van oordeel dat gewaarborgd is dat studenten de beoogde leerresultaten binnen het curriculum van deze masteropleiding kunnen realiseren. De opleiding voorziet een uitgebreid thematisch aanbod waarin veel ruimte is voor verdieping en specialisatie. De leerdoelen van de afzonderlijke vakken werken toe naar de uiteindelijke beoogde leerresultaten. De diversiteit aan tracks en specialisaties leidt geenszins tot versplintering, maar wordt integendeel stevig samengehouden door een thematische hoofdlijn.

Het panel raadt de opleiding aan om de toelating tot de opleiding (i.c. de tracks) aandachtig te monitoren in verband met de verschillende achtergronden van studenten. De huidige werkwijze met de optionele leeslijst lijkt adequaat, maar volgens het panel kan de opleiding een actievere houding aannemen om te beoordelen of studenten iets met de leeslijst hebben gedaan. Het panel heeft geen signalen ontvangen dat de toelating tot het programma problemen oplevert, maar vraagt toch aandacht voor de genoemde risico-elementen.

Iedere track heeft een coherent programma en de onderdelen zijn goed op elkaar afgestemd. De opleiding maakt haar claim waar dat het onderwijs *research-based* is; het programma heeft evident een sterke wetenschappelijke oriëntatie. Daarbij verliest de opleiding niet uit het oog dat studenten ook behoefte hebben aan voorbereiding op een maatschappelijke carrière. De opleiding heeft daarom een verplichte stage en zet ook verschillende beroepsgerichte werkvormen in. Het panel waardeert dit nadrukkelijk.

De kleinschaligheid van de opleiding kent veel voordelen. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort, waardoor een hechte leergemeenschap ontstaat, waarin studenten worden gezien en zich prettig voelen. Het panel is uitgebreid blijven stilstaan bij de keerzijde van kleinschaligheid. Wanneer de studentenaantallen per track en/of in de cursussen te klein worden, dan kan dat gevolgen hebben voor de kwaliteit van het onderwijs. De opleiding is zich hier voldoende bewust van en doet aanpassingen aan de werkvormen wanneer de studentenaantallen in de cursussen te klein worden.

Tegelijk spant de faculteit zich in om het potentieel van de opleiding te laten groeien door haar zichtbaarheid binnen de RUG te vergroten, onder meer door het aantrekken van studenten uit andere faculteiten voor interessante minors in de bachelorfase. Daarnaast streeft de faculteit ernaar zich sterker te manifesteren in het maatschappelijke veld door loopbaanperspectieven uit te tekenen. Het panel moedigt de faculteit aan de academische en maatschappelijke relevantie van de studie van theologie en religiewetenschappen uitdrukkelijk aan de orde te brengen binnen de RUG en in de brede samenleving daarbuiten.

De kwaliteit van de interactie tussen docenten en studenten is aanwijsbaar groot. De internationale staf zorgt ervoor dat studenten kennismaken met verschillende perspectieven en culturen. De faculteit zet in op internationalisering en hanteert hierbij een deugdelijk taal- en cultuurbeleid. Het Engels is in de faculteit een belangrijke communicatietaal en dat sluit aan bij een brede internationale trend in het hoger onderwijs. In dit ruimere verband kan het panel zich vinden in de keuze van de faculteit voor het aanbieden van Engelstalige tracks vanuit de idee dat een diverse internationale leeromgeving de kwaliteit en de impact van het onderwijs kan versterken, ook met het oog op de voorbereiding van studenten voor het internationale werkveld. Ondanks de beperkingen die de RUG stelt aan het voorschrijven van anderstalige studiematerialen wil het panel in de hiervoor geschetste context graag een lans breken voor meertaligheid, die ruimer is dan de voorgehouden tweetaligheid Nederlands en Engels. Kennis van taalkundige diversiteit, toegang tot bronnen in hun oorspronkelijke taal en vakliteratuur in diverse forumtalen, en culturele diversiteit acht het panel van bijzonder groot belang voor duurzame kwaliteit van de opleiding.

Het panel concludeert dat er sprake is van een betrokken docententeam. Het panel heeft geconstateerd dat de opleiding met haar docenten beschikt over alle deskundigheden die nodig zijn om het programma uit te kunnen voeren. Het wetenschappelijk onderzoek van de docenten is

onmiskenbaar gekoppeld aan het onderwijs. Er is ruim voldoende aandacht voor professionalisering van de docenten. Het panel vindt het positief dat het management onderwijsprestaties waardeert. De docenten vertegenwoordigen volgens het panel een ruime expertise, zijn gemotiveerd en toegewijd. De samenwerking van docenten uit de verschillende tracks verloopt goed. Het panel waardeert de integratie van de internationale stafleden in de Nederlandse samenleving, wat onder meer blijkt uit hun goede kennis van het Nederlands. Het panel heeft gesproken met enthousiaste studenten die bijzonder tevreden zijn met hun studie.

Standaard 3: Toetsing

Het panel is nagegaan of de opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing. Het panel heeft vastgesteld dat de opleiding gebruik maakt van een recent en deugdelijk toetsplan, alsook van duidelijke protocollen en richtlijnen. De opleiding zet diverse toetsvormen in die aansluiten bij de beoogde leerresultaten.

De procedures rond de beoordeling van de eindwerken zijn in beginsel adequaat, maar het gebruik van het beoordelingsformulier kan verbeterd worden. Een kwalitatieve onderbouwing van de deeltcijfers is belangrijk om het eindcijfer inzichtelijk te maken. Ook is de onafhankelijkheid van de individuele beoordelingen niet altijd zichtbaar in de beoordelingsformulieren. De kleinschaligheid van faculteit en opleiding geeft des te meer reden om geen twijfel te laten bestaan over de onafhankelijkheid van alle vormen van toetsing. Het panel stelt vast dat dit verbeterd moet worden; een constatering die de examencommissie in het gesprek onderschreef. Ook is het zinvol om tot een gedeeld normkader te komen voor de becijfering van eindwerken bij de docenten met verschillende expertises en achtergronden, bijvoorbeeld in kalibratiesessies. Het panel moedigt verdere samenwerking tussen docenten uit verschillende track aan bij de beoordeling van de scripties.

Het panel is positief over het functioneren van de examencommissie en de systematiek die zij heeft ontwikkeld. Het heeft vertrouwen dat deze commissie de gesignaleerde aandachtspunten zal opvolgen.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

Na bestudering van de eindwerken heeft het panel geconcludeerd dat deze van voldoende wetenschappelijke kwaliteit zijn.

Het panel oordeelt ook dat alumni voldoende baat hebben bij de opleiding. De tewerkstelling van afgestudeerde masters toont dat de alumni in diverse maatschappelijke sectoren terecht komen. Het panel adviseert de opleiding deze groep structureler te betrekken bij het onderhouden en verbeteren van de kwaliteit van haar programma.

Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Theologie

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3: Toetsing	voldoet
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoet
Algemeen eindoordeel	positief

Bacheloropleiding Religiewetenschappen

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3: Toetsing	voldoet
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoet

Algemeen eindoordeel positief

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3: Toetsing	voldoet
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoet

Algemeen eindoordeel positief

De voorzitter, prof. dr. M. (Marc) Vervenne, en de secretaris, drs. L.C. (Linda) te Marvelde, van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 14 februari 2020

INTRODUCTIE

De Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap (GGW) is een van de elf faculteiten van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). De Faculteit GGW gaat uit van de gedachte dat religie een invloedrijke factor is in leven en samenleven, wereldwijd, in heden en verleden. De opleidingen leggen de nadruk op de diversiteit en de dynamiek van religieuze stromingen. Zij bestuderen religies in hun complexe samenhang met de omringende cultuur en samenleving. De overtuiging is dat die samenhang alleen adequaat begrepen kan worden vanuit een multidisciplinair perspectief, dat theorieën en methoden van de geesteswetenschappen en de sociale wetenschappen combineert.

Het wetenschappelijk personeel van de faculteit is ingedeeld in drie vakgroepen: de vakgroep *Jewish, Christian, and Islamic Origins*, de vakgroep *Comparative Study of Religion*, en de vakgroep *Christianity and the History of Ideas*. Deze vakgroepen verzorgen onderwijs binnen alle opleidingen en fungeren tevens als onderzoeksgroepen. Het facultaire onderzoek is ondergebracht in het *Centre for Religious Studies* (CRS). Het bestuur van het CRS bestaat uit de decaan, de voorzitters van de drie vakgroepen en de directeur van de Graduate School.

De faculteit telt verder vijf thematische centra: 1. het *Centre for the Study of Religion and Culture in Asia*, 2. het *Qumran Institute*, 3. het *Centre for Religion, Conflict and Globalization*, 4. het *Centre for Religion and Heritage*, en 5. het *Centre for Religion, Health and Wellbeing*. Ook participeren stafleden van de faculteit in het interfacultaire onderzoeksverband CRASIS (*Culture, Religion, and Society - Interdisciplinary Studies in the Ancient World*). De centra, waarin soms ook publieke en private instellingen participeren, zijn platforms voor multidisciplinair en interdisciplinair onderzoek. Zij dienen ter inspiratie en voeding van alle opleidingen in de faculteit.

De faculteit verzorgt de bacheloropleiding Theologie, de bacheloropleiding Religiewetenschappen, de eenjarige masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen, de onderzoeksmaster *Theology and Religious Studies*, en de promotieopleiding *Theology and Religious Studies*. De faculteit telt in 2019 zo'n 230 studenten.

Dit rapport behandelt de bacheloropleidingen en de eenjarige masteropleiding.

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING - BACHELOROPLEIDING THEOLOGIE

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Bevindingen

De bacheloropleiding Theologie is een brede theologische opleiding waarin de bestudering van joodse, christelijke en islamitische tradities in hun diversiteit, dynamiek, onderlinge interactie en wisselwerking met de omringende cultuur centraal staat. De nadruk ligt daarbij op de studie van christelijke tradities. Gymnasiasten die hun eindexamen Grieks hebben gedaan in het voortgezet onderwijs kunnen de opleiding zonder Grieks volgen; studenten met een andere vooropleiding volgen de opleiding met Grieks.

Afgestudeerden hebben kennis en inzicht in de ontstaansgeschiedenis en basisteksten van de Abrahamitische religies en de geschiedenis van vooral het christendom. Ze hebben inzicht in de complexe relatie tussen religie en maatschappij in heden en verleden. Ook kunnen ze zich verhouden tot fundamentele vragen die de wijsbegeerte en de ethiek aan religie, theologie en religiewetenschap stellen. Het doel is dat afgestudeerden in staat zijn een standpunt te bepalen over theologische kwesties en hierop kunnen reflecteren. Zij kunnen problemen vanuit verschillende invalshoeken analyseren met behulp van uiteenlopende methoden en concepten.

De opleiding bereidt studenten primair voor op een verdere studieloopbaan aan een Nederlandse of buitenlandse universiteit. Afgestudeerden die direct doorstromen naar de arbeidsmarkt komen in aanmerking voor junior-functies op bijvoorbeeld het terrein van kerk, media en cultuur.

De Groningse bacheloropleiding Theologie onderscheidt zich van confessionele theologische opleidingen door het religiewetenschappelijke perspectief van waaruit joodse, christelijke en islamitische tradities worden bestudeerd. In de opleiding is het optionele (confessionele) PThU-traject opgenomen. Het gaat daarbij om een aantal door de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) verzorgde vakken van 45 EC die geïntegreerd zijn in de bacheloropleiding Theologie. Studenten die deze route volgen kunnen na hun bachelor direct instromen in de driejarige masteropleiding Predikantschap van de PThU.

De huidige opleiding Theologie bestaat vanaf het studiejaar 2016-2017. Het panel heeft uitgebreid gesproken over het vernieuwde profiel en programma. Het lijkt af te wijken van een klassiek-theologisch opleiding, onder meer door de reductie van de omvang van de taalcomponent, de prominente plaats van islam en het ontbreken van een inleiding in de godsdienstwetenschappen. De opleiding heeft toegelicht dat theologie aan de RUG altijd al een religiewetenschappelijke insteek heeft gehad en nu in de huidige maatschappelijke context de behoefte heeft om de bestudering van de islam nadrukkelijker te betrekken, naast het jodendom en het christendom. Ook wil de opleiding het thema zingeving sterker naar voren laten komen. De opleiding zoekt naar nieuwe manieren om de relevantie van theologie als wetenschappelijke discipline vast te blijven houden.

Het uitdrukkelijk niet-confessionele karakter van de opleiding kwam in meerdere gesprekken eveneens aan de orde. Als faculteit van de RUG heeft de GGW geen uitgesproken levensbeschouwelijke identiteit. Zij biedt geen "confessionele vakken" aan, zoals Bijbelse theologie,

en in de colleges komt reflectie over persoonlijke religieuze overtuiging en geloofsleven niet aan de orde. Daartegenover staat dat studenten vrijwel allemaal voor het PThU-traject kiezen. In dat traject is het confessionele wel uitdrukkelijk aan de orde. Anderzijds waarderen die studenten de kritisch-wetenschappelijke aanpak van religie in haar diverse vormen en beschouwen ze de bacheloropleiding als een degelijke voorbereiding voor een vervolgstudie op masterniveau aan de PThU.

Arbeidsmarkt

De faculteit zet nadrukkelijk in op 'employability'. Deze term wordt breed opgevat en gaat over het aanleren van vaardigheden, attitudes en kennis die relevant zijn voor de arbeidsmarkt. Studenten zijn altijd bezorgd over hun arbeidsmarktperspectieven. Docenten zijn zich hiervan bewust en proberen hen bijvoorbeeld te betrekken bij hun persoonlijk academisch netwerk. Ook geven docenten aan dat het belangrijk is om studenten beter bewust te maken van de waarde van de vaardigheden die zij in de opleiding aanleren. Verder kunnen studenten deelnemen aan workshops voor arbeidsmarktorientatie die worden verzorgd door de faculteitsvereniging Gerardus van der Leeuw, veelal in samenwerking met een trainer van de centrale afdeling *Career Services*.

Beoogde leerresultaten

Het profiel van de bacheloropleiding Theologie is vertaald in eenentwintig beoogde leerresultaten (zie bijlage 2). Het panel heeft het profiel en de beoogde leerresultaten bestudeerd en heeft vastgesteld dat het niveau, de oriëntatie en de inhoud van de beoogde leerresultaten voldoen aan de algemene, internationaal geaccepteerde eisen die gesteld worden aan een wo-bacheloropleiding, zoals beschreven in de Dublin-descriptoren. Het panel waardeert dat het aanleren van vaardigheden die nuttig zijn op de arbeidsmarkt ook expliciet in de beoogde leerresultaten is opgenomen.

Deeltijdvariant

De opleiding wordt in een voltijdse en een deeltijdse variant aangeboden. De deeltijdse variant heeft dezelfde doelstelling, beoogde leerresultaten en omvang als de voltijdse variant. Ze bevat dezelfde programma's en biedt eveneens de mogelijkheid om het PThU-traject te volgen. Het studieprogramma van de deeltijdstudent wordt in overleg met de studieadviseur vastgesteld. De bevindingen van het panel zijn van toepassing op beide varianten, tenzij anders vermeld.

Overwegingen

De bacheloropleiding Theologie is een brede theologische opleiding waarin de bestudering van joodse, christelijke en islamitische tradities in hun diversiteit, dynamiek, onderlinge interactie en wisselwerking met de omringende cultuur centraal staat. De nadruk ligt daarbij op de studie van christelijke tradities. Gymnasiasten die hun eindexamen Grieks hebben gedaan in het voortgezet onderwijs kunnen de opleiding zonder Grieks volgen; studenten met een andere vooropleiding volgen de opleiding met Grieks.

Het panel heeft uitgebreid gesproken over het niet-confessionele karakter van de opleiding. Het komt tot de conclusie dat de opleiding zeer goed heeft nagedacht over (de invulling van) haar profiel. De bepaling van dat profiel is het resultaat van een intensief proces van reflectie en ontwikkeling onder inspirerende aansturing van het faculteitsbestuur en het heeft een groot draagvlak onder alle docenten, ondersteunende diensten, staf en studenten. Deze niet-confessionele benadering van religie is ook stevig verankerd in het onderzoeksprofiel van de faculteit, met name van het *Centre for Religious Studies (CRS)*.² De opleiding is voortdurend zoekende naar het op vernieuwende wijze relevant maken van theologie als wetenschappelijke discipline in de hedendaagse samenleving. Het panel stelt vast dat de opleiding goed weet wat ze doet, beredeneerde keuzes maakt, en zich bewust is van de consequenties daarvan, alsook van haar maatschappelijke verantwoordelijkheid in de context van een brede universiteit.

---

² Zie International Peer Review Committee (2018). *Research Review Centre For Religious Studies Faculty of Theology and Religious Studies University of Groningen*. Utrecht: QANU, pp. 5, 14.

De beoogde leerresultaten van de bacheloropleiding Theologie voldoen aan de (internationaal) gestelde eisen en beschrijven duidelijk wat de opleiding verwacht van haar afgestudeerden. De leerresultaten zijn helder geformuleerd en sluiten nauw aan bij de uitstekende onderzoeksomgeving waarin de opleiding is ingebed.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoet'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Bevindingen

De driejarige bacheloropleiding Theologie (180 EC) kan op verschillende manieren invulling krijgen: met of zonder Grieks (15 EC), en met of zonder PThU-traject (45 EC)³. Elk studiejaar is opgedeeld in twee semesters en elk semester is weer opgedeeld in twee blokken. Een blok bestaat uit tien weken en telt twee vakken van ieder 7,5 EC. Zie bijlage 3 voor een overzicht van de verschillende curricula.

Programma: algemene indruk

Het panel heeft het programma bestudeerd en beoordeelt het als een helder gestructureerd programma. Het panel noemt de brede oriëntatie (met voldoende mogelijkheden tot verdieping) als positief punt. De opleiding heeft een degelijk programma gemaakt waarbij het onderwijs onmiskenbaar gekoppeld is aan het onderzoek: studenten leren met een academische blik kijken naar thematieken waar de docenten zeer sterk bij betrokken zijn in hun onderzoek. Er is een intensieve uitwisseling tussen docenten over hun onderwijs en onderzoek en dat is zeer positief, aldus het panel. Dit overleg komt ook duidelijk de coherentie van het programma ten goede. Er is groot draagvlak onder de docenten over de invulling en uitwerking van het programma.

Veruit de meeste studenten kiezen momenteel voor het PThU-traject. Uit gesprekken met studenten blijkt dat dit een bewuste keuze is, waarbij de meeste onder hen een stevige wetenschappelijke basis willen leggen alvorens een theologische masterstudie aan te vatten die confessioneel gericht is. Het panel vindt dit een goede zaak, maar is tegelijk van oordeel dat meer balans tussen studenten die wel en niet confessioneel georiënteerd zijn de opleiding ten goede zou komen. Een grotere instroom van niet-confessionele studenten zou de opleiding versterken; het zou goed zijn voor de diversiteit en de studentenaantallen in het algemeen vergroten. Het panel beseft dat de geringe instroom een algemeen zorgpunt is in opleidingen die de Nederlandse universiteiten organiseren op de gebieden van theologie en religiewetenschappen. Het panel heeft geconstateerd dat de Groningse faculteit acties onderneemt om haar opleidingen meer zichtbaarheid te geven, zowel binnen de universiteit als breder maatschappelijk, en aldus de instroom van goede gemotiveerde studenten te verhogen.

Wat de studeerbaarheid van de opleiding betreft, heeft de opleiding maatregelen genomen om die te verbeteren. Welk effect de maatregelen hebben op de rendementen is nog niet vast te stellen. Studenten zijn in elk geval tevreden over hun programma. Ze zijn te spreken over de inhoud en de

---

³ Het PThU-traject bestaat uit zes modules die geïntegreerd zijn in de voltijd- en de deeltijdvariant van de opleiding. Het traject kan worden gevolgd met of zonder Grieks. In het voltijdprogramma bestaat het PThU-traject uit: 1) eerste jaar: Praktische Theologie, 2) tweede jaar: Dogmatiek, 3) derde jaar: Historische Theologie, Theologische Ethiek, Interculturele Theologie en Bijbelse Theologie. Daarnaast participeren twee PThU-docenten in de startmodule Theologie: Concepten en Methoden die door alle eerstejaarsstudenten Theologie wordt gevolgd, ongeacht of ze wel of niet het PThU-traject volgen.

nauwe binding met het onderzoek, de diversiteit van gehanteerde werkvormen, de kleinschaligheid die een intense uitwisseling mogelijk maakt, en de kwaliteit van hun docenten.

Curriculum

Het eerste studiejaar is een oriëntatie op het eigen karakter van (publieke en confessionele) theologie ten opzichte van sociale wetenschappen en geesteswetenschappen. Studenten krijgen een introductie in verschillende deelgebieden van de theologie, onder meer in de kritische studie van de Bijbel ('Oude Testament' en 'Nieuwe Testament') en haar culturele context. Ook worden twee modulen taalverwerving Hebreeuws aangeboden ten behoeve van de exegese Oude Testament. Er is een kennismaking met de universiteitsbibliotheek en bibliotheekvaardigheden opgenomen. Binnen de modulen besteedt het programma aandacht aan argumentatieleer, academisch schrijven, presentatievaardigheden en ethiek.

Het tweede studiejaar kenmerkt zich door verbreding en verdieping. Het bouwt inhoudelijk en methodisch voort op het eerste jaar. Het programma voert langs twee modulen geschiedenis van het christendom (*Christianity: Constantine to Reformation* en *Christianity: Reformation – the Present*) waarbij in de eerste module expliciet aandacht is voor de interactie van het christendom met de islam en in de tweede module de *learning community* 'Keulen' is opgenomen. Dit is een meerdaags veldwerkonderzoek dat docenten en studenten samen voorbereiden en uitvoeren. De bestudering van de rol van het Christendom in de stad Keulen staat centraal. Er zijn rondleidingen en gastlezingen; tevens doen studenten groepsgewijs onderzoek.

Parallel aan de twee historische modulen staan twee modulen Grieks geprogrammeerd die onmiddellijk gevolgd worden door het vak Exegese Nieuwe Testament waarin de kennis van het Grieks wordt toegepast. Studenten die Grieks hebben geleerd op de middelbare school kunnen in plaats daarvan vakken volgen uit de opleiding Religiewetenschappen of twee modulen Koranisch Arabisch. In het laatste deel van het tweede studiejaar hebben de studenten die de opleiding zonder PThU-traject volgen een keuze uit de modulen *Religion, Media and Popular Culture* en *Religion and Politics* en voorts de module Islam en *Ethics and Secularity*. Studenten in het PThU-traject volgen de modulen *Psychology and Sociology of Religion*, Islam, en Dogmatiek.

Studenten hebben in het eerste semester van het derde jaar een keuzeruimte die standaard bestaat uit twee onderdelen: een universitaire minor (15 EC) en facultaire keuzevakken (15 EC). Studenten mogen het semester ook anders invullen. Ze kunnen een taal leren, de educatieve minor leraar Godsdienst en Levensbeschouwing (beperkte tweedegraadsbevoegdheid) (30 EC) volgen, in het buitenland studeren, of stagelopen. Van deze laatste twee opties wordt relatief weinig gebruik gemaakt, omdat veel studenten het PThU-traject volgen. De enkele student die het PThU-traject niet volgt, maakt relatief vaak gebruik van de mogelijkheid naar het buitenland te gaan. In het PThU-traject wordt de keuzeruimte ingevuld met vier PThU-vakken. Studenten die na hun bacheloropleiding de masterspecialisatie Geestelijke Verzorging willen doen, kunnen zich daarop voorbereiden met de minor Geestelijke Verzorging (30 EC). Studenten geven aan dat de ruime keuzevrijheid positief is, maar dat het maken van keuzes lastig is. Begeleiding in keuzes is daarom erg belangrijk.

Studenten kiezen in het laatste semester van hun studie voor een specialisatie, te weten: 1. *Jewish, Christian and Islamic Origins*, 2. *Lived Religion*, en 3. *Cultural Impact of Religion*. Elke specialisatie bestaat uit twee inhoudelijke modulen (elk 7,5 EC) en een thesisseminar (5 EC). In dat seminar volgen studenten twee methodische *clinics* en een *clinic* op het terrein van het gebruik van bibliografische conventies; tegelijk wordt in dit seminar de scriptie voorbereid. De student sluit het seminar af met het inleveren van een scriptievoorstel dat de begeleidend docent en de tweede beoordelaar moeten goedkeuren. In het scriptieonderdeel (10 EC) voeren studenten onder begeleiding een onderzoek van beperkte omvang uit en schrijven daar de scriptie over. De scriptie wordt benaderd als een vak, met een start- en een einddatum en een duidelijke structuur. De scriptiebegeleiding bestaat uit drie groepsbijeenkomsten in aanvulling op individuele gesprekken tussen student en begeleider.

Studenten krijgen doorgaans college in relatief kleine groepen. Colleges hebben de vorm van een hoor- of een werkcollege. Docenten gebruiken verschillende werkvormen, zoals de analyse van videofragmenten, de bespreking van gemaakte opdrachten, discussies en presentaties. In verschillende vakken is een excursie geprogrammeerd die studenten activeert om theorie en praktijk met elkaar te verbinden. Studenten ervaren de kleine groepen als plezierig en stimulerend voor debat. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort en het dwingt ze om zich goed voor te bereiden op de lessen. Studenten ontvangen goede feedback en begeleiding. Ze vinden de opleiding stimulerend, interessant en boeiend. Zoals al eerder gezegd, valt het op dat de meeste studenten met wie het panel sprak in het PThU-traject studeren. Deze studenten geven te kennen veel waarde te hechten aan het leggen van een stevige wetenschappelijke basis voor een theologische vervolgstudie in meer confessionele zin. Ze maken ook expliciet melding van hun behoefte aan aandacht voor persoonlijk geloofsleven en theologiseren dat aansluit bij religieus geloof. Deze elementen zijn geen onderdeel van de Groningse opleiding, maar zijn wel terug te vinden bij de PThU. Er lijkt dan ook een verschil te zitten in de behoeften van studenten die wel en niet in het PThU-traject studeren. Dit werkt echter niet negatief in op de opleidingsomgeving.

Onderzoek

De opleiding beklemtoont het *research-based* karakter van haar onderwijs als belangrijk kenmerk. Dit houdt in dat onderzoek en onderwijs nauw verweven zijn. De derdejaars-specialisaties zijn gekoppeld aan de onderzoeksprofielen van de drie facultaire vakgroepen. Tijdens colleges spreken docenten regelmatig over hun eigen onderzoek en dat van hun collega's. Studenten gaven als voorbeeld dat docenten soms conceptversies van hun artikelen delen. Zij mogen daar vervolgens feedback op geven. Dit is volgens het panel een prijzenswaardige manier om studenten kennis te laten maken met het onderzoek van hun docenten en hen tegelijk onder te dompelen in de concrete wetenschapsbeoefening.

In de opleiding maken studenten kennis met resultaten van onderzoek binnen verschillende deelgebieden van de theologie en met theoretische perspectieven, methodologische benaderingen en methoden van onderzoek die in die gebieden worden toegepast. Ook worden studenten vanaf het begin van hun studie ingeleid in het verrichten van onderzoek. Er is geen leerlijn met aparte vakken geprogrammeerd, maar de onderzoeksvaardigheden worden vooral geïntegreerd in de vakken aangeleerd. In de startmodule Theologie: Concepten & Methoden maken studenten kennis met academische vaardigheden en onderzoeksvaardigheden waarop verder wordt voortgebouwd. In verschillende vakken voeren studenten een klein onderzoek uit of maken ze een analyse en doen daarvan verslag in een paper. Ze oefenen exegetische, historische en sociaal-wetenschappelijke onderzoeksvaardigheden en maken wijsgerige of systematisch theologische analyses.

Internationalisering

De faculteit en de opleidingen besteden in het zelfevaluatie-rapport nadrukkelijk aandacht aan internationalisering. Het panel heeft in reactie hierop tijdens het bezoek veel over dit thema gesproken.

Centraal vastgelegd taal- en cultuurbeleid ondersteunt de internationalisering van het onderwijs. Zestig procent van de docenten is niet-Nederlandstalig en dus neemt het Engels als communicatietaal een belangrijke plaats in binnen de faculteit en dat sluit aan bij een brede internationale trend in het hoger onderwijs. Docenten beheersen het Engels minimaal op niveau C1 en niet-Nederlandstalige docenten worden geacht het Nederlands op niveau B2 te beheersen. Het panel was zeer tevreden over de kennis van het Nederlands bij internationale docenten tijdens het voeren van de gesprekken. Dit draagt bij aan een goede integratie van deze docenten in de Nederlandse context. Het cultuurbeleid krijgt vorm door onder andere het *International Classroom*-project, dat tot doel heeft interculturele competenties van studenten te bevorderen.

De meeste vakken in de bacheloropleiding Theologie worden in het Nederlands aangeboden. Sommige vakken worden verzorgd in het Engels, veelal omdat ze eveneens een plaats hebben in de Engelstalige bacheloropleiding Religiewetenschappen, of omdat de docent anderstalig is. Nederlandstalige studenten hebben het recht om toetsen in het Nederlands te maken. De academische schrijfvaardigheden en presentatietrainingen in het eerste jaar worden in het Nederlands verzorgd. In het eerste jaar kunnen studenten optioneel workshops Engels volgen. Studenten informeerden het panel dat er verschillende internationale docenten werkzaam zijn in de opleiding Theologie, bijvoorbeeld uit de Verenigde Staten en Canada. Zij ervaren dit als positief; het verbreedt hun blik en de internationale docenten dagen hen flink uit om met elkaar in discussie te gaan.

Het panel heeft stilgestaan bij de uitwerking van het internationaliseringsbeleid. Het heeft het management van de faculteit onder andere gevraagd hoe internationalisering en culturele diversiteit tot uiting komen zonder ze te versmallen tot 'verengelsing' en zonder het gebruik van bronteksten en vakliteratuur te beperken tot Engelstalige bronnen. Het panel beargumenteert dat het belangrijk blijft om studenten ook kennis te laten maken met bijvoorbeeld Duitstalige en Franstalige wetenschapstradities. Het is een meerwaarde voor studenten om toegang te hebben tot bronnen in diverse forumtalen en culturele diversiteit ook in taal te leren kennen. Vertalingen van anderstalige werken in het Nederlands of Engels zijn volgens het panel niet te vergelijken met directe toegang tot anderstalige bronnen.

Studenten informeerden het panel dat het bronnencorpus in de praktijk beperkt is tot wat beschikbaar is in het Engels. Het lezen van bronnen en vakliteratuur in de originele taal wordt volgens de studenten niet gestimuleerd. Gebrek aan talenkennis leidt soms wel tot praktische problemen. Zo noemden studenten als voorbeeld dat het ze niet was gelukt om in het Duits te communiceren tijdens de Keulse *learning community* met alle gevolgen van dien voor hun onderzoek: sommige mensen konden vanwege de taalbarrière niet geïnterviewd worden. Een aantal studenten waarmee het panel sprak gaven aan dat Duits een welkome aanvulling zou zijn op het programma. Het lezen van Duitse, Griekse en Hebreeuwse teksten in het eerste jaar zijn onderwerpen die op de agenda van de opleidingscommissie staan. Universitair beleid bepaalt echter dat anderstalige literatuur (anders dan Nederlands en Engels) niet verplicht mag worden gesteld. Er zijn wel voorbeelden van docenten die anderstalige literatuur suggereren aan studenten. Het panel merkt dan ook op dat er op het vlak van meertaligheid nog winst te behalen valt voor de opleiding. Het panel adviseert de opleiding om studenten te stimuleren talen te leren, ook buiten het studiecursus. Tegelijk benadrukt het panel dat voor Nederlandstalige studenten het hanteren van het Nederlands als wetenschappelijke taal gepaste aandacht moet blijven krijgen.

Docenten

Alle leden van de wetenschappelijke staf die onderwijstaken vervullen, zijn gepromoveerd. Met uitzondering van de taaldocenten, zijn ze allen ook actief als wetenschappelijk onderzoeker. Alle leden maken deel uit van het facultaire onderzoeksinstituut, het *Centre for Religious Studies*. De onderzoekskwaliteit van de wetenschappelijke staf is zeer hoog, blijkend uit bijvoorbeeld de kwaliteit van de publicaties, (internationale) uitnodigingen voor lezingen en conferenties, behaalde prijzen, en gehonoreerde onderzoeksaanvragen. In 2018 beoordeelde een internationale reviewcommissie het CRS-onderzoek als zeer goed tot uitmuntend.

80% van de docenten is in 2018-2019 in het bezit van een BKO. Alle nieuwe docenten, op één na, volgen momenteel een BKO-traject. In 2018 heeft een docent met succes het SKO-traject *International Classroom* afgerond. Het universitaire centrum *Educational Support and Innovation* biedt docenten ieder jaar een scholingsprogramma aan. Wanneer docenten niet voldoen aan gestelde taalcriteria, kunnen zij kosteloos trainingen volgen om aan deze criteria te voldoen.

Tijdens de stafbijeenkomsten, die tenminste vier keer per jaar worden gehouden, komen onderwijskwesties regelmatig aan de orde. Soms worden praktische zaken besproken (bijvoorbeeld het Nederlandse systeem van becijfering of de archivering van toetsen), soms meer beleidsmatige

zaken (zoals de wijze waarop reflectie op ethische vragen bij het uitvoeren van onderzoek in het onderwijs kan worden geïntegreerd). Een enkele keer wordt een onderwijsmiddag georganiseerd waarin docenten over onderwijszaken in gesprek gaan. Ook binnen de maandelijkse vakgroepbijeenkomsten staan onderwijskwesties regelmatig op de agenda. De kwaliteit van onderwijs is een expliciet criterium bij bevorderingen naar een hogere functie.

Afstemming tussen de RUG en de PThU vindt plaats in het zogenoemde kwaliteitsberaad dat onder verantwoordelijkheid valt van de PThU. Hierin komen inhoud, planningen en evaluaties van de vakken uitgebreid aan de orde. Ook organiseren de instellingen gezamenlijke studiedagen. Tevens vindt regelmatig overleg plaats tussen de verantwoordelijken voor het onderwijs van de RUG en de PThU. Het panel concludeert dat er sprake is van een vruchtbare en succesvolle samenwerking tussen de instellingen. Als werkpunt geeft het panel mee dat de docenten van de PThU meer zicht zouden kunnen krijgen op het onderzoek in de Groningse faculteit. Uit het gesprek met docenten bleek dat zij hier nog weinig mee bekend zijn, enkele uitzonderingen daargelaten.

Studenten spreken positief over de beschikbaarheid en expertise van hun docenten. De docenten blijken in staat om hun kennis en passie voor de wetenschap over te brengen op hun studenten. Het panel vindt het docententeam van uitstekende kwaliteit. De kleinschaligheid van de opleiding en de opeenvolgende hervormingen die de afgelopen jaren zijn doorgevoerd, dragen wel bij aan de (ervaren) werkdruk. Docenten en management hebben werkdruk scherp op de radar staan en nemen ook maatregelen om de werkdruk beheersbaar te maken en/of te houden.

Overwegingen

Het panel is van oordeel dat gewaarborgd is dat de beoogde leerresultaten binnen het curriculum van de opleiding kunnen worden gerealiseerd. De opleiding realiseert een samenhangend en breed aanbod waarin voldoende ruimte blijft voor verdieping en specialisatie. Er is binnen het curriculum sprake van een duidelijke niveauopbouw, en de leerdoelen van de afzonderlijke vakken werken toe naar de uiteindelijke beoogde leerresultaten. Het programma is studeerbaar, coherent en de onderdelen zijn op elkaar afgestemd. De opleiding maakt haar claim waar dat het *onderwijs research-based* is. Het programma heeft evident een wetenschappelijke oriëntatie, wat het panel prijzenswaardig acht. Daarbij verliest de opleiding niet uit het oog dat studenten ook behoefte hebben aan een arbeidsmarktperspectief.

De kleinschaligheid van de opleiding kent veel voordelen. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort, waardoor het een hechte leergemeenschap is waarin studenten worden gezien en zich prettig voelen. De kwaliteit van de interactie is groot. Tegelijk spant de faculteit zich in om het potentieel van de opleiding te laten groeien door haar zichtbaarheid binnen de RUG te vergroten, maar ook door zich sterker te manifesteren in het maatschappelijke veld. Het panel moedigt de faculteit aan de academische en maatschappelijke relevantie van de studie van theologie en religiewetenschappen uitdrukkelijk aan de orde te brengen binnen de RUG en in de brede samenleving daarbuiten.

De (internationale) staf zorgt ervoor dat studenten kennis maken met verschillende perspectieven en culturen. De faculteit zet in op internationalisering en hanteert hierbij een deugdelijk taal- en cultuurbeleid. Het Engels is in de faculteit een belangrijke communicatietaal en dat sluit aan bij een brede internationale trend in het hoger onderwijs. Ondanks de beperkingen die de RUG stelt aan het voorschrijven van anderstalige studiematerialen, wil het panel graag een lans breken voor meertaligheid, die breder gaat dan tweetaligheid. Kennis van taalkundige diversiteit, toegang tot bronnen in diverse forumtalen en culturele diversiteit acht het van bijzonder groot belang voor de vorming van studenten, ook met het oog op een brede internationale arbeidsmarkt, waar meertaligheid gewenst is.

Het panel concludeert dat er sprake is van een betrokken docententeam, dat de opleiding vormgeeft en uitvoert. Het panel constateert dat de opleiding met haar docenten beschikt over alle deskundigheden die nodig zijn om het programma uit te kunnen voeren. Docenten koppelen hun

onderzoek, dat internationaal hoog scoort, onmiskenbaar aan het onderwijs. Er is ruim voldoende aandacht voor docentprofessionalisering. Het panel is positief dat het management onderwijsprestaties van docenten waardeert. De docenten vertegenwoordigen volgens het panel een ruime expertise, zijn gemotiveerd en toegewijd. Het panel heeft gesproken met enthousiaste studenten die bijzonder tevreden zijn met hun studie.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoet'.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Bevindingen

De faculteit maakt bij toetsing gebruik van het facultaire toetsbeleid, het facultaire toetsplan, stageregelingen, scriptieprotocollen en beoordelingsformulieren voor verschillende toetsvormen, stages en scripties. Deze documenten worden regelmatig geëvalueerd. In het studiejaar 2018-2019 zijn het facultaire toetsbeleidsplan, het facultaire toetsplan, en diverse beoordelingsformulieren voor verschillende toetsvormen aangepast. Voor 2019-2020 staat de implementatie van het vernieuwde scriptiebeoordelingsformulier op de agenda.

Toetsing cursorisch onderwijs

Een toetsmatrix geeft aan hoe de beoogde leeruitkomsten van vakken afgestemd zijn op de beoogde leerresultaten van de opleiding Theologie en welke toetsvormen per vak worden gebruikt. In het eerste jaar ligt de nadruk op schriftelijke tentamens (zaaltentamens en *take-home* tentamens) en mondelinge presentaties. In veel vakken maken studenten wekelijkse opdrachten en/of tussentoetsen. In een aantal vakken is een excursie opgenomen waarover studenten een verslag schrijven. Veel tweede- en derdejaarsvakken worden afgesloten met een paper, soms in combinatie met een presentatie en/of een tentamen. Het panel heeft expliciet navraag gedaan naar het toetsen van communicatieve vaardigheden en presentaties omdat dit onder druk kan komen te staan wanneer de studentengroep (zeer) klein is. Het panel heeft geen signalen ontvangen dat er problemen op dit vlak zijn, maar merkt toch op dat het belangrijk is blijvend aandacht te hebben voor de deugdelijke toetsing van communicatieve- en mondelinge vaardigheden.

Bachelorscriptie

Bij de beoordeling van de scriptie zijn altijd twee onafhankelijke examinatoren betrokken, de begeleidend docent en de tweede beoordelaar. De definitieve versie van een scriptie wordt digitaal ingeleverd en met Ephorus gescand op plagiaat. Iedere scriptie wordt beoordeeld aan de hand van beoordelingscriteria die bekend zijn bij de student. De categorieën betreffen de probleemanalyse en vraagstelling, de operationalisatie van de vraagstelling, de methode van onderzoek, het verzamelen van bronnenmateriaal, het gebruik van primaire en secundaire bronnen, de analyse en argumentatie, de conclusies, de zelfstandigheid, het academische taalgebruik en de leesbaarheid, en de algehele samenhang. De *rubric* die de opleiding gebruikt, is volgens het panel goed uitgewerkt. De onderbouwing van het cijfer wordt vastgelegd op een beoordelingsformulier, dat de begeleidend docent en de tweede beoordelaar in principe onafhankelijk van elkaar invullen. Een derde examinerator beoordeelt een scriptie wanneer de ene beoordelaar een voldoende en de andere een onvoldoende geeft, of wanneer de beoordelingen twee of meer punten uit elkaar liggen. Het eindcijfer is het gemiddelde van de beoordelingen van de afzonderlijke examinatoren.

Het panel heeft voorbeelden gezien van inzichtelijke beoordelingen waarbij de toegekende (deel)cijfers een toelichting krijgen, ook al is die niet altijd uitgebreid. Het panel kan zich over het algemeen vinden in de gegeven cijfers, hoewel het in sommige gevallen een hoger of een lager cijfer zou geven. Een collegiaal advies is volgens het panel wel op zijn plaats. Er zijn ook meerdere beoordelingen aangetroffen die niet inzichtelijk zijn. Op die formulieren is het niet altijd duidelijk of de beoordeling onafhankelijk heeft plaatsgevonden: de individuele beoordelingen van beide

beoordelaars zijn niet steeds duidelijk. Het commentaar op die beoordelingsformulieren is – waar aanwezig – te summier en er wordt voor de aparte criteria alleen een cijfer gegeven zonder onderbouwing. De examencommissie herkent deze punten en geeft uitdrukkelijk aan een narratief als onderbouwing van de (deel)cijfers te willen zien. Afstemming tussen docenten over de beoordeling van eindwerken is een belangrijk aandachtspunt. Hierbij is expliciete aandacht wenselijk voor internationale docenten die mogelijk gewend zijn aan andere tradities rond becijfering.

Examencommissie

De faculteit heeft één examencommissie voor al haar opleidingen. Elke vakgroep is daarin vertegenwoordigd. Het externe lid is een toetsdeskundige. De facultaire onderwijscoördinator fungeert als adviseur. De examencommissie komt maandelijks bijeen en hanteert een duidelijke jaaragenda. Het panel waardeert dat de examencommissie haar eigen werkwijze kritisch evalueert en aanpassingen doet, indien nodig.

De examencommissie voert jaarlijks een toetscheck en scriptiecheck uit om te onderzoeken hoe de toetsing in de praktijk is uitgevoerd. De toetscheck vindt plaats volgens een vast schema, waarbij de examencommissie de toetsing van elke cursus in de facultaire opleidingen eens in de drie jaar beoordeelt. Dit doet zij op basis van de toetsdossiers die studiehandleidingen, tentamens, beoordelingsmodellen, werkstukken (inclusief feedback) en cijferlijsten bevatten. Wat de scripties betreft, neemt de examencommissie jaarlijks een steekproef uit één bacheloropleiding en/of één mastertrack. Ook bekijkt zij alle scripties die beoordeeld zijn met een zes. Daarnaast dragen vakgroepen en de onderwijsdirecteur zelf scripties en vakken aan ter toetsing.

De examencommissie rapporteert haar bevindingen aan de onderwijsdirecteur en aan het faculteitsbestuur en bespreekt ze met de staf. De examencommissie spreekt met de betreffende docenten wanneer zij twijfelt over de kwaliteit van de toetsing van een module of een scriptie. Dit geeft nuance aan het dossier, aldus de examencommissie. Het gaat vaak om kleine, maar wezenlijke zaken. Rechtstreeks contact met de docenten beschouwt de examencommissie daarom als zeer effectief. De examencommissie rapporteert sowieso aan de onderwijsdirecteur, die, indien nodig (ook), in overleg treedt met de betreffende docenten en afspraken maakt. Als bij een module wordt afgesproken de toetsing te herzien, dan checkt de examencommissie in het jaar daarna deze module opnieuw.

Het panel stelt vast dat de examencommissie een deugdelijke, proportionele benadering heeft gekozen bij de uitvoering van haar taken. Het panel is te spreken over de systematische werkwijze die de examencommissie hanteert. Belangrijke aandachts- en verbeterpunten voor de examencommissie zijn het in de hand houden van administratieve lasten (voor alle betrokkenen), de inzichtelijkheid en onafhankelijkheid van de scriptiebeoordelingen, effectieve communicatie richting docenten, en het bestendigen van een productieve samenwerking met het bestuur.

Overwegingen

Het panel is nagegaan of de opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing. Het heeft vastgesteld dat de opleiding gebruik maakt van een recent en deugdelijk toetsplan, alsook van duidelijke protocollen en richtlijnen. De opleiding zet diverse toetsvormen in die aansluiten bij de beoogde leerresultaten.

De procedures rond de beoordeling van de eindwerken zijn in beginsel adequaat, maar het gebruik van het beoordelingsformulier kan verbeterd worden. Een kwalitatieve onderbouwing van de deelcijfers is belangrijk om het eindcijfer inzichtelijk te maken. Ook is de onafhankelijkheid van de individuele beoordelingen niet altijd zichtbaar in de beoordelingsformulieren. De kleinschaligheid van faculteit en opleiding geeft des te meer reden om geen twijfel te laten bestaan over de onafhankelijkheid van alle vormen van toetsing. Het panel stelt vast dat dit verbeterd moet worden; een constatering die de examencommissie in het gesprek onderschreef. Ook is het zinvol

om tot een gedeeld normkader te komen voor de becijfering van eindwerken bij de docenten met verschillende expertises en achtergronden, bijvoorbeeld in kalibratiesessies.

Het panel is positief over het functioneren van de examencommissie en de werkwijze die zij hanteert. Het heeft vertrouwen dat deze commissie de gesignaleerde aandachtspunten zal opvolgen.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoet'.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Bevindingen

Om zicht te krijgen op de realisatie van de beoogde leerresultaten bestudeerde het panel voorafgaand aan het bezoek vijftien scripties (inclusief beoordelingen). Het panel hanteerde bij de bestudering de beoogde leerresultaten en de eisen die de opleiding zelf aan de scripties stelt. Tevens sprak het panel tijdens het locatiebezoek met vertegenwoordigers van de opleiding (docenten en examinatoren), afgestudeerden en leden van de examencommissie.

De bestudeerde scripties tonen naar het oordeel van het panel voldoende de realisatie van de beoogde leerresultaten. Het panel heeft in de steekproef zeer sterke en ook minder sterke scripties aangetroffen. Bij de sterke werken trof het panel logisch opgebouwde teksten met zorgvuldige samenhang, duidelijke probleemstellingen, goede methodische uitwerkingen, systematische analyses, en ruime selecties primaire en secundaire literatuur. Studenten toonden kritisch inzicht. De werken die het panel als minder sterk kwalificeert bevatten over het algemeen slordigheden in de rapportering, zoals (te veel) taal- en stijlfouten, oppervlakkige argumentatie. Ook zijn deze werken methodisch en inhoudelijk wat "licht", aldus het panel.

Alumni

De faculteit laat eens in de vier jaar een onderzoek uitvoeren onder haar alumni. Dit onderzoek is voor het laatst in 2016 uitgevoerd. Het voornemen is om dit onderzoek in 2020 te herhalen.

Uit het laatste onderzoek komen gezamenlijke resultaten naar voren over de bacheloropleidingen Theologie en Religiewetenschappen. Ruim driekwart (77%) van alle onderzochte afgestudeerden is doorgestroomd naar een masteropleiding, ruim de helft (52%) hiervan koos voor een master aan een andere universiteit, 29% voor een master van de faculteit GGW (inclusief 8% voor de research master Theologie en Religiewetenschappen) en 15% voor een master van een andere faculteit van de RUG. Uit PThU-informatie blijkt dat in de jaren 2015-2018 vierentwintig alumni Theologie zijn doorgestroomd naar de driejarige PThU-master Predikantschap en twee naar de eenjarige PThU-master *Theology*.

Uit het facultaire arbeidsmarktonderzoek blijkt tevens dat alumni die na de bacheloropleiding zijn gaan werken junior-functies bekleden in de sectoren cultuur, onderwijs en zorg.

De opleiding krijgt ook op andere manieren inzicht in de verdere loopbaan van afgestudeerden, zoals op voorlichtingsevenementen, in exitinterviews en vooral via informele contacten met alumni. In het voorjaar van 2018 heeft de faculteit een alumninetwerk opgericht dat voornemens is jaarlijks bijeen te komen. Dit netwerk heeft ten doel de verbondenheid van alumni met de faculteit te vergroten en het wordt ook ingezet als een instrument om de *employability* van afgestudeerden te versterken. De alumni met wie het panel sprak zijn uitstekende ambassadeurs voor de opleiding. Het panel beveelt aan om alumni, in het kader van arbeidsmarktoriëntatie, aan de huidige studenten te koppelen. Ook kunnen alumni nuttige feedback leveren ten behoeve van de verdere ontwikkeling van de opleiding.

Overwegingen

Na bestudering van de eindwerken heeft het panel geconcludeerd dat deze van voldoende wetenschappelijke kwaliteit zijn.

Het panel oordeelt ook dat alumni voldoende baat hebben bij de opleiding. Het panel adviseert de opleiding deze groep structureler te betrekken bij het onderhouden en verbeteren van de kwaliteit van haar programma.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoet'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel heeft standaard 1, 2, 3 en 4 van de bacheloropleiding Theologie beoordeeld als 'voldoet'. Volgens de beslisregels van de NVAO is het algemeen eindoordeel over de opleiding daarmee 'positief'.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Theologie* als 'positief'.

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING - BACHELOROPLEIDING RELIGIEWETENSCHAPPEN

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Bevindingen

De bacheloropleiding Religiewetenschappen is een brede religiewetenschappelijke opleiding waarin de bestudering van diverse wereldreligies in uiteenlopende contexten en vanuit verschillende disciplinaire perspectieven centraal staat. De opleiding stelt zich ten doel studenten kritisch academisch te vormen en breed te scholen op het terrein van de religiewetenschap.

De opleiding beoogt religiewetenschappers op te leiden die kennis hebben van en inzicht hebben in verschillende wereldreligies en met name in hun diversiteit, hun dynamiek, hun onderlinge interactie, en hun wisselwerking met de omringende cultuur. Afgestudeerden hebben kennis van en inzicht in de geschiedenis, de bronnen en de praktijken van deze religies. Ze zijn in staat religieuze verschijnselen en de rol van religie in uiteenlopende culturele contexten met elkaar te vergelijken en vanuit combinaties van disciplinaire invalshoeken te analyseren. Ze kunnen zich verhouden tot fundamentele vragen die de wijsbegeerte en de ethiek aan religie, theologie en religiewetenschap stellen. Afgestudeerden zijn in staat te reflecteren op en een standpunt te bepalen over religiewetenschappelijke kwesties.

De opleiding bereidt studenten primair voor op een verdere studieloopbaan aan een Nederlandse of buitenlandse universiteit. Afgestudeerden die direct doorstromen naar de arbeidsmarkt komen in aanmerking voor junior-functies op bijvoorbeeld het terrein van cultuur, media, politiek en ontwikkelingssamenwerking.

De huidige opleiding Religiewetenschappen bestaat vanaf het studiejaar 2014-2015. Tot het studiejaar 2014-2015 was de benaming bacheloropleiding Godsdienstwetenschap. Het panel heeft in verschillende gesprekken stilgestaan bij de keuzes die de opleiding heeft gemaakt ten aanzien van haar profiel. Daarbij viel op dat de opleiding in de huidige vorm stevig draagvlak geniet onder de docenten en goed aansluit bij de facultaire onderzoeksexpertise. Het panel spreekt van een mooi, breed profiel dat studenten in staat stelt over religie na te denken. Het programma wordt vanaf 2017-2018 in het Engels aangeboden vanuit de gedachte dat een diverse, internationale leeromgeving de kwaliteit van het onderwijs kan versterken. Ook bereidt het studenten voor op een internationale arbeidsmarkt. De opleiding kent ook een Nederlandstalige variant. Het panel komt daar in Standaard 2 op terug.

Arbeidsmarkt

De faculteit zet nadrukkelijk in op 'employability'. Deze term wordt breed opgevat en gaat over het aanleren van vaardigheden, attitudes en kennis die relevant zijn voor de arbeidsmarkt. Studenten zijn altijd bezorgd over hun arbeidsmarktperspectieven. Docenten zijn zich hiervan bewust en proberen hen bijvoorbeeld te betrekken bij hun persoonlijk academisch netwerk. Ook geven docenten aan dat het belangrijk is om studenten beter bewust te maken van de waarde van de vaardigheden die zij in de opleiding aanleren. Verder kunnen studenten deelnemen aan workshops voor arbeidsmarktorientatie die worden verzorgd door de faculteitsvereniging Gerardus van der Leeuw, veelal in samenwerking met een trainer van de centrale afdeling *Career Services*.

Beoogde leerresultaten

Het profiel van de bacheloropleiding Religiewetenschappen is vertaald in twintig beoogde leerresultaten (zie bijlage 2). Het panel heeft de doelstelling en beoogde leerresultaten van de bacheloropleiding bestudeerd en heeft vastgesteld dat het niveau, de oriëntatie en de inhoud van de beoogde leerresultaten voldoen aan de algemene, internationaal geaccepteerde eisen die gesteld worden aan een wo-bacheloropleiding, zoals beschreven in de Dublin-descriptoren. Het profiel is uitgewerkt in herkenbare en specifieke leerresultaten. Het panel waardeert dat het aanleren van vaardigheden die nuttig zijn op de arbeidsmarkt ook expliciet in de beoogde leerresultaten is opgenomen.

Overwegingen

De beoogde leerresultaten van de bacheloropleiding Religiewetenschappen voldoen aan de (internationaal) gestelde eisen en beschrijven duidelijk wat de opleiding verwacht van haar afgestudeerden. De beoogde leerresultaten van de opleiding zijn helder geformuleerd en sluiten nauw aan bij de sterke en stimulerende onderzoeksomgeving waarin de opleiding is ingebed.

Het panel concludeert dat de opleiding goed heeft nagedacht over (de invulling van) haar nieuwe profiel. Het is het resultaat van een intensief proces van ontwikkeling onder inspirerende aansturing van het faculteitsbestuur en het heeft een groot draagvlak onder alle docenten, ondersteunende diensten, staf en studenten. Het panel stelt vast dat de opleiding goed weet wat ze doet en beredeneerde keuzes maakt.

Conclusie

Bacheloropleiding Religiewetenschappen: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoet'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Bevindingen

De bacheloropleiding Religiewetenschappen (180 EC) heeft een duidelijke structuur. Ieder studiejaar bestaat uit twee semesters die elk zijn opgedeeld in twee blokken. Studenten volgen in ieder blok twee vakken van ieder 7,5 EC.

Programma: algemene indruk

Het panel heeft het programma bestudeerd en beoordeelt het als een goed gestructureerd programma, dat voldoende mogelijkheden biedt tot verdieping. Het panel noemt de brede oriëntatie als positief punt. De opleiding heeft een degelijk programma gemaakt waarin het onderzoek evident gekoppeld is aan het onderwijs. Er vindt intensieve uitwisseling plaats tussen docenten over hun onderwijs en onderzoek. Dit overleg komt ook duidelijk de coherentie van het programma ten goede. Er is groot draagvlak onder de docenten over de invulling en de uitwerking van het programma. Dit maakt de opleiding een gezamenlijke onderneming. Het panel begrijpt de zwaartepunten en keuzes die de opleiding maakt. Het merkt op dat de plaats van theorievorming ondergeschikt is gemaakt aan de gekozen thematische benadering. Hierdoor lijkt het geschiedkundige aandeel in het gedrang te komen. Dit is volgens het panel opvallend. Maar de keuze hiervoor heeft de opleiding goed onderbouwd.

De instroom is sinds 2017-2018 sterk gestegen naar 27 studenten. Het panel beveelt aan daar aandacht te blijven aan besteden. Het panel beseft dat instroom een algemeen zorgpunt is in opleidingen die de Nederlandse universiteiten organiseren op de gebieden van theologie en religiewetenschappen. Het panel heeft geconstateerd dat de Groningse faculteit acties onderneemt om haar opleidingen nog meer zichtbaarheid te geven, zowel binnen de universiteit als breder maatschappelijk, en aldus de instroom van goede gemotiveerde studenten op peil te houden. Het panel moedigt de faculteit aan de academische en maatschappelijke relevantie van de studie van

theologie en religiewetenschappen uitdrukkelijk aan de orde te brengen binnen de RUG en in de brede samenleving daarbuiten.

Wat de studeerbaarheid betreft, heeft de opleiding maatregelen genomen om die te verbeteren. Welk effect de maatregelen hebben op de rendementen is nog niet vast te stellen. Studenten zijn in elk geval tevreden over hun programma. Ze zijn te spreken over de inhoud en de nauwe binding met het onderzoek, de diversiteit van gehanteerde werkvormen, de kleinschaligheid die een intense uitwisseling mogelijk maakt en de kwaliteiten van hun docenten.

Curriculum

Het eerste studiejaar staat in het teken van een oriëntatie op het eigen karakter van de religiewetenschap ten opzichte van vooral de sociale wetenschappen en geesteswetenschappen, en op methoden van religieonderzoek. Ook biedt het een introductie in de bronnen, geschiedenis en praktijken van het jodendom, hindoeïsme, boeddhisme, christendom en islam. Daarnaast krijgen studenten een introductie in verschillende disciplines in het vakgebied van de religiewetenschap, te weten de antropologie, sociologie, psychologie en filosofie van religie. Studenten typeren dit eerste jaar als vrij theoretisch. Ook wordt aandacht besteed aan een kennismaking met de universiteitsbibliotheek en bibliotheekvaardigheden, aan argumentatieleer en academisch schrijven, aan presentatievaardigheden en aan ethiek.

In het tweede jaar wordt datgene wat studenten in het eerste jaar hebben geleerd op elkaar betrokken, verbreed en uitgediept. In het eerste semester van het tweede jaar leren studenten religieuze verschijningsvormen (zoals rituelen en het gebruik van teksten) in uiteenlopende culturele contexten te vergelijken en vanuit combinaties van disciplinaire invalshoeken te analyseren. Ze bewaken zich verder in het doen van sociaalwetenschappelijk en historisch onderzoek naar religie. Ook leren studenten de betekenis en rol van religie in politiek, media en seculiere cultuur in uiteenlopende contexten multidisciplinair te benaderen en te begrijpen. Er is een zogenoemde *learning community* opgenomen waarin studenten een meerdaags veldonderzoek uitvoeren in Rotterdam Oud-West. Het veldwerk bestaat vooral uit participerende observaties bij wijkorganisaties en activiteiten. Daarnaast zijn er excursies, gastlezingen over diversiteit en sociale cohesie en de rol van religie daarin, en interviews met wijkbewoners.

Studenten hebben in het eerste semester van het derde jaar een keuzeruimte die standaard bestaat uit twee onderdelen: een universitaire minor (15 EC) en facultaire keuzevakken (15 EC). Studenten mogen het semester ook anders invullen. Ze kunnen een taal leren, de educatieve minor leraar Godsdienst en Levensbeschouwing (beperkte tweedegraadsbevoegdheid) (30 EC) volgen, in het buitenland studeren, of stagelopen. Van de optie van een stage wordt nog weinig gebruik gemaakt; het aantal studenten dat gebruik maakt van de mogelijkheid naar het buitenland te gaan neemt geleidelijk toe. Studenten die na hun bacheloropleiding de masterspecialisatie Geestelijke Verzorging willen doen, kunnen zich daarop voorbereiden met de minor Geestelijke Verzorging (30 EC). Studenten geven aan dat de ruime keuzevrijheid positief is, maar dat het maken van keuzes ook lastig is. Begeleiding in keuzes is daarom erg belangrijk. Studenten kiezen in het laatste semester een specialisatie: 1) *Lived Religion*, of 2) *Cultural Impact of Religion*. Elke specialisatie bestaat uit twee inhoudelijke modules (elk 7,5 EC), een thesis seminar (5 EC) waarin studenten twee methodische *clinics* volgen en een *clinic* op het terrein van het gebruik van bibliografische conventies; tevens wordt in dit seminar de bachelorscriptie (10 EC) voorbereid.

De opleiding hanteert het concept 'actief leren'. De opleiding wil kleinschalig en intensief onderwijs aanbieden en activerende werkvormen inzetten, zoals werkgroepen, veldonderzoek, discussies, excursies, het maken van een tijdschrift, en rollenspellen. Colleges hebben altijd de vorm van een combinatie tussen hoorcollege en werkcollege (of enkel een werkcollege). Studenten geven aan erg tevreden te zijn met de kleine groepen en met de directe relatie tot hun docenten. Die zorgen voor veel interactie en maken participatie makkelijker. Studenten voelen zich veilig, gezien en gehoord. Ze noemen de diversiteit van de groepen ook als pluspunt. Hierdoor worden zij blootgesteld aan verschillende perspectieven en culturen. De kwaliteit van de feedback is goed. De mate waarin studenten feedback (of *feed forward*) ontvangen is wel docentafhankelijk. Studenten geven aan dat

docenten op aanvraag in ieder geval beschikbaar zijn om vragen te beantwoorden en gemaakte werkstukken te bespreken.

Onderzoek

De opleiding benadrukt het *research-based* karakter van haar onderwijs als belangrijk kenmerk. Dit houdt in dat onderzoek en onderwijs nauw verweven zijn. De derdejaars-specialisaties zijn gekoppeld aan de onderzoeksprofielen van de drie facultaire vakgroepen. Tijdens colleges spreken docenten regelmatig over hun eigen onderzoek en dat van hun collega's. Studenten maken kennis met de resultaten van wetenschappelijk onderzoek binnen verschillende deelgebieden van de religiewetenschappen en met theoretische perspectieven, methodologische benaderingen en methoden van onderzoek die in die gebieden worden gehanteerd. Handboeken worden als studiemateriaal nauwelijks gebruikt. De opleiding kiest bewust voor het werken met onderzoeksresultaten. Studenten doen gedurende hun studie zelf regelmatig onderzoek. Daarbij is ook aandacht voor wetenschappelijke integriteit en voor ethische richtlijnen. Er is een mooie methodische leerlijn geprogrammeerd, aldus het panel. Vanaf de startmodule *Concepts and Methods 1: Study of Religion* maken studenten in verschillende vakken expliciet kennis met en oefenen ze met het opzetten en uitvoeren van sociaalwetenschappelijk en historisch religieonderzoek. Dit wordt gevolgd door *Concepts and Methods 2*, de *learning community* in de module *Religion, Diversity and Identity*, en de scriptie. Voor de scriptie voeren studenten onder begeleiding een onderzoek van beperkte omvang uit en doen daar verslag van. Het is in principe mogelijk voor studenten om voor de scriptie mee te doen met onderzoek van hun docenten. Het onderwerp van de scriptie is altijd gekoppeld aan de specialisatie van de begeleider.

Internationalisering

De faculteit en de opleidingen besteden in het zelfevaluatierapport nadrukkelijk aandacht aan internationalisering. Het panel heeft in reactie hierop tijdens het bezoek veel over dit thema gesproken.

Centraal vastgelegd taal- en cultuurbeleid ondersteunt de internationalisering van het onderwijs. Zestig procent van de docenten is niet-Nederlandstalig en dus neemt het Engels als communicatietaal een belangrijke plaats in binnen de faculteit en dat sluit aan bij een brede internationale trend in het hoger onderwijs. Docenten beheersen het Engels minimaal op niveau C1 en niet-Nederlandstalige docenten worden geacht het Nederlands op niveau B2 te beheersen. Het panel was zeer tevreden over de kennis van het Nederlands bij internationale docenten tijdens het voeren van de gesprekken. Dit draagt bij aan een goede integratie van deze docenten in de Nederlandse context. Het cultuurbeleid krijgt vorm door onder andere het *International Classroom*-project, dat tot doel heeft interculturele competenties van studenten te bevorderen.

De opleiding wordt sinds 2017-2018 stapsgewijs in het Engels aangeboden. Het panel sprak tijdens het locatiebezoek met studenten die vlot en adequaat in het Engels communiceerden. Om studenten voor te bereiden op posities op de Nederlandse arbeidsmarkt volgen ze de vakken weliswaar in het Engels, maar maken ze hun toetsen, opdrachten, papers en scriptie in het Nederlands. De onderdelen academische vaardigheden en presentatievaardigheden worden in de opleiding zowel in het Nederlands als het Engels aangeboden. In de keuzeruimte in het eerste blok van het derde jaar kunnen studenten eveneens Nederlandstalige vakken volgen. Het panel beklemtoont dat voor Nederlandstalige studenten moet gelden dat stevige aandacht voor taalvaardigheid in het Nederlands noodzakelijk is. Uit de scripties blijkt namelijk dat degelijke Nederlandse taalvaardigheid niet vanzelfsprekend is. Het panel komt daar in standaard 4 op terug.

De opleiding Religiewetenschappen heeft hoge ambities met betrekking tot internationalisering. Naast de in Standaard 1 genoemde motieven verklaart de faculteit dat dit een gevolg is van het internationale karakter van het studieobject en de voortgaande internationalisering van het vakgebied. Ook bieden Engelstalige opleidingen mogelijkheden om internationale experts aan te trekken.

Het panel heeft stilgestaan bij de uitwerking van het internationaliseringsbeleid. Het heeft het management van de faculteit onder andere gevraagd hoe internationalisering en culturele diversiteit tot uiting komt zonder ze te versmallen tot 'verengelsing' en zonder het gebruik van bronteksten en vakliteratuur te beperken tot uitsluitend Engelstalige bronnen. Het panel beargumenteert dat het belangrijk blijft om studenten ook kennis te laten maken met bijvoorbeeld Duitstalige en Franstalige wetenschapstradities. Het is een meerwaarde voor studenten om toegang te hebben tot bronnen in diverse forumtalen en culturele diversiteit ook in taal te leren kennen. Vertalingen van anderstalige werken in het Nederlands of Engels zijn volgens het panel niet te vergelijken met directe toegang tot anderstalige bronnen. Universitair beleid bepaalt echter dat anderstalige literatuur (anders dan Nederlands en Engels) niet verplicht mag worden gesteld. Er zijn wel voorbeelden van docenten die anderstalige literatuur suggereren aan studenten. Studenten informeerden het panel dat zij graag talencursussen zouden volgen om toegang tot bepaalde bronnen te hebben. Zij noemden als voorbeelden Grieks, Hebreeuws en Koranisch Arabisch. Het panel merkt op dat ook op het vlak van meertaligheid, en met name kennis van moderne forumtalen, nog winst te behalen valt voor de opleiding. Het panel adviseert de opleiding om studenten te stimuleren talen te leren, ook buiten het studiecursus. Tegelijk benadrukt het panel dat voor Nederlandstalige studenten het hanteren van het Nederlands als wetenschappelijke taal gepaste aandacht moet blijven krijgen.

Studenten geven aan dat de overgang van de opleiding van het Nederlands naar het Engels soms problemen kent. Ze noemen als voorbeeld dat internationale studenten zich soms buitengesloten voelen wanneer de Engelse taalvaardigheid in de klas niet optimaal is. Anderzijds zijn niet alle internationale studenten Engelstalig van huis uit, wat ook problemen kan meebrengen in de communicatie. De overgang van het gebruik van Nederlandstalige naar Engelstalige bronnen verloopt niet altijd soepel. Daarnaast is de eurocentrische benadering tot religie door studenten als aandachtspunt benoemd. Dit zijn werkpunten die het panel de opleiding wil meegeven.

Docenten

Alle leden van de wetenschappelijke staf die onderwijstaken vervullen, zijn gepromoveerd. Met uitzondering van de taaldocenten, zijn ze allen ook actief als wetenschappelijk onderzoeker. Alle leden maken deel uit van het facultaire onderzoeksinstituut, het *Centre for Religious Studies*. De onderzoekskwaliteit van de wetenschappelijke staf is zeer hoog, blijkt uit bijvoorbeeld de kwaliteit van de publicaties, (internationale) uitnodigingen voor lezingen en conferenties, behaalde prijzen, en gehonoreerde onderzoeksaanvragen. In 2018 beoordeelde een internationale reviewcommissie het CRS-onderzoek als zeer goed tot uitstekend.

80% van de docenten is in 2018-2019 in het bezit van een BKO. Alle nieuwe docenten, op één na, volgen momenteel een BKO-traject. In 2018 heeft een docent met succes het SKO-traject *International Classroom* afgerond. Het universitaire centrum *Educational Support and Innovation* biedt docenten ieder jaar een scholingsprogramma aan. Wanneer docenten niet voldoen aan gestelde taalcriteria, kunnen zij kosteloos trainingen volgen om aan deze criteria te voldoen.

Tijdens de stafbijeenkomsten, die tenminste vier keer per jaar worden gehouden, komen onderwijskwesties regelmatig aan de orde. Soms worden praktische zaken besproken (bijvoorbeeld het Nederlandse systeem van becijfering of de archivering van toetsen), soms meer beleidsmatige zaken (zoals de wijze waarop reflectie op ethische vragen bij het uitvoeren van onderzoek in het onderwijs kan worden geïntegreerd). Een enkele keer wordt een onderwijsmiddag georganiseerd waarin docenten over onderwijszaken in gesprek gaan. Ook binnen de maandelijkse vakgroepbijeenkomsten staan onderwijskwesties regelmatig op de agenda. De kwaliteit van onderwijs is een expliciet criterium bij bevorderingen naar een hogere functie.

Studenten spreken positief over de beschikbaarheid en expertise van hun docenten. De docenten blijken in staat om hun kennis en passie voor de wetenschap over te brengen op hun studenten. Het panel vindt het docententeam van uitstekende kwaliteit. De kleinschaligheid van de opleiding en de opeenvolgende hervormingen die de afgelopen jaren zijn doorgevoerd, dragen wel bij aan de

(ervaren) werkdruk. Docenten en management hebben werkdruk scherp op de radar staan en nemen ook maatregelen om de werkdruk beheersbaar te maken en/of te houden.

Overwegingen

Het panel is van oordeel dat studenten de beoogde leerresultaten binnen het curriculum van de opleiding kunnen realiseren. Het curriculum is volgens het panel doordacht opgebouwd. De opleiding blijkt in staat een samenhangend en breed aanbod te realiseren, waarin ruimte is voor verdieping en specialisatie.

Er is binnen het curriculum sprake van een duidelijke niveauopbouw en de leerdoelen van de afzonderlijke vakken werken toe naar de uiteindelijke beoogde leerresultaten. Het programma is coherent en de onderdelen zijn op elkaar afgestemd. Het programma heeft evident een wetenschappelijke oriëntatie. Daarbij verliest het niet uit het oog dat studenten ook behoefte hebben aan een arbeidsmarktperspectief. Hoewel het beroepsperspectief voor religiewetenschappers niet eenduidig is, spant de opleiding zich in samenwerking met de faculteit in om haar studenten voor te bereiden op een maatschappelijke carrière.

De kleinschaligheid van de opleiding kent veel voordelen. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort, waardoor sprake is van een hechte leergemeenschap waarin studenten worden gezien en waarbij zij zich prettig voelen. De kwaliteit van de interactie is groot. Tegelijk spant de faculteit zich in om het potentieel van de opleiding te laten groeien door haar zichtbaarheid binnen de RUG te vergroten, maar ook door zich sterker te manifesteren in het maatschappelijke veld. Het panel moedigt de faculteit aan de academische en maatschappelijke relevantie van de studie van theologie en religiewetenschappen uitdrukkelijk aan de orde te brengen binnen de RUG en in de brede samenleving daarbuiten.

Er is een internationale staf- en studentenpopulatie die ervoor zorgt dat studenten kennismaken met verschillende perspectieven en culturen. Het panel benadrukt wel dat meertaligheid – ruimer dus dan de tweetaligheid Nederlands en Engels – een belangrijk aandachtspunt is. Het panel zou het toejuichen wanneer studenten kennis hebben van taalkundige diversiteit, toegang hebben tot bronnen in diverse forumtalen, culturele diversiteit, en verschillende wetenschapstradities, zoals de Duitse en de Franse. Het panel vraagt de opleiding ook blijvende aandacht te schenken aan de kwesties die ontstaan bij de overgang van het Nederlandstalig programma naar het Engelstalige programma.

Het panel concludeert dat er sprake is van een betrokken docententeam. Het constateert dat de opleiding met haar docenten beschikt over alle deskundigheden die nodig zijn om het programma uit te kunnen voeren. Het onderwijs van de docenten is onmiskenbaar gekoppeld aan hoogstaand onderzoek. Er is ruim voldoende aandacht voor docentprofessionalisering. Het panel vindt het positief dat het management onderwijsprestaties waardeert. De docenten vertegenwoordigen volgens het panel een ruime expertise, zijn gemotiveerd en toegewijd. Het panel heeft gesproken met enthousiaste studenten, die bijzonder tevreden zijn met hun studie.

Conclusie

Bacheloropleiding Religiewetenschappen: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoet'.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Bevindingen

De faculteit maakt bij toetsing gebruik van het facultaire toetsbeleid, het facultaire toetsplan, stageregelingen, scriptieprotocollen en beoordelingsformulieren voor verschillende toetsvormen, stages en scripties. Deze documenten worden regelmatig geëvalueerd. In het studiejaar 2018-2019 zijn het facultaire toetsbeleidsplan, het facultaire toetsplan, en diverse beoordelingsformulieren

voor verschillende toetsvormen aangepast. Voor 2019-2020 staat de implementatie van het vernieuwde scriptiebeoordelingsformulier op de agenda.

Toetsing cursorisch onderwijs

Een toetsmatrix geeft aan hoe de beoogde leeruitkomsten van vakken afgestemd zijn op de beoogde leerresultaten van de opleiding Religiewetenschappen en welke toetsvormen per vak worden gebruikt. In het eerste jaar ligt de nadruk op schriftelijke tentamens (zaaltentamens en *take-home* tentamens) en mondelinge presentaties. In veel vakken maken studenten wekelijkse opdrachten en/of tussentoetsen. In een aantal vakken is een excursie opgenomen waarover studenten een verslag schrijven. Veel tweede- en derdejaarsvakken worden afgesloten met een paper, soms in combinatie met een presentatie en/of een tentamen. Het panel heeft expliciet navraag gedaan naar het toetsen van communicatieve vaardigheden en presentaties omdat dit onder druk kan komen te staan wanneer de studentengroep (zeer) klein is. Het panel heeft geen signalen ontvangen dat er problemen op dit vlak zijn, maar merkt toch op dat het belangrijk is blijvend aandacht te hebben voor de deugdelijke toetsing van communicatieve- en mondelinge vaardigheden.

Bachelorscriptie

Bij de beoordeling van de scriptie zijn altijd twee onafhankelijke examinatoren betrokken, de begeleidend docent en de tweede beoordelaar. De definitieve versie van een scriptie wordt digitaal ingeleverd en met Ephorus gescand op plagiaat. Iedere scriptie wordt beoordeeld aan de hand van beoordelingscriteria die bekend zijn bij de student. De categorieën betreffen de probleemanalyse en vraagstelling, de operationalisatie van de vraagstelling, de methode van onderzoek, het verzamelen van bronnenmateriaal, het gebruik van primaire en secundaire bronnen, de analyse en argumentatie, de conclusies, de zelfstandigheid, het academische taalgebruik en de leesbaarheid, en de algehele samenhang. De *rubric* die de opleiding gebruikt, is volgens het panel goed uitgewerkt. De onderbouwing van het cijfer wordt vastgelegd op een beoordelingsformulier, dat de begeleidend docent en de tweede beoordelaar in principe onafhankelijk van elkaar invullen. Een derde examinerator beoordeelt een scriptie wanneer de ene beoordelaar een voldoende en de andere een onvoldoende geeft of wanneer de beoordelingen twee of meer punten uit elkaar liggen. Het eindcijfer is het gemiddelde van de beoordelingen van de afzonderlijke examinatoren.

Het panel heeft voorbeelden gezien van inzichtelijke beoordelingen waarbij de toegekende (deel)cijfers een toelichting krijgen, ook al is die niet altijd uitgebreid. Het panel kan zich over het algemeen vinden in de gegeven cijfers, hoewel het in sommige gevallen een hoger of een lager cijfer zou geven. Een collegiaal advies is volgens het panel wel op zijn plaats. Er zijn ook meerdere beoordelingen aangetroffen die niet inzichtelijk zijn. Op die formulieren is het niet altijd duidelijk of de beoordeling onafhankelijk heeft plaatsgevonden: de individuele beoordelingen van beide beoordelaars zijn niet steeds duidelijk. Het commentaar op die beoordelingsformulieren is – waar aanwezig – te summier en er wordt voor de aparte criteria alleen een cijfer gegeven zonder onderbouwing. De examencommissie herkent deze punten en geeft uitdrukkelijk aan een narratief als onderbouwing van de (deel)cijfers te willen zien. Verder valt het het panel op dat er over het algemeen redelijk hoog becijferd wordt. Ook dit is een signaal dat de examencommissie al heeft opgemerkt en dat zal leiden tot nader onderzoek. Afstemming tussen docenten over de beoordeling van eindwerken is een belangrijk aandachtspunt. Hierbij is expliciete aandacht wenselijk voor internationale docenten die mogelijk gewend zijn aan andere tradities rond becijfering.

Examencommissie

De faculteit heeft één examencommissie voor al haar opleidingen. Elke vakgroep is daarin vertegenwoordigd. Het externe lid is een toetsdeskundige. De facultaire onderwijscoördinator fungeert als adviseur. De examencommissie komt maandelijks bijeen en hanteert een duidelijke jaaragenda. Het panel waardeert dat de examencommissie haar eigen werkwijze kritisch evalueert en aanpassingen doet, indien nodig.

De examencommissie voert jaarlijks een toetscheck en scriptiecheck uit om te onderzoeken hoe de toetsing in de praktijk is uitgevoerd. De toetscheck vindt plaats volgens een vast schema, waarbij de examencommissie de toetsing van elke cursus in de facultaire opleidingen eens in de drie jaar beoordeelt. Dit doet zij op basis van de toetsdossiers die studiehandleidingen, tentamens, beoordelingsmodellen, werkstukken (inclusief feedback) en cijferlijsten bevatten. Wat de scripties betreft, neemt de examencommissie jaarlijks een steekproef uit één bacheloropleiding en/of één mastertrack. Ook bekijkt zij alle scripties die beoordeeld zijn met een zes. Daarnaast dragen vakgroepen en de onderwijsdirecteur zelf scripties en vakken aan ter toetsing.

De examencommissie rapporteert haar bevindingen aan de onderwijsdirecteur en aan het faculteitsbestuur en bespreekt ze met de staf. De examencommissie spreekt met de betreffende docenten wanneer zij twijfelt over de kwaliteit van de toetsing van een module of een scriptie. Dit geeft nuance aan het dossier, aldus de examencommissie. Het gaat vaak om kleine, maar wezenlijke zaken. Rechtstreeks contact met de docenten beschouwt de examencommissie daarom als zeer effectief. De examencommissie rapporteert sowieso aan de onderwijsdirecteur die, indien nodig (ook), in overleg treedt met de betreffende docenten en afspraken maakt. Als bij een module wordt afgesproken de toetsing te herzien, dan checkt de examencommissie in het jaar daarna deze module opnieuw.

Het panel stelt vast dat de examencommissie een deugdelijke, proportionele benadering heeft gekozen bij de uitvoering van haar taken. Het panel is te spreken over de systematische werkwijze die de examencommissie hanteert. Belangrijke aandachts- en verbeterpunten voor de examencommissie zijn het in de hand houden van administratieve lasten (voor alle betrokkenen), de inzichtelijkheid en onafhankelijkheid van de scriptiebeoordelingen, effectieve communicatie richting docenten, en het bestendigen van een productieve samenwerking met het bestuur.

Overwegingen

Het panel is nagegaan of de opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing. Het heeft vastgesteld dat de opleiding gebruikmaakt van een recent en deugdelijk toetsplan, alsook van duidelijke protocollen en richtlijnen. De opleiding zet diverse toetsvormen in die aansluiten bij de beoogde leerresultaten.

De procedures rond de beoordeling van de eindwerken zijn in beginsel adequaat, maar het gebruik van het beoordelingsformulier kan verbeterd worden. Een kwalitatieve onderbouwing van de deelcijfers is belangrijk om het eindcijfer inzichtelijk te maken. Ook is de onafhankelijkheid van de individuele beoordelingen niet altijd zichtbaar in de beoordelingsformulieren. De kleinschaligheid van faculteit en opleiding geeft des te meer reden om geen twijfel te laten bestaan over de onafhankelijkheid van alle vormen van toetsing. Het panel stelt vast dat dit verbeterd moet worden; een constatering die de examencommissie in het gesprek onderschreef. Ook is het zinvol om tot een gedeeld normkader te komen voor de becijfering van eindwerken bij de docenten met verschillende expertises en achtergronden, bijvoorbeeld in kalibratiesessies.

Het panel is positief over het functioneren van de examencommissie en de werkwijze die zij hanteert. Het heeft vertrouwen dat deze commissie de gesignaleerde aandachtspunten zal opvolgen.

Conclusie

Bacheloropleiding Religiewetenschappen: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoet'.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Bevindingen

Om zicht te krijgen op de realisatie van de beoogde leerresultaten bestudeerde het panel voorafgaand aan het bezoek vijftien scripties (inclusief beoordelingen). Het panel hanteerde bij de bestudering de beoogde leerresultaten en de eisen die de opleiding zelf aan de scripties stelt. Tevens sprak het panel tijdens het locatiebezoek met vertegenwoordigers van de opleiding (docenten en examinatoren), afgestudeerden en leden van de examencommissie.

De bestudeerde scripties tonen naar het oordeel van het panel voldoende de realisatie van de beoogde leerresultaten. Het panel heeft in de steekproef zeer sterke en ook minder sterke scripties aangetroffen. Bij de sterke werken trof het panel logisch opgebouwde teksten, goede methodische uitwerkingen, deugdelijke analyses en zorgvuldige selecties van vakliteratuur. De werken die het panel als minder sterk kwalificeert toonden over het algemeen slordigheden in de rapportering zoals (te veel) taal- en stijlfouten. Daarnaast ontbrak het soms aan duidelijk en helder geformuleerde probleemstellingen, doelen, sub-vragen en/of conclusies. Als extra aandachtspunt noteert het panel dat studenten het maximum aantal woorden dat gesteld wordt aan de scriptie af en toe (flink) overschrijden.

Alumni

De faculteit laat eens in de vier jaar een onderzoek uitvoeren onder haar alumni. Dit onderzoek is voor het laatst in 2016 uitgevoerd. Het voornemen is om dit onderzoek in 2020 te herhalen.

Uit het laatste onderzoek komen gezamenlijke resultaten naar voren over de bacheloropleidingen Theologie en Religiewetenschappen. Ruim driekwart (77%) van alle onderzochte afgestudeerden is doorgestroomd naar een masteropleiding, ruim de helft (52%) hiervan koos voor een master aan een andere universiteit, 29% voor een master van de faculteit GGW (inclusief 8% voor de research master Theologie en Religiewetenschappen) en 15% voor een master van een andere faculteit van de RUG. Studenten die hun studie vervolgden binnen de Faculteit GGW, kozen vooral voor de track *Religion, Conflict and Globalization* van de eenjarige masteropleiding, de tweejarige research masteropleiding of het programma Geestelijke Verzorging. Studenten die een andere opleiding aan de RUG kozen, gingen vooral naar de masteropleiding Mediastudies. Bachelorstudenten Religiewetenschappen die naar een andere universiteit gingen, kozen veelal voor een religiewetenschappelijke masteropleiding.

Uit het facultaire arbeidsmarktonderzoek blijkt tevens dat alumni die direct na de bacheloropleiding zijn gaan werken junior-functies bekleden in de sectoren cultuur, onderwijs en zorg.

De opleiding krijgt ook op andere manieren inzicht in de verdere loopbaan van afgestudeerden, zoals op voorlichtingsevenementen, in exitinterviews en vooral via informele contacten met alumni. In het voorjaar van 2018 heeft de faculteit een alumninetwerk opgericht dat voornemens is jaarlijks bijeen te komen. Dit netwerk heeft ten doel de verbondenheid van alumni met de faculteit te vergroten en het wordt ook ingezet als een instrument om de *employability* van afgestudeerden te versterken. De alumni met wie het panel sprak, zijn uitstekende ambassadeurs voor de opleiding. Het panel beveelt aan om alumni, in het kader van arbeidsmarktorientatie, aan de huidige studenten te koppelen. Ook kunnen alumni nuttige feedback leveren ten behoeve van de verdere ontwikkeling van de opleiding.

Overwegingen

Na bestudering van de eindwerken heeft het panel geconcludeerd dat deze van voldoende wetenschappelijke kwaliteit zijn.

Het panel oordeelt ook dat alumni voldoende baat hebben bij de opleiding. Het panel adviseert de opleiding deze groep structureler te betrekken bij het onderhouden en verbeteren van de kwaliteit van haar programma.

Conclusie

Bacheloropleiding Religiewetenschappen: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoet'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel heeft standaard 1, 2, 3 en 4 van de bacheloropleiding Religiewetenschappen beoordeeld als 'voldoet'. Volgens de beslisregels van de NVAO is het algemeen eindoordeel over de opleiding daarmee 'positief'.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Religiewetenschappen* als 'positief'.

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING - MASTEROPLEIDING THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Bevindingen

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen stelt zich ten doel studenten kritisch academisch te vormen en specialistisch te scholen in een themagebied in het veld van de theologie en religiewetenschap.

De opleiding heeft enkele veranderingen ondergaan in de afgelopen jaren. In 2017-2018 is de track *Ancient Scriptures and Cultures: Judaism, Christianity and Islam* vervangen door de track *Religion and Pluralism, Ancient and Modern*; daarnaast zijn de twee tracks *Religion and the Public Domain* en *Concealed Knowledge: Gnosticism, Esotericism and Mysticism* geschrapt ten faveure van de nieuwe track *Religion and Cultural Heritage*. De meest succesvolle track (in studentenaantallen), *Religion, Conflict and Globalization*, is gehandhaafd. De 'oude' mastertrack Geestelijke Verzorging is vanaf het studiejaar 2018-2019 ondergebracht in de nieuwe mastertrack *Religion, Health and Wellbeing*.

In de opleiding staan nu vier themagebieden (tracks) centraal in het veld van theologie en religiewetenschap: 1) *Religion and Pluralism, Ancient and Modern*, 2) *Religion, Conflict and Globalization*, 3) *Religion and Cultural Heritage*, en 4) *Religion, Health and Wellbeing*. Studenten kunnen zich specialiseren in een van deze themagebieden en zich grondig verdiepen in (tenminste) een specifiek onderwerp binnen dat gebied. Afgestudeerden uit alle tracks kunnen zelfstandig en kritisch reflecteren over vraagstukken, debatten en onderzoek op het deelgebied en zelfstandig een positie bepalen in debatten over de rol van religie in de samenleving. Ze hebben zich georiënteerd op de arbeidsmarkt en met een verplichte stage enige relevante werkervaring opgedaan.

De track *Religion, Health and Wellbeing* kent twee verdere specialisaties: *Ethics and Diversity* en Geestelijke Verzorging. Het programma Geestelijke Verzorging wordt (als enige track/specialisatie) niet in het Engels, maar hoofdzakelijk in het Nederlands aangeboden. De reden hiervoor is dat dit programma studenten specifiek voorbereidt voor een beroep op de Nederlandse arbeidsmarkt, te weten dat van niet-ambtelijk gebonden geestelijk verzorger. Deze specialisatie bouwt direct voort op de minor Geestelijke Verzorging (30 EC, aangeboden aan studenten van de bacheloropleiding Theologie of Religiewetenschappen) en de premaster Geestelijke Verzorging (60 EC voor studenten zonder bacheloropleiding Theologie of Religiewetenschappen) en kent een academische, professionele en levensbeschouwelijke leerlijn die vanuit de genoemde minor en premaster doorlopen in het masterprogramma. De specialisatie wordt in voltijd en deeltijd aangeboden. Het programma voldoet aan de beroepsstandaard van de Vereniging van Geestelijk Verzorger in Zorginstellingen (VGZ) en de criteria die de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijke Verzorging (SKGV) hanteert voor initiële opleidingen voor het beroep van geestelijk verzorger. Het niveau van het programma is afgestemd op de standaarden die de internationale *Association of Professional Chaplains* hanteert.

Het panel merkt op dat de opleiding op papier ingewikkeld lijkt door de verschillende tracks en specialisaties. Ook de ambitieuze en diverse beroepsperspectieven die de opleiding formuleert, waren voor het panel aanleiding om de opzet van het programma nader te bevragen. De opleiding

heeft aan het panel duidelijk gemaakt dat zij de tracks wil aanbieden als overkoepelende thema's waarin studenten zich kunnen specialiseren. De thema's zijn gekozen omdat zij wetenschappelijk interessant zijn en bovendien direct aansluiten bij het onderzoek dat in huis is, maar ook met het oog op de arbeidsmarkt, die deze profielen nodig heeft. De verbinding tussen de thema's (tracks) komt tot uiting in de structuur van de opleiding (zie standaard 2). De specialisatie Geestelijke Verzorging neemt een bijzondere plek in binnen de masteropleiding. Om de onderzoekscomponent van de 'oude' mastertrack Geestelijke Verzorging te versterken en in te spelen op veranderingen in het aansluitende beroepenveld, maar ook om deze track in te bedden in een breder onderwijsprogramma, maakt de mastertrack Geestelijke Verzorging vanaf studiejaar 2018-2019 deel uit van de specialisatie *Religion, Health and Wellbeing*.

Beoogde leerresultaten

Het profiel van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen is vertaald in veertien generieke leerresultaten (zie bijlage 2). Deze beoogde leerresultaten gelden voor alle thema's en specialisaties. Voor de specialisatie Geestelijke Verzorging zijn zeven aanvullende leerresultaten geformuleerd die recht doen aan de beroepsgerichte oriëntatie van deze track, naast haar academische oriëntatie.

Het panel heeft de doelstelling en beoogde leerresultaten van de masteropleiding bestudeerd en heeft vastgesteld dat het niveau, de oriëntatie en de inhoud van de beoogde leerresultaten voldoen aan de algemene, internationaal geaccepteerde eisen die gesteld worden aan een wo-masteropleiding, zoals beschreven in de Dublin-descriptoren. Het panel stelt op prijs dat in de beoogde leerresultaten concreet aandacht is voor vaardigheden in relatie tot de arbeidsmarkt.

Arbeidsmarkt

De faculteit zet nadrukkelijk in op 'employability'. Deze term wordt breed opgevat en gaat over het aanleren van vaardigheden, attitudes en kennis die relevant zijn voor de arbeidsmarkt. Studenten zijn altijd bezorgd over hun arbeidsmarktperspectieven. Docenten zijn zich hiervan bewust en proberen hen bijvoorbeeld te betrekken bij hun persoonlijk academisch netwerk. Ook geven docenten aan dat het belangrijk is om studenten beter bewust te maken van de waarde van de vaardigheden die zij in de opleiding aanleren. Verder kunnen studenten deelnemen aan workshops voor arbeidsmarktorientatie die worden verzorgd door de faculteitsvereniging Gerardus van der Leeuw, veelal in samenwerking met een trainer van de centrale afdeling *Career Services*.

De meeste studenten betreden de arbeidsmarkt na afronding van hun opleiding. De huidige masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen biedt een gedegen wetenschappelijke basis voor een breed scala aan functies op het gebied van bestuur, beleid, onderzoek, advies, begeleiding en communicatie in uiteenlopende sectoren, zoals (semi)overheden in binnen- en buitenland, non-gouvernementele organisaties, mediaorganisaties, onderzoeks- en kennisdisseminatiecentra, maatschappelijke instellingen, culturele instellingen, religieuze organisaties.

Afgestudeerden kunnen er ook voor kiezen door te stromen naar de eenjarige masteropleiding Leraar Godsdienst en Levensbeschouwing. Daarnaast komen ze in aanmerking voor een PhD-opleiding op het terrein van de theologie en de religiewetenschappen. Studenten van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen kunnen onder bepaalde voorwaarden ook doorstromen naar de onderzoeksmaster *Theology and Religious Studies*.

Overwegingen

De beoogde leerresultaten van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen voldoen aan de (internationaal) gestelde eisen en beschrijven duidelijk wat de opleiding verwacht van haar afgestudeerden. Zij zijn helder en concreet geformuleerd. De opleiding is stevig ingebed in het wetenschappelijke onderzoek van de faculteit, met aansluiting bij de drie onderzoeksgebieden van het *Centre for Religious Studies: Jewish, Christian and Islamic Origins, Comparative Study of Religion*, en *Christianity and the History of Ideas*.

De opzet van de opleiding was onderwerp van gesprek tijdens het locatiebezoek. Het panel onderschrijft de keuzes die de opleiding heeft gemaakt en is bijzonder positief over de relatie tussen de gekozen thema's en de onderzoeksexpertise die in huis is. Ook de wijze waarop de opleiding de beroepsgerichte specialisatie Geestelijke Verzorging vormgeeft, kan op waardering van het panel rekenen.

Conclusie

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoet'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Bevindingen

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen (60 EC) bestaat uit vier themagebieden (tracks). De opleiding heeft een heldere blokkenstructuur. Het studiejaar is verdeeld in twee semesters van twee blokken. In het eerste semester worden alle vakken gegeven, in het tweede semester staan de verplichte stage (10 EC) en de scriptie (20 EC) geprogrammeerd. De stage in het programma Geestelijke verzorging heeft een omvang van 15 EC en start al in het eerste semester. Vakken hebben een omvang van 5 EC of 10 EC. Iedere track telt twee verplichte vakken; een introductiemodule en een onderzoeksmodule. De overige vakken zijn keuzemodulen.

De opleiding wordt vanaf 2012-2013 in het Engels aangeboden, met uitzondering van de specialisatie Geestelijke Verzorging. Die wordt overwegend in het Nederlands verzorgd.

Programma: algemene indruk

Het panel heeft het programma bestudeerd en beoordeelt het als een helder gestructureerd programma dat uitstekende mogelijkheden biedt tot thematische verdieping. De samenhang in het programma wordt gerealiseerd door de structuur. Het panel waardeert de thematische insteek. Deze keuze is deugdelijk uitgewerkt; de thema's zijn bijzonder goed aangesloten op de onderzoeksexpertise die de opleiding in huis heeft. De opleiding koppelt onderwijs onmiskenbaar aan het uitstekende onderzoek van de faculteit. Er is ook een intensieve uitwisseling tussen docenten over hun onderwijs en onderzoek. Onder docenten bestaat groot draagvlak over de invulling en de uitwerking van het programma; de opleiding is een gezamenlijke onderneming. De verplichte stage is een waardevol onderdeel van het programma. Studenten ervaren de combinatie van stage en scriptie wel als zwaar. Anderzijds bereiden alle tracks studenten in het eerste semester goed voor op hun scriptie, zodat ze in het tweede semester zonder vertraging aan de slag kunnen. Studenten zijn in alle opzichten tevreden over hun programma. Ze zijn te spreken over de inhoud, de gehanteerde (academische en beroepsgerichte) diverse werkvormen, de kleinschaligheid, en de kwaliteiten van hun docenten.

Tracks

Iedere student kiest bij de start van de opleiding direct voor een track en daarbinnen voor een specialisatie. Uit gesprekken blijkt dat er weinig tot geen kruisbestuiving is tussen studenten van verschillende tracks als zij geen gemeenschappelijke (keuze)modulen volgen. De studenten leren deelnemers uit andere tracks daarom niet vanzelfsprekend kennen.

In de track *Religion and Pluralism, Ancient and Modern* staat de bestudering van de relaties binnen en tussen jodendom, christendom en islam in (vooral) de klassieke en laat-klassieke wereld centraal. Als studenten zich meer op de moderne tijd willen richten, kunnen ze een of meerdere modulen kiezen uit het aanbod van de track *Religion, Conflict and Globalization* tot een maximum van 15 EC.

De track *Religion, Conflict and Globalization* is veruit de grootste track qua studentenaantallen. De bestudering van de complexe relatie tussen religie, conflict en vredesopbouw in samenspel met processen van globalisering staat centraal. De opleiding analyseert dit thema vooral vanuit politicologische, sociologische en antropologische perspectieven. Als studenten zich meer historisch willen oriënteren, kunnen ze een of meerdere modules volgen uit het aanbod van de track *Religion and Pluralism, Ancient and Modern*, tot een maximum van 15 EC.

De track *Religion and Cultural Heritage* richt zich op de interdisciplinaire bestudering van materieel en immaterieel religieus erfgoed en de omgang daarmee in vooral Europa. Religiewetenschappelijke, cultuurhistorische en politiek-wetenschappelijke perspectieven worden hier uitgewerkt.

De track *Religion, Health and Wellbeing* onderzoekt de betekenis van religie en spiritualiteit voor gezondheid, ziek-zijn en welzijn vanuit een psychologisch, ethisch, antropologisch en cultuurhistorisch gezichtspunt. De track omvat de specialisaties Geestelijke Verzorging en *Ethics and Diversity*. Beide specialisaties starten met een introductie in de studie van het veld van religie, gezondheid en welbevinden, en een module ethiek. In de specialisatie Geestelijke Verzorging volgen studenten vakken over rollen en methoden in de geestelijke verzorging, religie en psychopathologie en doen ze een uitgebreide stage (15 EC), waarin ze leren verworven kennis, inzichten en vaardigheden toe te passen in de praktijk van de geestelijke verzorging. De specialisatie *Ethics and Diversity* behandelt onderwerpen als religie, gender en seksualiteit, bio-ethiek en het einde van het leven, en genezing, bezetenheid en ziekte.

Instream

De culturele en academische diversiteit van de studenten in deze masteropleiding is aanzienlijk. Zo zijn er bijvoorbeeld studenten met verschillende bachelordiploma's (veelal in sociale wetenschappen of geesteswetenschappen), die deels langs een premaster instromen, en studenten uit de aanpalende onderzoeksmaster. De *Admissions Board*, die verantwoordelijk is voor de toelating tot de opleiding, beoordeelt de vooropleiding van studenten. Zij schrijft eventueel een optionele leeslijst voor op basis waarvan studenten zich inhoudelijk kunnen voorbereiden op hun track. Hiermee wil de opleiding een te groot verschil in (voor)kennis tussen studenten voorkomen. De opleiding monitort niet actief of studenten iets met de leeslijst hebben gedaan. Studenten informeerden het panel dat zij de verschillen tussen studenten niet als storend ervaren. Hoewel docenten evenmin moeilijkheden signaleren omtrent deze drempelloze toegang tot de opleiding, stelt het panel toch voor om de match tussen het kennis- en vaardighedeniveau van de studenten en het veronderstelde niveau aan de start van de opleiding blijvend en actiever te monitoren.

De opleiding heeft een beperkte instroom en hierdoor zijn sommige groepen erg klein. Het panel is het eens met de docenten dat te kleine groepen een onwenselijke situatie zijn. Het panel beseft dat de geringe instroom een algemeen zorgpunt is in opleidingen die de Nederlandse universiteiten organiseren op de gebieden van theologie en religiewetenschappen. In de praktijk blijken de cursussen van de masteropleiding veelal voldoende gevuld doordat er onder meer studenten aanschuiven uit de researchmaster, of doordat vakken vanuit de andere mastertracks als keuzevak gevolgd worden. Wanneer groepen echt te klein worden (2 tot 3 deelnemers), past de opleiding de onderwijsvorm enigszins aan. Studenten zijn wel zeer tevreden over de (samenstelling van) de groepen, de kleinschaligheid en de gekozen werk- en toetsvormen, zoals presentaties, discussies, excursies, ontwikkelen van beleidsnotities en projectvoorstellen, rollenspelen, en papers. Veel vakken worden afgesloten met een onderzoeksverslag. Het panel waardeert dat de opleiding actief werkt aan het ontwikkelen van zowel academische en onderzoeksvaardigheden als aan beroepsgerichte competenties.

Stages

De verplichte stage (10 EC) is een belangrijk onderdeel van het programma. Om studenten te stimuleren zich tijdig voor te bereiden op de stage organiseert de opleiding jaarlijks in september

een stage kick-off meeting in samenwerking met *Career Services* van de Faculteit der Letteren. Tijdens deze bijeenkomst krijgen studenten voorlichting over verschillende aspecten van de stage, zoals het vinden van een stage, beurzen en stagelopen in het buitenland. In aanvulling hierop is in 2018-2019 een extra workshop over het vinden van een passende stage aangeboden. Studenten kunnen kiezen voor een onderzoeksstage of een praktijkgerichte stage. Ook mogen ze hun stage koppelen aan de scriptie, maar dit hoeft niet. Het panel heeft enkele scripties bestudeerd die voortbouwden op de stage. Die scripties zijn doorgaans van een zeer goed niveau.

De primaire verantwoordelijkheid voor het vinden van een stage ligt bij de student, maar de coördinator van *Career Services* kan studenten ondersteunen bij hun zoektocht naar een geschikte stageplaats. De stage kan van start gaan als de facultaire stagebegeleider en de stageverlener instemmen met het stageplan van de stagiair en het stagecontract ondertekend hebben. De facultaire stagebegeleider heeft tijdens de stage tenminste één keer contact met de stagiair en met de stageverlener over de voortgang van de stage. De stage wordt zo mogelijk afgesloten met een eindgesprek tussen de stagiair, de stageverlener en de facultaire stagebegeleider.

De specialisatie Geestelijke Verzorging (15 EC) heeft een afwijkende stageprocedure. Voorafgaand aan de toelating tot de master vindt een assessmentgesprek tussen de student en een psychologisch deskundige/assessor plaats. Hierin wordt beoordeeld of de student geschikt is voor de studie en met name voor de stage. Wanneer een student toelaatbaar is, kan de student haar/zijn stage voorbereiden in overleg met de stagecoördinator Geestelijke Verzorging. De student solliciteert op een stageplek en stelt een stageplan op, inclusief leerdoelen en aanpak. Zij/hij legt vervolgens het stageplan en het stagecontract ter bespreking voor aan de stagecoördinator, de facultaire stagebegeleider, de stageverlener en de stagesupervisor. Deze supervisor is bij de stage betrokken om de stagiair feedback te geven op de ontwikkeling van diens levensbeschouwelijke identiteit als geestelijk verzorger. De stage gaat officieel van start als de stagiair, de facultaire stagebegeleider en de stageverlener het stagecontract hebben ondertekend.

Tijdens de stage hebben de facultaire stagebegeleider, de stagiair en de stageverlener tenminste tweemaal contact om het stageverloop te bespreken. Ook neemt de stagiair deel aan tweewekelijkse bijeenkomsten op de faculteit onder leiding van de supervisor waarin de stagevoortgang wordt besproken en feedback wordt gegeven. De stage wordt afgesloten in een eindgesprek tussen de stagiair, de stageverlener en de facultaire stagebegeleider.

Scriptie

De opleiding wordt afgesloten met een scriptie (20 EC). In de voorbereidende onderzoeksmodule schrijven studenten onder meer een scriptievoorstel. De student kiest zelf een scriptiebegeleider. De begeleider zoekt op basis van inhoudelijke overwegingen – eventueel na overleg met de student – de tweede beoordelaar. De docent die de module verzorgt, beoordeelt het scriptievoorstel met een cijfer; de supervisor en de tweede beoordelaar van de scriptie moeten het voorstel goedkeuren. De scriptie gaat officieel van start als het door de student, de scriptiebegeleider, en de tweede beoordelaar ondertekende scriptiecontract door de examencommissie is goedgekeurd. De examencommissie stuurt het contract door naar de onderwijsadministratie ter archivering.

De scriptiebegeleiding bestaat primair uit individuele gesprekken tussen student en begeleider. In aanvulling daarop organiseert de opleiding in het tweede semester een thesis seminar van zo'n vijf bijeenkomsten waar studenten aan kunnen deelnemen en ervaren scriptieproblemen kunnen bespreken met de betreffende coördinator en medestudenten. Om studenten te blijven monitoren en hen te stimuleren tijdig werk te maken van hun scriptie is de regel ingevoerd dat studenten die er niet in slagen hun scriptie af te ronden in het academische jaar waarin ze ermee begonnen zijn een verzoek moeten indienen bij de examencommissie om verlenging van de periode waarin de scriptie dient te worden afgerond.

Internationalisering

De faculteit en de opleidingen besteden in het zelfevaluatie-rapport nadrukkelijk aandacht aan internationalisering. Het panel heeft in reactie hierop tijdens het bezoek veel over dit thema gesproken.

Centraal vastgelegd taal- en cultuurbeleid ondersteunt de internationalisering van het onderwijs. Zestig procent van de docenten is niet-Nederlandstalig en dus neemt het Engels als communicatietaal een belangrijke plaats in binnen de faculteit en dat sluit aan bij een brede internationale trend in het hoger onderwijs. Docenten beheersen het Engels minimaal op niveau C1 en niet-Nederlandstalige docenten worden geacht het Nederlands op niveau B2 te beheersen. Het panel was zeer tevreden over de kennis van het Nederlands bij internationale docenten tijdens het voeren van de gesprekken. Dit draagt bij aan een goede integratie van deze docenten in de Nederlandse context. Het cultuurbeleid krijgt vorm door onder andere het *International Classroom*-project, dat tot doel heeft interculturele competenties van studenten te bevorderen.

Het panel heeft stilgestaan bij de uitwerking van het internationaliseringsbeleid. Het heeft het management van de faculteit onder andere gevraagd hoe internationalisering en culturele diversiteit tot uiting komen zonder ze te versmallen tot 'verengelsing' en zonder het gebruik van bronteksten en vakliteratuur te beperken tot uitsluitend Engelstalige bronnen. Het panel beargumenteert dat het belangrijk blijft om studenten ook kennis te laten maken met bijvoorbeeld Duitstalige en Franstalige wetenschapstradities. Het is een meerwaarde voor studenten om toegang te hebben tot bronnen in diverse forumtalen en culturele diversiteit ook in taal te leren kennen. Vertalingen van anderstalige werken in het Nederlands of Engels zijn volgens het panel niet te vergelijken met directe toegang tot anderstalige bronnen. Universitair beleid bepaalt echter dat anderstalige literatuur (anders dan Nederlands en Engels) niet verplicht mag worden gesteld. Er zijn wel voorbeelden van docenten die anderstalige literatuur suggereren aan studenten. Het panel merkt dan ook op dat er op het vlak van meertaligheid nog winst te behalen valt voor de opleiding. Het panel adviseert de opleiding om studenten te stimuleren talen te leren, ook buiten het studiecursus. Tegelijk benadrukt het panel dat voor Nederlandstalige studenten het hanteren van het Nederlands als wetenschappelijke taal gepaste aandacht moet blijven krijgen.

Studenten informeerden het panel dat er ten tijde van de visitatie meerdere mensen in het buitenland stageliepen, bijvoorbeeld in Korea en Indonesië. Ook maken studenten gebruik van de mogelijkheid om deel te nemen aan *Summer Schools* (bijvoorbeeld bij een partneruniversiteit) of om internationale congressen bij te wonen. Een complicerende factor bij een internationale stage is de programmering in het tweede semester. Studenten lopen hun stage en schrijven hun scriptie min of meer tegelijkertijd. Hierdoor is het risico op studievertraging betrekkelijk groot. Bij een buitenlandverblijf wordt het tweede semester bijzonder intensief en voor sommige studenten wellicht te ambitieus om het programma binnen een jaar af te ronden.

Docenten

Alle leden van de wetenschappelijke staf die onderwijstaken vervullen, zijn gepromoveerd. Met uitzondering van de taaldocenten, zijn ze allen ook actief als wetenschappelijk onderzoeker. Alle leden maken deel uit van het facultaire onderzoeksinstituut, het *Centre for Religious Studies*. De inhoud van de tracks is gekoppeld aan de expertise van de betrokken docenten die actief zijn in de facultaire centra (zie inleiding). De onderzoekskwaliteit van de wetenschappelijke staf is zeer hoog, blijkend uit bijvoorbeeld de kwaliteit van de publicaties, (internationale) uitnodigingen voor lezingen en conferenties, behaalde prijzen, en gehonoreerde onderzoeksaanvragen. In 2018 beoordeelde een internationale reviewcommissie het CRS-onderzoek als zeer goed tot uitmuntend.

80% van de docenten is in 2018-2019 in het bezit van een BKO. Alle nieuwe docenten, op één na, volgen momenteel een BKO-traject. In 2018 heeft een docent met succes het SKO-traject *International Classroom* afgerond. Het universitaire centrum *Educational Support and Innovation* biedt docenten ieder jaar een scholingsprogramma aan. Wanneer docenten niet voldoen aan gestelde taalcriteria, kunnen zij kosteloos trainingen volgen om aan deze criteria te voldoen.

Tijdens de stafbijeenkomsten, die tenminste vier keer per jaar worden gehouden, komen onderwijskwesties regelmatig aan de orde. Soms worden praktische zaken besproken (bijvoorbeeld het Nederlandse systeem van becijfering of de archivering van toetsen), soms meer beleidsmatige zaken (zoals de wijze waarop reflectie op ethische vragen bij het uitvoeren van onderzoek in het onderwijs kan worden geïntegreerd). Een enkele keer wordt een onderwijsmiddag georganiseerd waarin docenten over onderwijszaken in gesprek gaan. Ook binnen de maandelijkse vakgroepbijeenkomsten staan onderwijskwesties regelmatig op de agenda. De kwaliteit van onderwijs is een expliciet criterium bij bevorderingen naar een hogere functie.

Studenten spreken positief over de beschikbaarheid en expertise van hun docenten. De docenten blijken in staat om hun kennis en passie voor de wetenschap over te brengen op hun docenten. Het panel vindt het docententeam van uitstekende kwaliteit. Het maakt uit de gesprekken ook op dat docenten goed samenwerken, binnen en tussen de tracks. Dit komt het onderwijs en de studeerbaarheid duidelijk ten goede. De kleinschaligheid van de opleiding en de opeenvolgende hervormingen die de afgelopen jaren zijn doorgevoerd, dragen wel bij aan de (ervaren) werkdruk. Docenten en management hebben werkdruk scherp op de radar staan en nemen ook maatregelen om de werkdruk beheersbaar te maken en/of te houden.

Overwegingen

Het panel is van oordeel dat gewaarborgd is dat studenten de beoogde leerresultaten binnen het curriculum van deze masteropleiding kunnen realiseren. De opleiding voorziet een uitgebreid thematisch aanbod waarin veel ruimte is voor verdieping en specialisatie. De leerdoelen van de afzonderlijke vakken werken toe naar de uiteindelijke beoogde leerresultaten. De diversiteit aan tracks en specialisaties leidt geenszins tot versplintering, maar wordt integendeel stevig samengehouden door een thematische hoofdlijn.

Het panel raadt de opleiding aan om de toelating tot de opleiding (i.c. de tracks) aandachtig te monitoren in verband met de verschillende achtergronden van studenten. De huidige werkwijze met de optionele leeslijst lijkt adequaat, maar volgens het panel kan de opleiding een actievere houding aannemen om te beoordelen of studenten iets met de leeslijst hebben gedaan. Het panel heeft geen signalen ontvangen dat de toelating tot het programma problemen oplevert, maar vraagt toch aandacht voor de genoemde risico-elementen.

Iedere track heeft een coherent programma en de onderdelen zijn goed op elkaar afgestemd. De opleiding maakt haar claim waar dat het onderwijs *research-based* is; het programma heeft evident een sterke wetenschappelijke oriëntatie. Daarbij verliest de opleiding niet uit het oog dat studenten ook behoefte hebben aan voorbereiding op een maatschappelijke carrière. De opleiding heeft daarom een verplichte stage en zet ook verschillende beroepsgerichte werkvormen in. Het panel waardeert dit nadrukkelijk.

De kleinschaligheid van de opleiding kent veel voordelen. De lijnen tussen docenten en studenten zijn kort, waardoor een hechte leergemeenschap ontstaat, waarin studenten worden gezien en zich prettig voelen. Het panel is uitgebreid blijven stilstaan bij de keerzijde van kleinschaligheid. Wanneer de studentenaantallen per track en/of in de cursussen te klein worden, dan kan dat gevolgen hebben voor de kwaliteit van het onderwijs. De opleiding is zich hier voldoende bewust van en doet aanpassingen aan de werkvormen wanneer de studentenaantallen in de cursussen te klein worden.

Tegelijk spant de faculteit zich in om het potentieel van de opleiding te laten groeien door haar zichtbaarheid binnen de RUG te vergroten, onder meer door het aantrekken van studenten uit andere faculteiten voor interessante minors in de bachelorfase. Daarnaast streeft de faculteit ernaar zich sterker te manifesteren in het maatschappelijke veld door loopbaanperspectieven uit te tekenen. Het panel moedigt de faculteit aan de academische en maatschappelijke relevantie van de

studie van theologie en religiewetenschappen uitdrukkelijk aan de orde te brengen binnen de RUG en in de brede samenleving daarbuiten.

De kwaliteit van de interactie tussen docenten en studenten is aanwijsbaar groot. De internationale staf zorgt ervoor dat studenten kennismaken met verschillende perspectieven en culturen. De faculteit zet in op internationalisering en hanteert hierbij een deugdelijk taal- en cultuurbeleid. Het Engels is in de faculteit een belangrijke communicatietaal en dat sluit aan bij een brede internationale trend in het hoger onderwijs. In dit ruimere verband kan het panel zich vinden in de keuze van de faculteit voor het aanbieden van Engelstalige tracks vanuit de idee dat een diverse internationale leeromgeving de kwaliteit en de impact van het onderwijs kan versterken, ook met het oog op de voorbereiding van studenten voor het internationale werkveld. Ondanks de beperkingen die de RUG stelt aan het voorschrijven van anderstalige studiematerialen wil het panel in de hiervoor geschetste context ook graag een lans breken voor meertaligheid, die ruimer is dan de voorgehouden tweetaligheid Nederlands en Engels. Kennis van taalkundige diversiteit, toegang tot bronnen in hun oorspronkelijke taal en vakliteratuur in diverse forumtalen, en culturele diversiteit acht het panel van bijzonder groot belang voor duurzame kwaliteit van de opleiding.

Het panel concludeert dat er sprake is van een betrokken docententeam. Het panel heeft geconstateerd dat de opleiding met haar docenten beschikt over alle deskundigheden die nodig zijn om het programma uit te kunnen voeren. Het wetenschappelijk onderzoek van de docenten is onmiskenbaar gekoppeld aan het onderwijs. Er is ruim voldoende aandacht voor professionalisering van de docenten. Het panel vindt het positief dat het management onderwijsprestaties waardeert. De docenten vertegenwoordigen volgens het panel een ruime expertise, zijn gemotiveerd en toegewijd. De samenwerking van docenten uit de verschillende tracks verloopt goed. Het panel waardeert de integratie van de internationale stafleden in de Nederlandse samenleving, wat onder meer blijkt uit hun goede kennis van het Nederlands. Het panel heeft gesproken met enthousiaste studenten die bijzonder tevreden zijn met hun studie.

Conclusie

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoet'.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Bevindingen

De faculteit maakt bij toetsing gebruik van het facultaire toetsbeleid, het facultaire toetsplan, stageregelingen, scriptieprotocollen en beoordelingsformulieren voor verschillende toetsvormen, stages en scripties. Deze documenten worden regelmatig geëvalueerd. In het studiejaar 2018-2019 zijn het facultaire toetsbeleidsplan, het facultaire toetsplan, en diverse beoordelingsformulieren voor verschillende toetsvormen aangepast. Voor 2019-2020 staat de implementatie van het vernieuwde scriptiebeoordelingsformulier op de agenda.

Toetsing cursorisch onderwijs

Een toetsmatrix geeft aan hoe de beoogde leeruitkomsten van vakken afgestemd zijn op de beoogde leerresultaten van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen en welke toetsvormen per vak worden gebruikt. De toetsing in de vakken bestaat vaak uit een combinatie van wekelijkse opdrachten, een presentatie en een eindpaper. Daarnaast worden ook andere toetsvormen gebruikt, zoals het opzetten van een expositie om studenten al samenwerkend behandelde theorieën te laten vertalen naar een publiek van niet-specialisten. Studenten maken ook professionele producten, zoals een beleidsadvies. Het panel heeft expliciet navraag gedaan naar het toetsen van communicatieve vaardigheden en presentaties omdat dit onder druk kan komen te staan wanneer de studentengroep (zeer) klein is. Het panel heeft geen signalen ontvangen dat er problemen op dit vlak zijn, maar merkt toch op dat het belangrijk is blijvend

aandacht te hebben voor de deugdelijke toetsing van communicatieve- en mondelinge vaardigheden.

Toetsing stages

In een stagehandleiding is vastgelegd welke criteria bij de beoordeling worden gehanteerd. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen een praktijkstage en een onderzoeksstage. Voor de beoordeling van beide typen stages is een beoordelingsformulier voorhanden. De facultaire stagebegeleider stelt het cijfer voor de stage vast op basis van het stageverslag van de stagiair, eventuele stageproducten, het beoordelingsadvies van de stageverlener en het eindgesprek. Recente voorbeelden van stageproducten zijn een artikel in een tijdschrift van een politieke partij over het gebruik van Bijbelse bronnen in het dagelijks politieke handelen, een rapport met aanbevelingen over het organiseren van begrafenissen in verschillende culturen ten behoeve van een begrafenisondernemer, en een advies om kerken toegankelijk te maken ten behoeve van het project 'Het Grootste Museum van Nederland'. De beoordelingsprocedure van de stage Geestelijke Verzorging is nagenoeg identiek aan de hierboven beschreven beoordelingsprocedure van de stages van de andere tracks. Het enige verschil is dat bij deze specialisatie ook het beoordelingsverslag van de supervisor meeweegt.

Masterscriptie

Bij de beoordeling van de scriptie zijn altijd twee onafhankelijke examinatoren betrokken, de begeleidend docent en de tweede beoordelaar. De definitieve versie van een scriptie wordt digitaal ingeleverd en met Ephorus gescand op plagiaat. Iedere scriptie wordt beoordeeld aan de hand van beoordelingscriteria die bekend zijn bij de student. De categorieën betreffen de probleemanalyse en vraagstelling, de operationalisatie van de vraagstelling, de methode van onderzoek, het verzamelen van bronnenmateriaal, het gebruik van primaire en secundaire bronnen, de analyse en argumentatie, de conclusies, de zelfstandigheid, het academische taalgebruik en de leesbaarheid, en de algehele samenhang. De *rubric* die de opleiding gebruikt, is volgens het panel goed uitgewerkt. De onderbouwing van het cijfer wordt vastgelegd op een beoordelingsformulier, dat de begeleidend docent en de tweede beoordelaar in principe onafhankelijk van elkaar invullen. Een derde examiner beoordeelt een scriptie wanneer de ene beoordelaar een voldoende en de andere een onvoldoende geeft of wanneer de beoordelingen twee of meer punten uit elkaar liggen. Het eindcijfer is het gemiddelde van de beoordelingen van de afzonderlijke examinatoren. Het panel moedigt samenwerking aan tussen docenten uit verschillende tracks bij de beoordeling van de scripties.

Het panel heeft voorbeelden gezien van inzichtelijke beoordelingen waarbij de toegekende (deel)cijfers een navolgbare en degelijke toelichting krijgen, en helder en zorgvuldig onderbouwd worden. Het panel kan zich over het algemeen vinden in de gegeven cijfers, hoewel het in sommige gevallen een hoger of een lager cijfer zou geven. Een collegiaal advies is volgens het panel wel op zijn plaats. Er zijn ook meerdere beoordelingen aangetroffen die niet inzichtelijk zijn. Op die formulieren is het niet altijd duidelijk of de beoordeling onafhankelijk heeft plaatsgevonden: de individuele beoordelingen van beide beoordelaars zijn niet steeds duidelijk. Het commentaar op die beoordelingsformulieren is – waar aanwezig – te summier en er wordt voor de aparte criteria alleen een cijfer gegeven zonder onderbouwing. De examencommissie herkent deze punten en geeft uitdrukkelijk aan een narratief als onderbouwing van de (deel)cijfers te willen zien. Afstemming tussen docenten over de beoordeling van eindwerken is een belangrijk aandachtspunt. Hierbij is expliciete aandacht wenselijk voor internationale docenten die mogelijk gewend zijn aan andere tradities rond becijfering.

Examencommissie

De faculteit heeft één examencommissie voor al haar opleidingen. Elke vakgroep is daarin vertegenwoordigd. Het externe lid is een toetsdeskundige. De facultaire onderwijscoördinator fungeert als adviseur. De examencommissie komt maandelijks bijeen en hanteert een duidelijke jaaragenda. Het panel waardeert dat de examencommissie haar eigen werkwijze kritisch evalueert en aanpassingen doet, indien nodig.

De examencommissie voert jaarlijks een toetscheck en scriptiecheck uit om te onderzoeken hoe de toetsing in de praktijk is uitgevoerd. De toetscheck vindt plaats volgens een vast schema, waarbij de toetsing van elke cursus in de facultaire opleidingen eens in de drie jaar wordt beoordeeld. Dit doet zij op basis van de toetsdossiers die studiehandleidingen, tentamens, beoordelingsmodellen, werkstukken (inclusief feedback) en cijferlijsten bevatten. Wat de scripties betreft, wordt jaarlijks een steekproef genomen uit één bacheloropleiding en/of één mastertrack. Ook worden alle scripties bekeken die beoordeeld zijn met een zes.

De examencommissie rapporteert haar bevindingen aan de onderwijsdirecteur en aan het faculteitsbestuur en bespreekt ze met de staf. De examencommissie spreekt met de betreffende docenten wanneer zij twijfelt over de kwaliteit van de toetsing van een module of een scriptie. Dit geeft nuance aan over het dossier, aldus de examencommissie. Het gaat vaak om kleine, maar wezenlijke zaken. Rechtstreeks contact met de docenten beschouwt de examencommissie daarom als zeer effectief. De examencommissie rapporteert sowieso aan de onderwijsdirecteur die, indien nodig, (ook) in overleg treedt met de betreffende docenten en afspraken maakt. Als bij een module wordt afgesproken de toetsing te herzien, dan checkt de examencommissie in het jaar daarna deze module opnieuw. Ook dragen vakgroepen en de onderwijsdirecteur zelf scripties en vakken aan ter toetsing.

Het panel stelt vast dat de examencommissie een deugdelijke, proportionele benadering heeft gekozen bij de uitvoering van haar taken. Het panel is te spreken van de systematische werkwijze die de examencommissie hanteert. Belangrijke aandachts- en verbeterpunten voor de examencommissie zijn het in de hand houden van administratieve lasten (voor alle betrokkenen), de inzichtelijkheid en onafhankelijkheid van de scriptiebeoordelingen, de borging van stages, effectieve communicatie richting docenten, en het bestendigen van een productieve samenwerking met het bestuur.

Overwegingen

Het panel is nagegaan of de opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing. Het panel heeft vastgesteld dat de opleiding gebruik maakt van een recent en deugdelijk toetsplan, alsook van duidelijke protocollen en richtlijnen. De opleiding zet diverse toetsvormen in die aansluiten bij de beoogde leerresultaten.

De procedures rond de beoordeling van de eindwerken zijn in beginsel adequaat, maar het gebruik van het beoordelingsformulier kan verbeterd worden. Een kwalitatieve onderbouwing van de deelcijfers is belangrijk om het eindcijfer inzichtelijk te maken. Ook is de onafhankelijkheid van de individuele beoordelingen niet altijd zichtbaar in de beoordelingsformulieren. De kleinschaligheid van faculteit en opleiding geeft des te meer reden om geen twijfel te laten bestaan over de onafhankelijkheid van alle vormen van toetsing. Het panel stelt vast dat dit verbeterd moet worden; een constatering die de examencommissie in het gesprek onderschreef. Ook is het zinvol om tot een gedeeld normkader te komen voor de becijfering van eindwerken bij de docenten met verschillende expertises en achtergronden, bijvoorbeeld in kalibratiesessies. Het panel moedigt verdere samenwerking tussen docenten uit verschillende track aan bij de beoordeling van de scripties.

Het panel is positief over het functioneren van de examencommissie en de systematiek die zij heeft ontwikkeld. Het heeft vertrouwen dat deze commissie de gesignaleerde aandachtspunten zal opvolgen.

Conclusie

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoet'.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Bevindingen

Om zicht te krijgen op de realisatie van de beoogde leerresultaten bestudeerde het panel voorafgaand aan het bezoek vijftien scripties (inclusief beoordelingen). Het panel hanteerde bij de bestudering de beoogde leerresultaten en de eisen die de opleiding zelf aan de scripties stelt. Tevens sprak het panel tijdens het locatiebezoek met vertegenwoordigers van de opleiding (docenten en examinatoren), afgestudeerden en leden van de examencommissie.

De bestudeerde scripties tonen naar het oordeel van het panel voldoende de realisatie van de beoogde leerresultaten. Het panel heeft in de steekproef zeer sterke en ook minder sterke scripties aangetroffen. Bij de sterke werken trof het panel prettig leesbare stukken, die relevante maatschappelijke onderwerpen behandelen, een heldere opbouw kennen, en methodologisch goed uitgewerkt zijn. De werken die het panel als minder sterk beoordeelde bleven wat aan de oppervlakte, en waren theoretisch en taakkundig zwakker. Opvallend is dat het panel enkele scripties uit de specialisatie Geestelijke Verzorging beoordeelde als minder sterk en/of te hoog becijferd. Dit heeft mogelijk te maken met de keuzes en uitwerking van de onderwerpen van deze scripties, die wellicht dichter bij de praktijk staan dan scripties uit de andere tracks. Over het algemeen beoordeelde het panel de kwaliteit van de scripties van een voldoende wetenschappelijk niveau en toonden studenten aan de beoogde leerresultaten te bereiken.

Alumni

De faculteit laat eens in de vier jaar een onderzoek uitvoeren onder haar alumni. Dit onderzoek is voor het laatst in 2016 uitgevoerd. Het voornemen is om dit onderzoek in 2020 te herhalen.

Uit het laatste onderzoek (2017) blijkt dat het aandeel werkende alumni met een afgeronde masteropleiding 93% bedraagt. Van de alumni met een afgeronde masteropleiding is 85% werkzaam in de sectoren onderwijs (21%), zorg en welzijn (21%), overheid (14%), bedrijfsleven (11%), wetenschap (10%) en kerk (8%). Elf procent werkt in de culturele sector, media, internationale samenwerking, politiek en toerisme. Veel voorkomende functies zijn geestelijk verzorger, docent godsdienst & levensbeschouwing, leidinggevende/manager, predikant/kerkelijk werker, adviseur, onderzoeker/promovendus, beleidsmedewerker en journalist/schrijver.

Verder blijkt uit de onderzoeken dat het percentage alumni dat werkt als docent Godsdienst en Levensbeschouwing in het middelbaar onderwijs is toegenomen van 15% in 2013 naar 26% in 2017. Veel van hen hebben een (aanvullende) educatieve master gevolgd aan een andere universiteit dan de RUG. In reactie hierop is in 2017-2018 de eenjarige RUG-masteropleiding Leraar Godsdienst en Levensbeschouwing van start gegaan. In het eerste jaar zijn hier vier studenten mee gestart, in het tweede jaar vijf. De alumni-onderzoeken laten verder zien dat het aandeel zelfstandige ondernemers onder alumni iets is afgenomen van 15% in 2013 naar 11% in 2017. In de groep alumni van het programma Geestelijke Verzorging is het aandeel zelfstandige ondernemers juist iets toegenomen in die periode, te weten van 23% naar 26%. Deze ontwikkeling past in het beeld dat meer geestelijk verzorgers in de eerste lijn van de gezondheidszorg werkzaam zijn geworden. Mede in reactie hierop besteedt de specialisatie Geestelijke Verzorging expliciet aandacht aan de positie van dit type geestelijk verzorger.

De opleiding krijgt ook op andere manieren inzicht in de verdere loopbaan van afgestudeerden, zoals op voorlichtingsevenementen, in exitinterviews en vooral via informele contacten met alumni. In het voorjaar van 2018 heeft de faculteit een alumninetwerk opgericht dat voornemens is jaarlijks bijeen te komen. Dit netwerk heeft ten doel de verbondenheid van alumni met de faculteit te vergroten en het wordt ook ingezet als een instrument om de *employability* van afgestudeerden te versterken. De alumni met wie het panel sprak zijn uitstekende ambassadeurs voor de opleiding. Het panel beveelt aan om alumni, in het kader van arbeidsmarkt oriëntatie, aan de huidige

studenten te koppelen. Ook kunnen alumni nuttige feedback leveren ten behoeve van de verdere ontwikkeling van de opleiding.

Overwegingen

Na bestudering van de eindwerken heeft het panel geconcludeerd dat deze van voldoende wetenschappelijke kwaliteit zijn.

Het panel oordeelt ook dat alumni voldoende baat hebben bij de opleiding. De tewerkstelling van afgestudeerde masters toont dat de alumni in diverse maatschappelijke sectoren terecht komen. Het panel adviseert de opleiding deze groep structureler te betrekken bij het onderhouden en verbeteren van de kwaliteit van haar programma.

Conclusie

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoet'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel heeft standaard 1, 2, 3 en 4 van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen beoordeeld als 'voldoet'. Volgens de beslisregels van de NVAO is het algemeen eindoordeel over de opleiding daarmee 'positief'.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* als 'positief'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER

Inleiding: Theologie en religiewetenschappen

De opleidingen op het gebied van theologie en religiewetenschappen in Nederland bieden een grote verscheidenheid aan programma's en doelstellingen. Zij hebben gemeen dat zij een veelheid aan vormen van religies en seculariteit bestuderen vanwege hun belang voor het individu, de samenleving en de cultuur; in het geval van theologische ambtsopleidingen ook expliciet vanwege het belang voor kerken en levensbeschouwelijke instellingen.

De disciplines die sinds enkele decennia doorgaans religiewetenschappen (Religious Studies) heten, hebben zich sinds hun ontstaan in de 19e eeuw sterk ontwikkeld [KNAW 2015, 29v.]. Zij streven ernaar religieus bronnenmateriaal te bestuderen waarbij ook de waarheidsclaims van de bestudeerde religieuze traditie voorwerp van onderzoek kunnen vormen. Daarbij maken zij - in grensverkeer met veel andere wetenschappen - gebruik van inzichten en methoden van onder andere geesteswetenschappen (tekst- en literatuurwetenschappen, archeologie, kunstwetenschappen, geschiedwetenschap, filosofie en ethiek) en de sociale wetenschappen (de antropologie, maar ook de sociologie en de psychologie). Een reeks van dimensies van het veelkleurige fenomeen religie komt in deze studie aan de orde: de narratieve dimensie (soms in teksten neergeslagen), de doctrinaire (op het vlak van overtuigingen gearticuleerde), de ethische (het goede leven beogende), de rituele (in praktijken zich uitende), de sociale (organisatorisch-institutionele), de experiëntie (aan ervaringen en belevingen rakende) en de materiële (voorwerpen, gebouwen, plaatsen, voedsel betreffende) dimensie van dit veelkleurig fenomeen. Met dit alles is de focus steeds meer komen te liggen bij de wereld van de 'geleefde religie' en daarmee naar de vraag hoe religie wordt en werd ervaren en gepraktiseerd [KNAW 2015, 18, 58 e.d.]. Op conceptueel niveau is aan de orde wat het betekent dat het gangbare begrip religie met name protestants-christelijke wortels heeft en wat dit inzicht impliceert voor de vormgeving van een breder curriculum in de toekomst [KNAW 2015, 88].

De theologie is een oudere discipline. Zij komt voort uit de binnen religieuze tradities gevoelde noodzaak tot kritisch, systematische en methodische reflectie op het eigen geloofsgoed, of anders gezegd, van een geloof dat tot verstaan probeert te komen [KNAW 2015, 28v.]. Er zijn verschillende omschrijvingen van theologie in omloop. Een daarvan is: 'Theologie beschouwt heel de werkelijkheid vanuit het gezichtspunt van haar relatie met en betrokkenheid op God en het transcendente.' Meer in het algemeen gesproken, bestudeert de theologie de bronteksten van geloofsstromingen en hun historische ontwikkeling (nabij en wereldwijd), reflecteert zij op een kritische en systematische manier op geloofsvisies op leer en leven en doordenkt en analyseert zij praktijken van geleefd geloof. Interactie met de tekst- en literatuurwetenschap, de geschiedeniswetenschap, de wijsbegeerte en de empirische sociaal-wetenschappelijke disciplines is daarmee in alle onderdelen waaruit de veelvormige theologie bestaat onontbeerlijk.

Op deze wijze is voor de theologie de wisselwerking met religiewetenschappen van groot belang, terwijl omgekeerd ook religiewetenschappers theologische perspectieven, methoden en onderzoeksresultaten in hun onderzoek kunnen betrekken. Voor de opleidingen levert dit een uiterst divers beeld op: opleidingen religiewetenschappen zonder verbinding met de theologie, opleidingen theologie zonder verbinding met de religiewetenschappen, maar ook opleidingen die met nadruk theologie en religiewetenschappen in een onderlinge samenhang en wisselwerking presenteren.

Ontwikkelingen ten opzichte van de vorige onderwijsvisitatie

Sinds de opstelling van het domeinspecifieke referentiekader van 2012 heeft een aantal ontwikkelingen plaatsgevonden. Bij sommige daarvan vinden tendensen die zich toen al aftekenden een vervolg, andere hebben zich nieuw of sterker dan voorheen aangediend.

[1] Aan sommige instellingen zijn de opleidingen religiewetenschappen in toenemende mate geïncorporeerd aan grotere eenheden als een Faculteit der Geesteswetenschappen [KNAW 2015,

69]. De UL kent een Centre for the Study of Religion als onderdeel van de Faculteit Geesteswetenschappen, aan de UU is het religieonderwijs ondergebracht bij het departement Filosofie en Religiewetenschap binnen de Faculteit Geesteswetenschappen en ook aan de UvA maken de religiestudies deel uit van de Faculteit der Geesteswetenschappen.

[2] De bekostiging van en verantwoordelijkheid voor de door Seminaria van kleinere kerkgenootschappen verzorgde opleidingstrajecten aan de VU hebben een andere vorm gekregen (dit geldt niet voor PThU en UU);

[3] Het zoeken naar intensievere samenwerkingsvormen heeft voortgang gevonden, zij het nog niet altijd met een toekomstbestendige uitkomst bekroond (in het bijzonder de TUA en de TUK);

[4] De opleiding Godeleerdheid aan de UL is in 2013 opgeheven, en TiU heeft de opleiding religiewetenschappen opgeheven met ingang van 2015;

[5] De bestudering van en het onderwijs in de islam is nog verder geïntensiveerd; bij de UU bestaat een aparte bacheloropleiding islam; bij de RU en de VU wordt een specialisatierichting islam binnen een bredere bacheloropleiding religiewetenschap aangeboden. Op masterniveau wordt er bij de RU, de UvA en de UU een specialisatierichting islam aangeboden, terwijl aan de VU de specialisatie islam bestaat bij de opleiding geestelijke verzorging (KNAW 2015, 70 v.).

[6] In het kader van het proces van internationalisering is het aantal Engelstalige bacheloropleidingen en masteropleidingen sterk gestegen;

[7] Er is binnen de opleidingen een groeiende aandacht voor aspecten van 'employability'.

Opleidingen theologie en religiewetenschappen; de situatie

Studenten die momenteel theologie of religiewetenschappen willen studeren kunnen in Nederland bij elf geaccrediteerde instellingen terecht. Recent zijn deze instellingen in drie categorieën ingedeeld [KNAW]. 2015 45v, 68-70]. Ten eerste drie brede universiteiten met opleidingen in zowel theologie als religiewetenschappen. Het gaat hier om de RU, de RUG en de VU. In deze instellingen is onderwijs en onderzoek ook aan een eigen faculteit ondergebracht (waar aan de RU ook de filosofie toe behoort). Ten tweede drie brede universiteiten die alleen onderwijs en onderzoek hebben op het gebied van de religiewetenschappen. Het zijn de UvA, de UL en de UU. Aan deze universiteiten is onderwijs en onderzoek ondergebracht bij een Faculteit Geesteswetenschappen, soms (maar niet altijd) in een eigen departement. Ten derde vier academische instellingen die alleen of overwegend onderwijs en onderzoek hebben op het gebied van de theologie: PThU (met locaties te Amsterdam, in samenwerking met de VU en te Groningen, in samenwerking met de RUG), TiU, TUK, en de TUA.

Deze driedeling loopt niet geheel synchroon met de door de wetgever mogelijk gemaakte situatie. PThU, TUA en TUK behoren tot de levensbeschouwelijke universiteiten, waartoe ook de UvH behoort (dat is de elfde instelling, die evenwel buiten het kader van deze accreditatie valt), terwijl alle opleidingen van de RU en TiU deel uitmaken van een bijzondere universiteit. De opleidingen van de PThU (met uitzondering van de Bachelor Theologie – Joint Degree – samen met de VU te Amsterdam), de TUK en de TUA vallen buiten het cluster WO Religie en Theologie en worden gevisiteerd binnen het cluster WO Theologie.

De bachelor- en masteropleidingen die in de visitatie Theologie en religiewetenschappen worden beoordeeld, hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master) niveau op het gebied van het object van de studie. De bacheloropleidingen bereiden studenten voor op een geëigende masteropleiding. Daarnaast bereiden de opleidingen studenten voor op een maatschappelijke loopbaan, waarbij de kennis en vaardigheden die binnen de studie verworven zijn in praktijk kunnen worden gebracht.

Bacheloropleidingen Religiewetenschappen zijn er aan de RU, de RUG, de UL, de UvA, de UU en de VU en bacheloropleidingen Theologie zijn te vinden aan de PThU en de VU (joint degree), de RU, de RUG, TiU (Tilburg en Utrecht), de TUA en de TUK. Zowel in de religiewetenschappen als in de theologie duren de bacheloropleidingen drie jaar. In de bacheloropleidingen Theologie kan van die drie jaar brontalenstudie (Grieks, Latijn, Hebreeuws, Arabisch, of nog andere talen) een kleiner of groter deel uitmaken, maar dit is niet altijd een vereiste. In sommige opleidingen is het leraarschap

Godsdienst en Levensbeschouwing tweedegraads onderwijsbevoegdheid (d.w.z. VMBO, de laagste drie klassen HAVO/VWO) een mogelijke beroepsuitgang. Vanuit beroepsperspectief verkrijgen de bacheloropleidingen vooral hun betekenis door het academisch kwalificatieniveau. Het ligt voor de hand dat studenten die een kerkelijk ambt ambiëren een bachelor theologie bovenal zien als een goede basis voor het volgen van een ambtsopleiding op masterniveau. Daarnaast vormen de bacheloropleidingen een voorbereiding voor een academische onderzoekscarrière.

In vervolg op de bacheloropleiding worden één-, twee- en driejarige masteropleidingen aangeboden. Eenjarige masteropleidingen Theologie & Religiewetenschappen worden verzorgd aan de RU, RUG, TiU (Tilburg), UL, UU, UvA, en de VU en eenjarige masteropleidingen Theologie worden aangeboden door de PThU en TUK. Binnen de categorie van de eenjarige masteropleidingen Theologie & Religiewetenschappen bewegen sommige opleidingen zich uitsluitend op het gebied van de religiewetenschappen, terwijl in andere opleidingen religiewetenschappelijke en theologische onderdelen worden gecombineerd. De opleidingen zijn gericht op de kennis van het fenomeen religie in het algemeen en de verschillende religies in het bijzonder. De aandacht binnen de opleidingen is veelal gericht op een deelgebied van dit domein en een specifiek thema daarbinnen. In deze masterprogramma's zijn meestal beroepsvoorbereidende studieonderdelen opgenomen ten behoeve van beroepen op het terrein van religieuze gemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties, het onderwijs, de media, de zorg, de overheid of het bedrijfsleven waar de in deze studie verworven kennis gewaardeerd wordt. Sommige opleidingen kennen in plaats van of naast de beroepsvoorbereidende onderdelen een onderzoeksvariant (mogelijkheid tot specialisatie in een subdiscipline).

Een deel van de hierboven genoemde instellingen biedt een tweejarige research master aan die opleidt tot onderzoeker in het domein van theologie en religiewetenschappen. Deze opleidingen vallen buiten het kader van deze visitatie.

Driejarige masteropleidingen Theologie worden aangeboden door de PThU (aparte accreditaties voor Amsterdam en Groningen), de RU, TiU (Tilburg en Utrecht), de TUA, de TUK en de VU. Driejarige (door de overheid bekostigde) ambtsopleidingen komen overeen met wat internationaal zowel door de protestantse kerken (samengekomen in de Leuenberger Kirchengemeinschaft) alsook door de rooms-katholieke kerk in de apostolische constitutie Sapiientia Christiana en de opvolger Veritatis gaudium wenselijk wordt geacht. Zij worden aangeboden door instellingen tot de oprichting waarvan kerkgenootschappen direct of indirect het initiatief hebben genomen, dan wel door instellingen met een confessionele geschiedenis waaraan Seminaria van kerkgenootschappen hun ambtsopleiding hebben toevertrouwd.

Opleidingen waarin kennis en inzicht wordt verworven van de islam zijn feitelijk onder veel verschillende disciplines gesitueerd [KNAW 2015, 70v.]. Voor zover zij onder de discipline Theologie en religiewetenschappen zijn ondergebracht, hebben nu te visiteren instellingen haar een uiteenlopende plaats gegeven (vaak als specialisatierichting). Alleen de UU biedt een Bacheloropleiding Islam en Arabisch aan die onder het cluster WO Religie en Theologie zelfstandig ter visitatie wordt aangeboden.

Beschrijving van de eindtermen

Bij het opstellen van onderstaande domeinspecifieke criteria of eindtermen is gebruikgemaakt van soortgelijke documenten uit het buitenland, met name van de benchmarks van de Quality Assurance Agency voor Theologie en Religiewetenschappen. Het referentiekader is gebaseerd op de descriptoren van het kwalificatieraamwerk voor het hoger onderwijs, de zgn. Dublindescriptoren. Binnen de Dublin-descriptoren worden vijf aspecten onderscheiden: kennis en inzicht, toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie en leervaardigheden.

Bacheloropleidingen Theologie

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de navolgende eindtermen voor de bacheloropleidingen Theologie. De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

- te laten zien dat hij/zij beschikt over een oriëntatie in de theologie en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van en inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie, de ethiek, de religiewetenschappen of een of meerdere deelgebieden daarvan, en de sociale wetenschappen van de godsdienst en/of de praktische theologie;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de theologie als wetenschap;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over meer gevorderde kennis van en inzicht in een thema binnen de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie/ bacheloreindwerkstuk.

Toepassen van kennis en inzicht

- tot wetenschappelijke analyse van bronnenmateriaal en teksten;
- tot het verzamelen, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases, selecteren, en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee (relatief) zelfstandig kunnen werken;
- tot het onder begeleiding schrijven van een scriptie/ bacheloreindwerkstuk volgens de binnen de theologie gangbare eisen;
- om verworven kennis toe te passen in een professionele context die typerend is voor de theologie.

Oordeelsvorming

- tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaalmaatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- tot onderkenning van de religieuze dimensie van maatschappelijke vraagstukken, en deze vraagstukken kritisch vanuit theologisch perspectief te evalueren.

Communicatie

- vakmatige inzichten en resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden

- academische en professionele vaardigheden te tonen, met name met betrekking tot individueel en groepswork, het evalueren en verbeteren van hun werk, ook op basis van feedback van anderen, en het opstellen van en zich houden aan overeengekomen plannen;
- tot zelfstandige oriëntatie op relevante masteropleidingen en/of relevante beroepssectoren.

Wat betreft de afstemming op de arbeidsmarkt, kan worden gezegd dat de opleiding dient te laten zien dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Mogelijke beroepsuitgangen zijn die van het leraarschap godsdienst en levensbeschouwing met een (beperkte) tweedegraads bevoegdheid of het kerkelijk werkerschap of werken bij een NGO. Vanuit het beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen theologie vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die voorgaand omschreven zijn.

Bacheloropleidingen Religiewetenschappen

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een bachelor Religiewetenschappen. De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

- te laten zien dat hij/zij beschikt over een algemene oriëntatie in de religiewetenschappen en de plaats die de religiewetenschappen binnen het geheel der wetenschappen innemen;

- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van en inzicht in diverse grote religieuze tradities in de wereld: hun ontstaan, hun geschiedenis, hun centrale geschriften, hun verwevenheid met diverse culturen en hun invloed op het persoonlijke, maatschappelijke en culturele leven;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van diverse sociaalwetenschappelijke (bijvoorbeeld culturele antropologie, sociologie, psychologie) en geesteswetenschappelijke (bijvoorbeeld geschiedenis, filosofie, ethiek) disciplines van de religiewetenschappen;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van de methoden van de religiewetenschappen;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over meer gevorderde kennis en inzicht in een religie en/of thema binnen de religiewetenschappen, die onder meer blijkt uit een scriptie/ bacheloreindwerkstuk.

Toepassen van kennis en inzicht

- tot wetenschappelijke analyse van bronnenmateriaal en teksten;
- tot het verzamelen, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases, selecteren, en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee (relatief) zelfstandig kunnen werken;
- tot het onder begeleiding schrijven van een scriptie/ bacheloreindwerkstuk volgens de binnen de religiewetenschappen gangbare eisen;
- om verworven kennis toe te passen in een professionele context die typerend is voor de religiewetenschappen.

Oordeelsvorming

- tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante wetenschappelijke, sociaal-maatschappelijke en ethische aspecten;
- tot onderkenning van de religieuze dimensie van maatschappelijke vraagstukken, en deze vraagstukken kritisch vanuit religiewetenschappelijk perspectief te evalueren.

Communicatie

- vakmatige inzichten en resultaten van eigen wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden

- academische en professionele vaardigheden te tonen, met name met betrekking tot individueel en groepswork, het evalueren en verbeteren van hun werk, ook op basis van feedback van anderen, en het opstellen van en zich houden aan overeengekomen plannen;
- tot zelfstandige oriëntatie op relevante masteropleidingen en/of relevante beroepssectoren.

Wat betreft de afstemming op de arbeidsmarkt geldt dat de opleiding moet kunnen laten zien dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Een mogelijke beroepsuitgang is die van het leraarschap godsdienst en levensbeschouwing met een (beperkte) tweedegraads bevoegdheid. Vanuit het beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen religiewetenschappen vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die voorgaand omschreven zijn.

Masteropleidingen Theologie / Theologie en religiewetenschappen

Binnen DGO bestaat overeenstemming over de volgende algemene eindtermen voor alle masters binnen het labeldomein van theologie en religiewetenschappen. De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

- te laten zien dat hij/zij beschikt over diepgaande kennis van en inzicht in wetenschappelijke debatten, theoretische perspectieven en methoden in een deelgebied van het domein;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over grondige kennis van en inzicht in wetenschappelijke debatten,

theoretische perspectieven en methoden met betrekking tot een thema in een deelgebied van het domein dat onder meer blijkt uit een scriptie.

Toepassen van kennis en inzicht

- tot zelfstandige wetenschappelijke analyse van bronnenmateriaal en teksten;
- op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases te verzamelen en te verwerken;
- te laten zien dat hij/zij bekend is met de onderzoeksmethoden die gangbaar zijn in een deelgebied van het domein;
- om zelfstandig onderzoek op te zetten en uit te voeren in een deelgebied van het domein, en daarvan verslag te doen in een scriptie die voldoet aan de in het betreffende vakgebied heersende eisen;
- om verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken in professionele contexten die typerend zijn voor theologie en/of religiewetenschappen.

Oordeelsvorming

- rekening te houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied;
- een zelfstandig oordeel te vormen over de eigen wetenschappelijke verantwoordelijkheid op een deelterrein van theologie en/of religiewetenschappen;
- tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige individuen, gemeenschappen en stelsels in hun historische en hedendaagse maatschappelijke en culturele context.

Communicatie

- vakmatige inzichten en resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden

- academische en professionele vaardigheden te tonen, met name met betrekking tot individueel en groepswork, het evalueren en verbeteren van hun werk, ook op basis van feedback van anderen, en het opstellen van en zich houden aan overeengekomen plannen;
- tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Wat betreft de afstemming op de arbeidsmarkt, dient de opleiding te kunnen laten zien dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op eisen van de arbeidsmarkt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke functies, geestelijk verzorger, consulent op het terrein van religie, en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen waarin kennis van religie zeer relevant is, zoals op het terrein van religieus erfgoedbeheer, communicatie, conflictbeheersing, cultuureducatie, journalistiek en ontwikkelingssamenwerking. Complicerende factor is, dat de werkvelden waar alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te omschrijven. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming. Afzonderlijk zij nog vermeld dat de eenjarige opleiding veelal toegang biedt tot de eenjarige opleiding tot eerstegraads bevoegd leraar Godsdienst en levensbeschouwing.

BIJLAGE 2: BEOOGDE LEERRESULTATEN

Bacheloropleiding Theologie

De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

1. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in de theoretische en methodologische grondslagen van de theologie en kan de plaats die de theologie inneemt ten opzichte van vooral de sociale wetenschappen en de geesteswetenschappen benoemen;
2. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in het jodendom, het christendom en de islam, inclusief hun ontstaansgeschiedenis, teksten en culturele contexten;
3. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van de Griekse en Hebreeuwse taal teneinde relevante bronnen te kunnen lezen;
4. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in de verschillende disciplines van de theologie:
  - a. Bijbelwetenschappen
  - b. sociale wetenschappen (o.m. sociologie, psychologie) van de religie
  - c. geesteswetenschappen (o.m. geschiedenis van het christendom, filosofie van religie, ethiek)
5. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in de onderzoeksmethoden die horen bij de voornoemde disciplines van de theologie;
6. Indien het track van de RUG-bachelor Theologie zonder PThU-vakken is gevolgd: te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in een (zelfgekozen) discipline of vakgebied buiten de theologie;
7. Indien de track van de RUG-bachelor Theologie met PThU-vakken is gevolgd: te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in systematische, bijbelse, historische, interculturele en praktische theologie;
8. te laten zien dat hij/zij beschikt over meer gevorderde kennis van en inzicht in een thema binnen de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie.

Toepassen kennis en inzicht

9. met behulp van de opgedane kennis en inzichten de verwevenheid van religie en cultuur inzichtelijk te maken vanuit de bij vier genoemde disciplines;
10. met behulp van opgedane kennis en inzichten teksten wetenschappelijk te analyseren;
11. met behulp van de opgedane kennis en inzichten onder begeleiding een onderzoek van beperkte omvang op te zetten en uit te voeren door:
  - a. met behulp van de opgedane kennis en inzichten zelfstandig materiaal en informatie te verzamelen, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases, en op hun geldigheid te beoordelen
  - b. met behulp van de opgedane kennis en inzichten een vraagstuk te formuleren
  - c. met behulp van de opgedane kennis en inzichten een vraagstuk vanuit verschillende perspectieven en met behulp van verschillende methoden en theoretische concepten te analyseren
  - d. uit eigen onderzoek een verantwoorde conclusies te trekken met betrekking tot het geformuleerde vraagstuk
12. om opgedane kennis en inzicht toe te passen op specifieke producten die in professionele contexten relevant zijn.

Oordeelsvorming

13. over eigen en andermans onderzoek op het terrein van de theologie – sociaal-maatschappelijk, wetenschappelijk en ethisch - verantwoorde oordelen te vormen;
14. kritisch te reflecteren op actuele wetenschappelijke en maatschappelijke debatten aangaande de rol van religie in de samenleving.

Communicatie

15. een academisch correct, beargumenteerd en kritisch mondeling verslag te geven van de stand van zaken betreffende onderzoek binnen een of meer deelgebieden van de theologie aan een publiek bestaande uit specialisten en niet-specialisten;
16. een academisch correct, beargumenteerd en kritisch schriftelijk verslag te geven van de stand van zaken betreffende onderzoek binnen een of meer deelgebieden van de theologie aan een publiek bestaande uit specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden

17. sociaal en communicatief op te treden in samenwerkingssituaties;
18. op constructieve wijze aan medestudenten feedback te geven en van medestudenten feedback te ontvangen en gegronde kritiek goed te verwerken;
19. aanwijzingen en kritiek van begeleiders adequaat te verwerken;
20. zelfstandig te werken, inclusief het maken van een realistische planning en zich te houden aan overeengekomen planningen en prioritering;
21. tot zelfstandige oriëntatie op relevante masteropleidingen en/of relevante beroepssectoren.

Bacheloropleiding Religiewetenschappen

De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

1. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in de theoretische en methodologische grondslagen van de religiewetenschap en kan de plaats die de religiewetenschap inneemt ten opzichte van vooral de sociale wetenschappen en de geesteswetenschappen benoemen;
2. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in het jodendom, het christendom, de islam, het hindoeïsme en het boeddhisme, inclusief hun geschiedenis, bronnen en verwevenheid met diverse culturen;
3. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in de verschillende disciplines van de religiewetenschap:
  - a. de sociale wetenschappen (o.m. antropologie, sociologie, psychologie) van de religie
  - b. de geesteswetenschappen (o.m. geschiedenis, filosofie, ethiek) van de religie
4. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in de onderzoeksmethoden die worden gebruikt in de bij 3 genoemde disciplines van de religiewetenschap;
5. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in een (zelfgekozen) discipline of vakgebied buiten de religiewetenschap;
6. te laten zien dat hij/zij beschikt over meer gevorderde kennis van en inzicht in een thema binnen de religiewetenschap, die onder meer blijken uit een scriptie.

Toepassen kennis en inzicht

7. met behulp van de opgedane kennis en inzichten de verwevenheid van religie en cultuur inzichtelijk te maken vanuit de bij 3 genoemde disciplines;
8. de opgedane kennis en inzichten in de bij 3 genoemde disciplines in combinatie toe te passen op diverse thema's;
9. met behulp van de opgedane kennis en inzichten teksten wetenschappelijk te analyseren;
10. met behulp van de opgedane kennis en inzichten onder begeleiding een onderzoek van beperkte omvang op te zetten en uit te voeren door:
  - a. met behulp van de opgedane kennis en inzichten zelfstandig materiaal en informatie verzamelen, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases, en op hun geldigheid beoordelen
  - b. met behulp van de opgedane kennis en inzichten een vraagstuk formuleren
  - c. met behulp van de opgedane kennis en inzichten een vraagstuk vanuit verschillende perspectieven en met behulp van verschillende methoden en theoretische concepten analyseren

d. uit eigen onderzoek verantwoorde conclusies te trekken met betrekking tot het geformuleerde vraagstuk

11. de opgedane kennis en inzichten toe te passen op specifieke producten die in professionele contexten relevant zijn.

Oordeelsvorming

12. over eigen en andermans onderzoek op het terrein van de religiewetenschap – sociaal-maatschappelijk, wetenschappelijk en ethisch - verantwoorde oordelen te vormen;

13. kritisch te reflecteren op actuele wetenschappelijke en maatschappelijke debatten aangaande de rol van religie in de samenleving.

Communicatie

14. een academisch correct, beargumenteerd en kritisch mondeling verslag te geven van de stand van zaken betreffende onderzoek binnen een of meer deelgebieden van de religiewetenschap aan een publiek bestaande uit specialisten en niet-specialisten;

15. een academisch correct, beargumenteerd en kritisch schriftelijk verslag te geven van de stand van zaken betreffende onderzoek binnen een of meer deelgebieden van de religiewetenschap aan een publiek bestaande uit specialisten en niet-specialisten.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

1. te laten zien dat hij/zij beschikt over diepgaande kennis van en inzicht in de belangrijkste wetenschappelijke debatten, theoretische perspectieven en toepasselijke methodologieën in één deelgebied (track) van de theologie en religiewetenschap;

2. te laten zien dat hij/zij grondige kennis heeft van en inzicht in wetenschappelijke debatten, theoretische perspectieven en methodologieën op het gebied van ten minste één thema binnen een deelgebied (track) van de theologie en religiewetenschap;

Toepassen kennis en inzicht

3. tot zelfstandige wetenschappelijke analyse van bronnenmateriaal en teksten op het terrein van theologie en religiewetenschap;

4. op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases op een deelgebied van theologie en religiewetenschap te verzamelen en te verwerken;

5. te laten zien dat hij/zij bekend is met de onderzoeksmethoden die gangbaar zijn in een deelgebied (track) van de theologie en religiewetenschap;

6. zelfstandig onderzoek te ontwerpen en uit te voeren in één deelgebied (track) van de theologie en religiewetenschap;

7. de opgedane kennis en inzichten zelfstandig toe te passen op specifieke producten die in professionele contexten relevant zijn.

Oordeelsvorming

8. historische, methodologische, maatschappelijke en ethische belangen in één deelgebied (track) van de theologie en religiewetenschap af te wegen in analyses van complexe kwesties en daar een zelfstandig oordeel over te vormen;

9. een zelfstandig oordeel te vormen over de eigen wetenschappelijke verantwoordelijkheid op een deelterrein van theologie en religiewetenschap;

10. kritisch te reflecteren op actuele wetenschappelijke en maatschappelijke debatten aangaande de rol van religie in de samenleving.

Communicatie

11. vakmatige inzichten en resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten;

12. verslag te doen van zelf uitgevoerd onderzoek op een manier die voldoet aan de gebruikelijke academische standaarden in het betreffende deelgebied van theologie en religiewetenschap.

Leervaardigheden

13. academische en professionele vaardigheden te tonen, met name met betrekking tot individueel en groepswork, het evalueren en verbeteren van zijn/haar werk, ook op basis van feedback van anderen, en zelfstandig te werken, inclusief het opstellen van en zich houden aan overeengekomen plannen;

14. tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren en integratie van de verworven kennis en vaardigheden in relevante functies of werkgebieden.

Naast de bovenstaande generieke beoogde leerresultaten voor de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen, gelden voor de specialisatie Geestelijke Verzorging nog de volgende.

De afgestudeerde is in staat:

1. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in methoden, theorieën en wetenschappelijke debatten op het gebied van de geestelijke verzorging;

2. te laten zien dat hij/zij beschikt over kennis van en inzicht in de complexe organisaties waarbinnen geestelijk verzorgers werken;

3. te laten zien dat hij/zij beschikt over diepgaande kennis van en inzicht in (de samenhang tussen) godsdienstpsychologische, levensbeschouwelijke en ethische aspecten van religie, gezondheid en welzijn in de Westerse multi-culturele en multi-levensbeschouwelijke samenleving;

4. te laten zien dat hij/zij beschikt over kritisch inzicht (vanuit 1-3) in de wijze waarop mensen vorm geven aan zingeving en levensbeschouwing in hun precieze context en hoe hier als geestelijk verzorger mee om te gaan;

5. om met collega's en vertegenwoordigers van andere disciplines samen te werken, op grond van inzicht in het werkdomein van verschillende aanpalende beroepsgroepen;

6. te laten zien dat hij/zij beschikt over communicatieve en methodische vaardigheden die nodig zijn voor het uitoefenen van het beroep van geestelijk verzorger;

7. zijn/haar vakdeskundigheid, beroepsbekwaamheid en eigen levensbeschouwing in de eigen persoon op een gereflecteerde en geloofwaardige manier te verbinden.

BIJLAGE 3: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S

Bacheloropleiding Theologie

Tabel 4.1.1 Studiejaar 1 bacheloropleiding Theologie (met en zonder Grieks)

Sem.	Reguliere opleiding	ECTS	Opleiding met PThU-traject
Ia	Hebreeuws 1	7,5	Hebreeuws 1
Ia	Theologie: concepten & methoden	7,5	Theologie: concepten & methoden
Ib	Hebreeuws 2	7,5	Hebreeuws 2
Ib	Hebrew Bible and Ancient Judaism: Texts and Cultural Context	7,5	Hebrew Bible and Ancient Judaism: Texts and Cultural Context
IIa	Exegese Oude Testament	7,5	Exegese Oude Testament
IIa	Psychology and Sociology of Religion	7,5	Praktische Theologie
IIb	Nieuwe Testament: Teksten en culturele context	7,5	Nieuwe Testament: Teksten en culturele context
IIb	Religion and Philosophy	7,5	Religion and Philosophy

Tabel 4.1.2 Studiejaar 2 bacheloropleiding Theologie (met Grieks)

Sem.	Reguliere opleiding	ECTS	Opleiding met PThU-traject
Ia	Grieks 1	7,5	Grieks 1
Ia	Christianity: Constantine - Reformation	7,5	Christianity: Constantine - Reformation
Ib	Grieks 2	7,5	Grieks 2
Ib	Christianity: Reformation - the Present	7,5	Christianity: Reformation - the Present
IIa	Exegese Nieuwe Testament	7,5	Exegese Nieuwe Testament
IIa	<i>Keuze (1 uit 2):</i> Religion, Media and Popular Culture Religion and Politics	7,5	Psychology and Sociology of Religion
IIb	Islam	7,5	Islam
IIb	Ethics and Secularity	7,5	Dogmatiek

Tabel 4.1.3 Studiejaar 2 bacheloropleiding Theologie (zonder Grieks)

Sem.	Reguliere opleiding	ECTS	Opleiding met PThU-traject
Ia	<i>Keuze (1 uit 3):</i> Rituals in Theory and Practice Koranisch Arabisch 1 Spirituality and Secular Religion	7,5	<i>Keuze (1 uit 3):</i> Rituals in Theory and Practice Koranisch Arabisch 1 Spirituality and Secular Religion
Ia	Christianity: Constantine - Reformation	7,5	Christianity: Constantine - Reformation
Ib	<i>Keuze (1 uit 3):</i> The Text Awakens The Sacred Image Koranisch Arabisch 2	7,5	<i>Keuze (1 uit 3):</i> The Text Awakens The Sacred Image Koranisch Arabisch 2
Ib	Christianity: Reformation - the Present	7,5	Christianity: Reformation - the Present
IIa	Exegese Nieuwe Testament	7,5	Exegese Nieuwe Testament
IIa	<i>Keuze (1 uit 2):</i> Religion, Media and Popular Culture Religion and Politics	7,5	Psychology and Sociology of Religion
IIb	Islam	7,5	Islam
IIb	Ethics and Secularity	7,5	Dogmatiek

Tabel 4.1.4 Studietoer 3 bacheloropleiding Theologie (met en zonder Grieks)

Sem.	Reguliere opleiding	ECTS	Opleiding met PThU-traject
Ia	Universitaire minor of: <i>Keuze (2 uit 3)</i> Koranisch Arabisch 1 Spirituality and Secular Religion Universitair minorvak	15 7,5 7,5 7,5	PThU – Historische Theologie PThU – Theologische Ethiek
Ib	<i>Keuze (2 uit 4)</i> Law and Religion: Anthropological Approaches Religion, Space and Place Koranisch Arabisch 2 Universitair minorvak	15	PThU – Interculturele Theologie PThU – Bijbelse Theologie
Ia/b	Optioneel: Studie in buitenland (15-30 ECTS) Educatieve minor (30 ECTS) Minor GV (30 ECTS) Stage (7,5 ECTS)		
II	Specialisatiemodulen (<i>Keuze 1 uit 3</i>): - Jewish, Christian and Islamic Origins - Lived Religion - Cultural Impact of Religion	15	Specialisatiemodulen (<i>Keuze 1 uit 3</i>): - Jewish, Christian and Islamic Origins - Lived Religion - Cultural Impact of Religion
II	Scriptieseminar Scriptie	5 10	Scriptieseminar Scriptie

Tabel 4.1.5 Studietoer 3 - Specialisatie Jewish, Christian and Islamic Origins

Sem.	Vaknaam	ECTS
Ila	Crucial texts in Cultural Context	7,5
Ila	Bachelorscriptieseminar Origins of Religion	5
Ila/Ilb	Bachelorscriptie	10
Ilb	The After-life of Biblical Texts and Figures	7,5

Tabel 4.1.6 Studietoer 3 - Specialisatie Lived Religion

Sem.	Vaknaam	ECTS
Ila	Lived Religion: Reading Case Studies	7,5
Ila	Bachelorscriptieseminar Lived Religion	5
Ila/Ilb	Bachelorscriptie	10
Ilb	Lived Religion: Academic Debates	7,5

Tabel 4.1.7 Studietoer 3 - Specialisatie Cultural Impact of Religion

Sem.	Vaknaam	ECTS
Ila	Contested Humanity: Historical, Philosophical and Political approaches	7,5
Ila	Bachelorscriptieseminar Cultural Impact of Religion	5
Ila/Ilb	Bachelorscriptie	10
Ilb	Cultural Impact of Religion: Working with Sources	7,5

Bacheloropleiding Religiewetenschappen

Tabel 9.1.1 Studietoer 1 bacheloropleiding Religiewetenschappen

Sem.	Vaknaam	ECTS
Ia	Judaism: History, Sources and Praxis	7,5
Ia	Concepts and Methods 1: Study of Religion	7,5
Ib	Hinduism and Buddhism: History, Sources and Praxis	7,5
Ib	Anthropology of Religion	7,5
IIa	Christianity: History, Sources and Praxis	7,5
IIa	Psychology and Sociology of Religion	7,5
IIb	Islam: History, Sources and Praxis	7,5
IIb	Religion and Philosophy	7,5

Tabel 9.1.2 Studietoer 2 bacheloropleiding Religiewetenschappen

Sem.	Vaknaam	ECTS
Ia	Concepts and Methods 2: Researching Religion	7,5
Ia	Rituals in Theory and Practice	7,5
Ib	The Text Awakens: Reading and Using Religious Texts	7,5
Ib	The Sacred Image	7,5
IIa	Religion and Politics	7,5
IIa	Religion, Media and Popular Culture	7,5
IIb	Religion, Diversity and Identity	7,5
IIb	Ethics and Secularity	7,5

Tabel 9.1.3 Studietoer 3 bacheloropleiding Religiewetenschappen

Sem.	Vaknaam	ECTS
Ia	Universitaire minor OF: <i>Keuze (2 uit 3):</i> Koranisch Arabisch 1 Spirituality and Secular Religion Universitair minorvak	15 7,5 7,5 7,5
Ib	<i>Keuze (2 uit 4):</i> Law and Religion: Anthropological Approaches Religion, Space and Place Koranisch Arabisch 2 Universitair minorvak	7,5 7,5 7,5 7,5
Ia/b	Optioneel: Studie in buitenland (15-30 ECTS) Educatieve minor (30 ECTS) Minor GV (30 ECTS) Stage (7,5 ECTS)	
II	Specialisatie (<i>Keuze 1 uit 2</i>): - Lived Religion - Cultural Impact of Religion	15 15
II	Bachelorscriptieproject: Scriptieseminar (5 EC) Scriptie (10 EC)	15

Tabel 9.1.4 Studietoer 3 - Specialisatie Lived Religion

Sem.	Vaknaam	ECTS
IIa	Lived Religion: Reading Case Studies	7,5
IIa	Bachelorscriptieseminar Lived Religion	5
IIa/IIb	Bachelorscriptie	10
IIb	Lived Religion: Academic Debates	7,5

Tabel 9.1.5 Studietoer 3 - Specialisatie Cultural Impact of Religion

Sem.	Vaknaam	ECTS
IIa	Contested Humanity: Historical, Philosophical and Political approaches	7,5
IIa	Bachelorscriptieseminar Cultural Impact of Religion	5
IIa/IIb	Bachelorscriptie	10
IIb	Cultural Impact of Religion: Working with Sources	7,5

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Religion and Pluralism, Ancient and Modern

Sem.	vaknaam	ECTS	V/O*
Ia	Jews, Christians, and Others: Pluralism and Politics in the Graeco-Roman World	10	V
Ia	Texts of Terror	5	V/O
Ib	Historical Methods in Early Christianity	5	V
Ib	Muslims and non-Muslims: The Emergence of the Islamic State in Late Antiquity	5	V/O
Ib	Reception and Re-Use of Authoritative Texts	5	V/O
I/II	Stage	10	V
I/II	Masterscriptie, incl. scriptieseminar	20	V

*V = verplicht, O = Optioneel. Keuzevakken: Tevens kunnen studenten vakken kiezen uit het aanbod van de track Religion, Conflict and Globalization tot een maximum van 15 ECTS.

Religion, Conflict and Globalization

Sem.	vaknaam	ECTS	V/O*
Ia	Religion, Conflict and Globalization: A Critical Introduction	10	V
Ia	Keuze (1 uit 2)		V/O
	Religion, Violence and Conflict Transformation	5	
	Religion, Gender and Sexuality	5	
Ib	Social Scientific Research Methods	5	V
Ib	Keuze (2 uit 5)		V/O
	Forced Migration	5	
	Gender, Religion and Sexual Nationalism	5	
	Global Dynamics and Local Cosmologies: Studying Religious Change	5	
	Religion and the Politics of Human Rights	5	
	National Socialism and Religion: Conflict and Heritage (RCH)	5	
II	Stage	10	V
II	Masterscriptie, incl. scriptieseminar	20	V

*V = verplicht, O = Optioneel. Keuzevakken: Tevens kunnen studenten vakken kiezen uit het aanbod van de track Religion and Pluralism, Ancient and Modern tot een maximum van 15 ECTS.

Religion and Cultural Heritage

Sem.	vaknaam	ECTS	V/O*
Ia	Heritage, Identity, Religion: Theoretical Approaches	5	V
Ia	Regional Heritage: Old Churches–New Meanings	5	V
Ia	<i>Keuze (1 uit 3)</i>		V/O
	Material Religion: Things, Places, Performances, and Belief	5	
	Theological Heritages in a (Post) Modern Context	5	
	Heritage of Nature: History of Science, Spirituality and the Idea of Nature	5	
Ib	Research methods in Heritage and Historical Studies	5	V
Ib	<i>Keuze (2 uit 5)</i>		V/O
	Museums and Religion	5	
	Heritage of Death: the Heritage of Funerary Practices and Memorialization	5	
	Popular Culture, Politics, and Heritage	5	
	National Socialism and Religion: Conflict and Heritage	5	
	Reception and Re-Use of Authoritative Texts (RPAM)	5	
II	Stage	10	V
II	Masterscriptie, incl. scriptieseminar	20	V

* V = *verplicht*, O = *Optioneel*.

Religion, Health and Wellbeing – Ethics and Diversity

Sem.	vaknaam	ECTS	V/O*
Ia	Perspectives on Religion, Health and Wellbeing	5	V
Ia	Ethics in Care	5	V
Ia	Religion, Gender and Sexuality	5	V
Ib	Conducting Research on Religion, Health and Wellbeing	5	V
Ib	<i>Keuze (1 uit 2)</i>		V/O
	Healing, Possession, Illness	5	
	Psychopathologie en religie	5	
Ib	(Beyond) Bioethics	5	V
II	Stage	10	V
II	Masterscriptie, incl. scriptieseminar	20	V

* V = *verplicht*, O = *Optioneel*

Religion, Health and Wellbeing – Geestelijke Verzorging

Sem.	vaknaam	ECTS	V/O*
Ia	Perspectives on Religion, Health and Wellbeing	5	V
Ia	Ethics in Care	5	V
I	Geestelijke Verzorging: rollen en methoden	5	V
Ib	Conducting Research on Religion, Health and Wellbeing	5	V
Ib	Psychopathologie en religie	5	V
Ib,II	Stage	15	V
II	Masterscriptie, incl. scriptieseminar	20	V

* V = *verplicht*, O = *Optioneel*

BIJLAGE 4: BEZOEKPROGRAMMA

1 oktober 2019

16.00 – 18.00 Intern overleg panel
18.00 Diner panel

2 oktober 2019

08.45-09.45 Aankomst panel en voorbereiding
09.45-10.30 Interview inhoudelijk verantwoordelijken
10.30-11.15 Interview studenten bachelor Religiewetenschappen (inclusief OC-lid)
11.15-11.30 Pauze
11.30-12.15 Interview docenten bachelor Religiewetenschappen (inclusief OC-lid)
12.15-12.45 Lunch
12.45-13.30 Interview studenten bachelor Theologie (inclusief OC-lid)
13.30-14.15 Interview docenten bachelor Theologie (inclusief OC-lid)
14.15-14.30 Pauze
14.30-15.15 Interview examencommissie bachelors en master
15.15-16.45 Opstellen voorlopige oordelen bacheloropleidingen
16.45-17.15 Interview alumni

3 oktober 2019

08.45-09.30 Aankomst panel en voorbereiding
09.30-10.15 Interview studenten master Theologie en Religiewetenschappen (inclusief OC-lid)
10.15-11.00 Interview docenten master Theologie en Religiewetenschappen (inclusief OC-lid)
11.00-11.45 Voorbereiden slotinterview
11.45-12.30 Slotinterview formeel verantwoordelijken
12.30-13.00 Lunch
12.30-14.00 Opstellen oordelen
14.00-14.30 Mondelinge terugkoppeling
14.30-15.30 Afronding

BIJLAGE 5: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek 15 eindwerken bestudeerd van de bacheloropleiding Theologie, 15 van de bacheloropleiding Religiewetenschappen en 15 eindwerken van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen. De gegevens van de eindwerken zijn bekend bij QANU en zijn op aanvraag beschikbaar.

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

Digitale bijlagen

Algemeen

1. Facultair Toetsbeleidsplan 2019-2020
2. Facultair Toetsplan 2019-2020
3. Facultaire Studiegids 2019-2020 (apart document)
4. Overzicht internationale samenwerkingsverbanden onderwijs
5. Centre for Religious Studies (June 2018), Self-Evaluation Report Research 2012-2017, Groningen: Faculty of Theology and Religious Studies, University of Groningen (apart document)
6. Organogram van de faculteit

Bacheloropleiding Theologie

1. Onderwijs- en Examenregeling Bacheloropleiding Theologie 2019-2020
2. OCASYS-beschrijvingen cursussen Bacheloropleiding Theologie 2019-2020
3. Toetsmatrixen Bacheloropleiding Theologie 2019-2020
4. Beoordelingsrichtlijn papers
5. Beoordelingsrichtlijn presentaties
6. Handleiding bachelorstage
7. Begeleidingsdocument bachelorscriptie
8. Beoordelingsformulier bachelorscriptie
9. Overzicht van bachelorscripties Theologie vanaf 2017

Bacheloropleiding Religiewetenschappen

1. Onderwijs- en Examenregeling Bacheloropleiding Religiewetenschappen 2019-2020
2. OCASYS-beschrijvingen cursussen Bacheloropleiding Religiewetenschappen 2019-2020
3. Toetsmatrix Bacheloropleiding Religiewetenschappen 2019-2020
4. Beoordelingsrichtlijn papers
5. Beoordelingsrichtlijn presentaties
6. Handleiding bachelorstage
7. Begeleidingsdocument bachelorscriptie
8. Beoordelingsformulier bachelorscriptie
9. Overzicht van bachelorscripties Religiewetenschappen vanaf 2017

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

1. Onderwijs- en Examenregeling Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen 2019-2020
2. OCASYS-beschrijvingen cursussen Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen 2019-2020
3. Toetsmatrix Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen 2019-2020
4. Documenten specialisatie Geestelijke Verzorging:
  - a. Praktijkstage Geestelijke Verzorging
  - b. Beoordelingsformulier Supervisie Stage Masterspecialisatie Geestelijke Verzorging RUG
  - c. Beoordelingsformulier praktijkstage Geestelijke Verzorging
5. Beoordelingsrichtlijn papers
6. Beoordelingsrichtlijn presentaties
7. Handleiding masterstage (apart document)
8. Begeleidingsdocument masterscriptie

9. Beoordelingsformulier masterscriptie

Overige documenten

1. Nota Employability FGGW (november 2017)
2. Monitor resultaten MA studenten (juni 2018)
3. Update Internationalization Policy Faculty of Theology and Religious Studies 2016-19 (november 2017)
4. International Classroom (apart document)
5. Het arbeidsmarktperspectief van alumni (februari 2017)
6. Zelfevaluatierapport Instellingstoets Kwaliteitszorg RUG (januari 2019) (apart document)
7. Overzicht stageplaatsen Engelstalige masterprogramma's sinds 2015

Opleidingscommissies

1. Jaarverslag Opleidingscommissie Bacheloropleiding Theologie 2017-2018
2. Notulen Opleidingscommissie Bacheloropleiding Theologie 2018-2019
3. Jaarverslag Opleidingscommissie Bacheloropleiding Religiewetenschappen 2017-2018
4. Notulen Opleidingscommissie Bacheloropleiding Religiewetenschappen 2018-2019
5. Jaarverslag Opleidingscommissie (Post)Graduates Theology and Religious Studies 2017-2018
6. Notulen Opleidingscommissie (Post)Graduates Theology and Religious Studies 2018-2019

Examencommissie

1. Jaarverslag Examencommissie 2016-2017
2. Jaarverslag Examencommissie 2017-2018
3. Notulen vergaderingen Examencommissie 2018-2019
4. Regels en Richtlijnen Examencommissie 2019-2020

Geselecteerde vakken

Anthropology of Religion

1. Studiehandleiding 2018-2019
2. Feedback presentation sheet
3. Feedback reaction sheet
4. Tentamenvragen, modelantwoorden, peerreview 1e gelegenheid 22 januari 2019
5. Tentamenvragen, modelantwoorden, peerreview 2e gelegenheid 4 maart 2019
6. Vakevaluatie

Christendom: van Constantijn tot Reformatie

1. Studiehandleiding 2018-2019
2. Informatie papers
3. Vakevaluatie

Contested Humanity

1. Studiehandleiding 2018-2019
2. Examination form Oral Exams
3. Examination form Presentations
4. Vakevaluatie

Crucial Texts in Cultural Context

1. Studiehandleiding 2018-2019
2. Tentamenvragen Take home
3. Modelantwoorden Take home
4. Vakevaluatie

Exegese Oude Testament

1. Studiehandleiding 2018-2019
2. Paper 1, info

3. Paper 2, info
4. Vakevaluatie

Geestelijke Verzorging: Rollen en Methoden

1. Studiehandleiding 2018-2019
2. Vakevaluatie

Jews, Christians and Others

1. Studiehandleiding 2018-2019

Religion, Diversity and Identity

1. Studiehandleiding 2018-2019
2. Interview Training Manual
3. Learning Community Rotterdam
4. Interview Meeting 1
5. Interview Meeting 2
6. Beoordeling paper
7. Feedback en evaluatie presentatie
8. Vakevaluatie

Social Scientific Research Methods

1. Studiehandleiding 2018-2019
2. Thesis outline and contract
3. Assessment form Ma thesis
4. Vakevaluatie

Opgevraagde informatie tijdens locatiebezoek

Overzicht aantal internationale studenten per opleiding